

TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra”.

O legendă gazetărească.

Am să povestesc o legendă. Legendele au multe elemente de neverosimil, dar și câte un sâmbure de adevăr. Cel puțin așa se decretează în cărțile de școală. La legenda de față trebuie să fi „om”, ca să poți scoate sâmburele la iveală în întregimea sa. Ascultați!

În anul acela se luptase iarna cu primăvara amarnic de tot! Par'că se hotărâse iarna să joace o festă tuturor astronomilor de pe lume și să aducă la sapa de lemn pe toți editorii de călindare: se îndărătnicia să prindă rădăcină pe meleagurile României, par'că, pentru veci și pururi. Primăvara? Făt-Frumos, care da câte un iureș, tot cu mai multă cerbicie, în blănille mițoase ale iernii, dar fără de a o scoate la căpătâi cu una, cu două.

Și mi s'a pornit un vânt tăios, Doamne, de pe la Munții Făgărașului și a nceput să bată cu tărie spre Sibiiu, tocmai până pe „Bretter”, spre cafeneaua și otelul Bulevard, de par'că sta să răscolească unele discursuri rostite pe la banchete și unele spovăieli de prin cafenea, ca să le ducă pe apa Sâmbetii, lăsând în Sibiiu numai discursurile, lamură-curată.

Cu vântoasele acestea zice că se pripășise prin Sibiiu și un gazetar. Adecă vorba vine: gazetar! El își da numele acesta. Pe carta de vizită tipărise: „publicist”. (Forma aceasta, în „-ist” par'că imprumută purtătorului ceva de savant!)

Nu trebuie să ai nici o ortografie, nici o școală — epitetul acesta de „publicist” e pe toate gardurile, poți să ți-l imprumuți când vrei. Un „passe-partout”, și pentru cei buni și pentru cei răi, un „Salvus conductus” până în intimitățile cele mai tainice ale sufletului și ale societății omenеști.

„Publicistul” legendei a cetit într'o bună zi în „Săgeata”, marele ziăr de tiraj din capitală: „Se caută un corespondent destoinic în orașul X” și, n'a fost leneș, s'a avântat până 'n redacția-centrală, ieșind triumfător, cu legitimația sa de „publicist-corespondent”.

La Sibiiu era numai în treacăt. Ubicația sa era aiurea, dar orașul acesta avea un farmec pentru dânsul și da din când în când să știricească și de pe aici vești vrednice de scos în vileag în „Săgeata”.

Când să-și ia rămas-bun din redacția-centrală, i-a pus la inimă secretarul-general al „Săgeții”: „...Și, știi, așa, câte un frecuș, din când în când, înțelegi?” — „Las' pe mine! zise publicistul, plin de subînțelesuri.

Frecușuri! La astea se pricepea de minune „publicistul”.

Iacă, tocmai se plimba prin parcul din fața „Muzeului Aстреi” și își ticluia un articol de reportaj.

Lucra bucuross plimbându-se, cu „bloc-notes”-ul în mână. Dela ghișeu cu jurnale se revârsa lumea cu „Săgeata”, care tocmai sosise din București. Niște țangăi nespălați urlau numele ziarului, de par'că ar fi omorât pe cineva, invitându-te să te săgetezi și tu.

Mai întâi și mai întâi s'a gândit „publicistul”: Ce bine-ar fi ca, mâine-poimâne, să strige cameloții pretutindeni, prin România întreagă, „scandalul” descoperit de ... dsa.

Și începu să scrie: **Marea** (subliniat de trei ori) *debandadă dela „invalidii de răsoiu”*. Auzise „publicistul” dela un invalid câteva vorbe mai apăstate, că plățile lunare sunt pitice, că nu ajung pentru haine și hrană și gândul acesta îl prinse pentru o antiteză: bogat și sărac, „limuzină” și picior în proteză. Cuvintele curgeau. „Eroii țării sunt lăsați în plata Domnului! Cine se îngrijește de ei? Nimeni! Dimpotrivă! Directorul, avem indicii să o credem, sfidează opinia publică cu cinismul său. Se poartă ca un satrap și sfidează bietele victime ale răsoiului, rămase fără de picioare, de mâni, de ochi”.

Nu vorbise niciodată cu directorul dela „Ocrotirea invalidilor de răsoiu”, îl văzuse o singură dată trecând pe stradă, un om bătrân, cu pas milităresc, nu auzise nici o vorbă rea despre dânsul. „Publicistul” scrisse mai departe: „Cel ce are în mână soarta invalidilor de răsoiu își bate joc de jalea celor năpăstuiți de soartă fără de vină. S'a pornit un curent ostil, foarte pronunțat, împotriva inconștienților conducători, chemați să nu chefuiască, ci să ajute pe bieții invalidi de răsoiu”.

În timp ce se plimba și scria acestea, ne relatează legenda, s'a petrecut ceva neobișnuit. În fața „Muzeului Aстреi”, în parc, se află bustul lui Gheorghe Bariț, patriarhul, nestorul ziaristicii române. Bariț să fi mișcat puțin din arătătorul dreptei sale, întinse elocvent spre „Astra”.

„Publicistul” n'a luat în seamă mișcarea, ci a continuat: „Este un adevărat scandal ceace se petrece în orașul cu vechi tradiții culturale”. Aici nu i se păru „un adevărat scandal” destul de drastic, șterse cele trei cuvinte și scrisse „porcărie”, râmând în

sine de epitetul, la cetirea căruia par'că vedea cum se lărgesc zeci și sute de ochi.

La „porcărie” să se fi mișcat mâna lui Bariț, cu oroare și gura lui să fi dat un sunet, par'că ar fi fost cuvânt omenesc.

Nici acum, însă, să nu fi băgat de seamă „publicistul” — fiindcă avea altă preocupare: numărase șirele din manuscris și plănuise articolul de patru file, cu litere mărunte, ca să poată cuprinde două coloane de ziar și să-l trimită, după învoială, ca să-i umble leafa...

Pentru douăzeci de șire de ziar a început deci să inventeze. „Dă-l incolea, babalâc!” și-a zis el în sinea sa și a descris o scenă ce s'ar fi petrecut între director și unul din invalizi. O bruscare respingătoare! Zimbea „publicistul” și scria.

Atunci, spune legenda, să fi prins glas G. Bariț de pe soclu, spre marea mirare a „publicistului” cu vârful creionului în gură.

— „Nu ți-e milă?” să fi întrebat Bariț.

— „De ce?”

— „De oameni nevinovați, trași în noroi!”

— „Eh!” Să fi răspuns „publicistul”. „Nu e din partidul „Săgeții”! Pagubă 'n ciuperci!”

— „Nu ți-e milă de invalizii de rășboiu?”

— „Tocmai că mi-e milă!”

— „Și așa crezi dta că ai să îmbunătățești starea lor?”

— „Dau țipetul de alarmă!”

— „Este asta alarmă?”

„Publicistul”, intrigat, să fi fost gata să ia un interview lui G. Bariț de pe soclu, de aceea i-a pus întrebarea: „Dta ce ai face?”

— „Aș sonda unde zace răul. Nu aici, ci de unde pornesc lefurile m'aș interesa. Și acolo aș apela la simțul de dreptate, aș cere sporirea ajutoarelor, dar altfel, altfel...”

— „Cum: altfel?”

— „Altfel”.

— „După culise?”

— „Da, câte odată și așa! Dacă nu mi-ar reuși să conving, aș apela în publicistică, la opinia publică: oameni buni! dați! dați! Statul nu poate toate! Ajutați semenilor voștri! O zi de teatru, de concert, mai puțin, ca o gură flămândă să se sature de câteva ori! omenește!”

„Publicistul” să fi zimit malițios. „Dăscăleala” lui Bariț a privit-o de-a călare.

— „Maiestre”, să fi ripostat „publicistul”, „maiestre! Lumea e alta acum! Nu e ca pe vremea matală! Dta vezi problema așa. Eu o văd altfel. Pușlamale pretutindeni! Trăiesc și eu cum pot. Pirandello are dreptate: fiecare problemă o vede fiecare după unghiul său de vedere. E un pirandellism general!”

— „Dar „omul“ să aibă menirea să învrăjbească oameni, în loc să-i adune, să-i înalțe?”

— „Libertatea presei...”

Aici să se fi clătinat soclul lui Bariț și mâna lui Bariț să se fi agitat, capul să se fi clătinat trist, gura să-i fi surâs cu amar.

„Publicistul” să fi murmurat: „Eh! vecinic morală!”

— „O, fiule”, să fi murmurat mai apoi Bariț, „*nu așa!* Dta nu știi dacă s'a petrecut aievea scena descrisă!”

„Publicistul” își ridică, dârz, capul: „Dar bănuiesc!”

— „Bănuiești? Scrii ceva de ce nu ești sigur?”

— „Chiar dacă nu sunt sigur — să vezi ce consternare va aduce în rândurile *lor!*”

— „Lor? Cui: *lor?*”

— „Ale potrivnicilor!”

— „Și *cine* sunt potrivnicii?”

— „Mai e vorbă? Partidul contrar!”

— „*Tot* români!”

— „Eh! Ce mai români!”, aici mișcă „publicistul” din buze, de par'că s'ar fi strâmbat, preagrățios, Iosefina Backer.

Gheorghe Bariț nu se dote bătut, ci urmă: „Pe vremea mea, când nu știam ceva sigur, — da, sigur de tot, cu desăvârșire sigur, **nu** așterneam pe hârtie. Mai bine amânam publicarea cu câteva ceasuri, cu câteva zile, ca să pot verifica. În locul gol, pe care zețarul trebuia să-l umple, dam dintr'o carte înțeleaptă pagini înălțătoare”.

„Publicistul” surâse: „Și într'alte țări se folosesc dictoane de astea, dar pe „manjeta” ziarului. Nisip în ochi!”

Bariț oftă: „Dictonul de pe „*manjetă*” o — rețetă sufletească și interiorul foii o... *mânjită!*”

„Publicistul” însemnă jocul de cuvinte: „*manjetă-mânjită*”. Are să-l folosească în viitorul apropiat, ca un „calambur” de spirit. O epigramă-înțepătură, împotriva *cui?* A, va trece mai târziu în revistă „contrarii”, ca să-și aleagă victima.

— „Și încă una”, să fi spus Bariț, „dta vrei să fi dat în judecată, pentru vătămare de onoare?”

— „Să poștească!” Aici se gândi el; ar fi o afacere lucrativă, dar adaose repede: „Ajungem la curtea cu juri și ea *mă va absolve*”.

Bariț să se fi cutremurat și să fi plecat capul.

— „Fiule!” începu din nou Bariț, „*Crezi* dta în ceace scrii?”

„Publicistul” surâse malițios.

— „Le iai și dta toate *prea* tragic!”

— „Cum: *prea* tragic!? Dar arunci în față omului acestuia încărunțit în cinste, omului, care și-a sacrificat o viață *întreagă*, invinuirile cele mai grave!”

— „Eh! Lumea nu le cântărește așa de conștientios!“ igni „publicistul“.

— „Scrisul dtale ajunge în mânilor a zeci de mii, a sute de mii de oameni și are să-i desorienteze, fiindcă nu pot verifica minciuna dtale. Crezi dta în cele scrise?“

— „Cred! Cred! „A la guerre comme à la guerre“. În gazetărie ca 'n gazetărie! Nu sunt toate cu lapte! Inșeli și ești înșelat!“

— „O, bieții oameni, purtați de nas de dta!“

— „Nu-i mai compătimii!“ surăse „publicistul“.

— „La corsar, corsar și jumătate! spune alt dicton de al dtale, francez“, urmă Bariț., „Sau — fiindcă ne aflăm lângă Schiller : „schlagst du meinen Juden, schlag ich deinen Juden!“ Dacă strigi în pădure, ți se răspunde *tot așa!*“ oftă Bariț, dar n'avu vreme să-și depeze gândul mai departe, fiindcă se porni, se infiripă, din depărtări, ca și când ai fi auzit în pâlnia unui „haut-parleur“, ca să crească mereu, vâjăitul unor rotative. Erau rotativele ziarelor de „tiraj“, rotativele cotidianelor sensaționale, cari — ca un nou Moloh — mistuiau câteva crime și câteva infamii, zilnic, ca să poată da și ele de mâncare la un întreg stat major de scribi și de antreprenori...

Bătrânul Bariț, spune legenda, să-și fi ieșit atunci puțintel din calmul său, să se fi lăsat de gestul elocvent, prietinesc, din parcul Sibiului și să fi ridicat dreapta, cea de atâtea ori cu degetele sgârcite de scris și cu cerneală pe ele, și să fi amenințat :

— „O, omenire nebună! O, artă a lui Gutemberg, armă cu două tășuri! *Nu așa* mi te-a zămislit maestrul din Maiența! *Nu* ca să învrăjbești pe oameni! *Nu* ca să le strângi beregata! *Nu* ca să-i prefaci în Caini! Cu „Biblia“ lui Luther a început! Cu sfaturile Bibliei! Ce te-ai ales?! De ce îți spurci pristolul?!“

Și — zice-se — că s'ar fi auzit atunci, în mijlocul muzicei huroitoare a sulurilor și roților, în hora țăcăniturilor, cari aduceau a țăcănituri de mitraliere, un hohot prelung, hohotul lui Mephisto, care își bătea joc de bătrânul ziarist și istoriograf român, al lui Mephisto, întăritat de cuvântul „Biblie“, rostit atât de nelalocul său, când a fost vorba de ziarele de mare tiraj, sensaționale.

Chiar și „publicistului“ să i se fi făcut milă de bătrânul scos din sărite și să fi căutat a-l potoli cu: „Lumea vrea senzație! Lumea vrea scandal!“

Par'că ai fi turnat uleiul pe foc!

— „Cum? *Pentru asta* ți-a dat Domnul darul scrisului, să-i crești bârfitori sacrilegi ai altarului?“ , să fi izbucnit Bariț. „*Pentru aceea* ți-a dat Domnul ochi, să scoți la iveală tot ce e murdar și rău? Să 'ntăriți pe frate împotriva fratelui? Sora împotriva surorii? Neam împotriva neamului? Religie împotriva religiei? *Pentru asta* trăiești? *Ăsta* ți-e crezul?“

Bătrânul ajunsese în vervă, încât publicistul era gata-gata să-i ia un interviu, de nu i-ar fi adresat o întrebare așa de gravă, conștiinții: „Pentru asta trăiești?“, întrebare ce nu și-o pusese el, decât foarte rar, în viața-i de sobol.

— „Dar știi, tinere“, a tresărit Bariț și și-a îndreptat arătătorul spre proeminențele frunții sale pronunțate, „știi tu ce soartă pregătești tu astfel semenilor tăi?“

Iară râdea cu hohot cineva. Era, iarăș, Mephisto, care auzea conversația și era sigur de prada sa.

— „Știi, tu, îți dai seama ce puvoi se pregătește? Vrei să fii și tu unul din groparii bietei omeniri, bolnave greu?! În loc să-i ajuți să se întremeze?! În loc să-i dai legături, în loc să o sprijini, să se scoale din pat?!... Lumea cere scandal?! Cu asta te dai împăcat? Pentru o mizerabilă coaje de pâine“ și aici ochii, conștiința intrupată a lui Bariț, rotiră tăioși ca o ghilotină pentru crima-crimelor, „pentru o mizerabilă coaje de pâine îți vinzi conștiința, joci cancanul politic, sapi groapa semenilor tăi și a ta, ajungi la meseria cea mai spurcată de pe suprafața pământului, de mercenar al condeifului?“

II.

...Și încă nu se terminase lupta între iarnă și primăvară. Încă tot se mai vânzoleau anotimpurile.

Venea câte o dără de vânt, chiar și până dinaintea monumentului lui Gheorghe Bariț. De n'ar fi fost monumentul așa de solid, vântul, care nu cunoaște gluma, ar fi dat jos bustul.

Odată însă tot a ieșit învingătoare primăvara. Dorea să-și arate strălucitele-i podoabe *magnolia imperială* din parcul lui Bariț. După frigul îndrăcit, a dat o burniță și apoi nește vântoase mai căldicele. Pământul s'a trezit. Se des-pri-mă-vă-ra cu adevărat!

Bustul lui Bariț a simțit și el schimbarea. Dispăruseră straturile de vată de pe creștetul capului și de pe umeri și brațe.

Ceva deosebit se putea băga de seamă, acum, dacă îți luai osteneala să te apropii de bust: sub ochii mari ai lui Gheorghe Bariț se iviră câteva... lacrimi, boabe mari de lacrimi, născute atunci când a rostit el „mercenar al condeifului“.

Cel puțin așa spune legenda...

Lacrimi? Bronzul nu lăcrămează! E o fantazie svăpăiată! Vor fi niște stropi de rouă, de dimineață, uitați acolo — va căuta să explice unul, dușman declarat a tot ce este supranatural. Nu lăcrămează numai icoanele făcătoare de minuni!

Lacrimile le poate vedea ori cine, dacă se va apropia cu sfințenie de bustul lui Bariț. O năzăreală?

Și lacrimile acestea nu se vor svânta, spune legenda, nu se vor svânta până ce gazetăria românească — și nu numai ea — nu va fi curățată de pecingine, până ce rotativele nu vor inceta

de a trimite infamii în toate direcțiile rosetei vânturilor, până ce purtătorul de condei nu va înțelege că peana are o misiune.

Lacrimi mari, grele, boabe, purcese dintr'o inimă nobilă, de adevărat gezetar!

Gazetarii, „jurnaliștii, publiciștii“, toți, ei ar putea să ștergă lacrimile astea ce se preling pe obrazul brăzdat de grijuri al lui Bariț, dacă i-ar asculta povețele, dacă și le-ar lua la inimă. Și publicul cetitor, și el ar putea contribui, ca lacrimile acestea-acuză să dispară, dacă s'ar întoarce cu scârbă, da, scârbă îndreptățită, sfântă, zămislitoare de hotărâri solemne: nu vom mai încresta scrisul-dinamită, fiindcă e viitorul tuturora în joc!

... Lacrimi, oglindă sufletească a timpului nostru! Lacrimi de ale unui mucenic al penei!

O! Cum ar trebui să ne apropiem, cu cutremur, de voi și să vă luăm în potirul inimelor noastre, ca să ne aducă aminte de dureri, cari nu vor trebui să se mai nască.

... Nu! Lumea nu vrea să 'nțeleagă] Gheorghe Bariț, el are încă lacrimile 'n față, ca dovadă a crimei-crimelor ce o să-vârșește omenirea în ziua de astăzi...

Duceți-vă pe lângă el, treceți pe dinaintea bustului lui Bariț, înțelegeți gestul elocvent al dreptei sale, care arată spre „Astra“, spre „Muzeul“ ei, ca spre sanctuarul nepângărit al neamului și priviți la lacrimile din ochii lui Bariț, căutând să le ștergeți, cât mai de grabă, cât mai de grabă...

1929. BCU Cluj / Central Univ. HORIA PETRA-PETRESCU.

Cultul eroismului.

Războiul mondial a încetățenit o nouă formă a cultului eroilor : o sărbătoare anuală a cărei centru este mormântul eroului necunoscut, ridicat în capitalele țărilor cari au luat parte la uriașa măsurare de forțe fizice și sufletești. Cultul eroilor și al eroismului e străvechiu, de-odată cu apariția omului în lume, de-odată cu manifestarea simțului său de conservare, a egoismului, ca și a justificatului simț de proprietate. Omul a lăcomit dintru început la ceea ce este al altuia și s'a înarmat pentru a putea păstra ceea ce este al său. Substratul războaielor, — dela cele primitive, purtate cu piatra și măciuca, pentru apărarea speluncii în care locuiau familiile străvechi, până la cele moderne ale mitralierelor, tunurilor mari, gazelor asfixiante și ale aeroplanelor de bombardament sau ale submarinelor — a fost de obicei un substrat economic și numai arareori pofta egoistă de întâietate și aureola faptelor mari. Mai târziu, după alcătuirea societăților omenești, substratul economic a îmbrăcat adeseori forme mai înalte, de ordin spiritual, forme cari, dată fiind creșterea conștiinții omenești peste alcătuirea socială existentă, nu erau goale de înțeles, ci aveau un sâmbure spiritual, care adeseori întuneca cu totul motivul material al războaielor. Lupta și înarmarea claselor subjugate pentru desrobire era de sigur și o poruncă a spiritului crescut, mai luminat, dornic de libertate, nu numai instinctul conservării și dorința după mai bune condiții de existență materială. Luptele sau cuceririle pornite de fanatismul religios își aveau un razim și în concepția transcendențială despre lume și viață, concepție ce s'a încercat de către cei mai tari să fie impusă celor mai slabi și nu numai în jertfa de cucerire a bunurilor lumești ale deaproapelui. Revoluțiile, războaiele de desrobire națională, din ultimele două veacuri, au avut ca temei, în măsură tot mai mare, motive și îndemnuri de ordin spiritual : libertatea, independența națională. Cu cât contactul dintre popoare s'a intensificat, cu cât cultura umană a

crescut conștiința noastră, născând idealuri omenеști cari depășeau situația socială sau națională a diferitelor clase și popoare, cu atât motivele psihice au tras mai mult în cumpănă, alătura de cele materiale, până când uneori cele din urmă, deși existau, au fost cu totul întunecate de cele dintâi. Astfel cu prilejul războiului mondial s'a putut vorbi aproape numai despre motivele de ordin înalt omenesc cari au determinat coaliția popoarelor împotriva Germaniei: păstrarea echilibrului necesar între țări și popoare prin zădărnicierea egemoniei spre care ținea Germania și eliberarea popoarelor subjugate, pe de-o parte, iar pe de altă parte poporul german, în marea lui majoritate, credea că luptă pentru împlinirea unei misiuni mistice ce ar avea-o în lume: civilizația omenirii sub îndrumările Germaniei. Dar și de-o parte și de alta, motivul principal era cel străvechiu omenesc: substratul economic.

Ori cari ar fi însă motivele precumpănitoare ale întrecerii dintre om și om, dintre popor și popor, pe ceice au mers în fruntea acestei întreceri, pe ceice au dovedit mai multă forță, înțelepciune, curaj sau cuminenie, mai mult simț de jertfă, popoarele i-au scos din rândurile oamenilor comuni și i-au slăvit după săvârșirea faptei, precum și în pomenirea viitorimei ca pe niște eroi, uneori ridicându-i între semizei sau sfinți și închinându-li-se veacuri și milenii de-arândul.

Cultul eroismului, în forma nouă în care s'a manifestat după războiul mondial, nu este decât continuarea și perfecționarea înclinării ancestrale omenеști de-a admira pe cel ce iese din comun. Cum însă în războiul trecut eroii nu se mai puteau număra pe degete, din pricina enormei mulțimi a milioanei cari au putrezit prin tranșee în îndeplinirea datoriei, popoarele au simțit necesitatea unui cult colectiv, concretizat în eroul necunoscut, — care simbolizează întreg poporul luptător și în stabilirea unei serbători anuale a eroilor. La noi serbătoarea aceasta e fixată pe ziua Înălțării Domnului și se prăznuște în toată țara.

Acest cult mai poate avea loc și azi, în mijlocul atâtor ideale adânc umane cari ne îmbie o creștere a puterilor spirituale, mai poate fi un element superior educativ?

Fie că împărtășim părerile celor cari, în frunte cu Carlyle, pun toată propășirea omenirii în sarcina eroilor, sfinților, a oamenilor mari, fie că aprobăm pe Tolstoi care-l umbrește cu totul pe eroul militar prin rolul ce-l atribue mulțimii, maselor, inconștientului și inevitabilului, — dacă azi cultul eroilor și al eroismului ar trebui să aibă menirea de-a pregăti noi războaie, prin exaltarea fanatismului național, desigur că cultul eroilor n'ar mai fi un element superior educativ. Ar fi justă atitudinea umanitarismului cosmopolit care se abține dela acest cult.

Simțământul intim al sufletului omenească de azi se revoltă împotriva aranjării prin mijloace sângeroase a conflictelor dintre singuratici sau popoare. Omul modern, omul normal, de bună voe, nu se schimbă în brută și nici ținta educației nu poate fi de a-l schimba. Cele mai multe dintre religii, — toate cele superioare, — cuprind porunca: să nu ucizi. Credințele religioase ca și doctrinele filosofice s'au străduit, de milenii, să îmblânzească fiara din om, să îndulcească raporturile dintre pământeni. Dela întâia licărire de conștiință superior omenească, omenirea a declarat războiu războiului.

Ideologia a mers departe, a ajuns pe culmi pe care realitatea omenească încă nu le poate urca. Societatea Națiunilor s'a născut dintr'o astfel de ideologie. Proiectele de desarmare deasemenea.

Nu mai incapse însă nici o îndoială că pacea universală, aplanarea tuturor conflictelor ivite între popoare pe cale pacinică prin tribunale internaționale, pe lângă studiul de evoluție actual al conștiinței omenești, rămâne încă o utopie. De-aici se și explică grosolanul contrast între proiectele internaționale pacifiste și febrilele înarmări naționale. De-aici realitatea din Rusia sovietică de azi care, deși crede că realizează internațional, o nouă așezare socială care să nu mai cunoască războiul, se înarmează pe capete, convinsă că noua formă de stat și socială nu va putea-o impune omenirii decât prin arme.

Și câtă vreme evoluția conștiinței omenești nu va fi atins punctul de-a dezarma singură în fața dovedirii dreptății prin prestațiune intelectuală și psihică, — și nu la o mână de oameni, ci la toate clasele sociale, la marile majorități, — războaiele nu vor putea fi evitate.

Dacă perspectiva păcii universale este așa de întunecată și azi, dacă mijloacele de aplanare ale conflictelor dintre țări nu se pot prevedea nici de-acum a fi numai cele de ordin spiritual, cu atât mai puțin au putut fi în trecut. Războaiele au fost o constrângere a lipsei de desăvârșire a naturii umane și vor dăinui până când această desăvârșire, — în limitele date nouă, — nu va fi realizată.

Astfel pusă chestiunea se va înțelege ușor că omenirea, chiar cea evoluată de azi, practicând cultul eroilor, nu a înțeles ca prin acest cult să pregătească noui vărsări de sânge, ci să slăvească pe aceia cari, în *constrângerea* dată, s'au știut jertfi mai mult sau mai superior decât alții. Au fost în trecut și vor mai fi și în viitor clipe în cari bunurile fundamentale ale unui neam vor fi primejduite de alții, mijloacele existenței materiale ca și ale celei spirituale, cu toată agoniseala lor specifică. Dacă va mai fi în primejdie patria, neamul, civilizația și cultura omenească, dacă se

vor ivi noi cazuri de constrângere, desigur că slăvirea acelor care în trecut și-au jertfit viața pentru aceste bunuri, nu numai că nu se poate opri, ci constituie și pe mai departe un mijloc de educație superioară.

În altă ordine de idei e bine să ne gândim că în cultul eroismului militar omenirea n'a adorat, — decât în anii primei copilării — bestialitatea, puterea fizică din erou, posibilitatea lui mai mare decât a altora de-a vărsa sânge.

După cum substratul material-economic al războiului a fost tot mai mult întunecat de necesități spirituale și mai târziu s'au pornit numai în numele acestora — deși interesul economic exista — tot astfel eroul a fost slăvit, cu evoluția conștiinții omenești, tot mai mult, nu pentru puterea trupului, ci pentru aceea a spiritului. Și aceasta dintr'o adâncă simțire omenească și care nu dă greș.

Într'adevăr ceace naște eroismul nu este întru atâta forța materiei, cât mai ales a spiritului. Prototipul eroului clasic al mitologiei greco-romane, Hercule, ridicat pe urmă între semizeii, reprezintă într'adevăr forța musculară, dar și cea spirituală. *Puterea de voință și răbdarea* cu care a dus la îndeplinire vitejii sale nenumărate, au contribuit la învingerile lui în măsură tot așa de mare ca și forța lui trupească. În poveștile noastre biruințele lui Făt-frumos asupra Smeilor, deasemenea, nu se pot concepe fără puterea de voință și puterea de răbdare. *Dar aceste două, ca și atingerea unei ținte mai înalte, — cari sunt elementele constitutive ale oricărui eroism —* desigur că nu pornesc dintr'un trup bine înzestrat, ci dintr'un *spirit puternic*. Omul tare trupește, dar care n'are nici o calitate sufletească, este o brută și se poartă în consecință, ca uriașul Ciclop. Calitatea lui nu e de-a lucra sistematic, cu răbdare îndelungată, sub imboldul continuu al țintei superioare ce vrea să atingă, sub porunca voinții, ci de-a izbucni proteste, vulcaniv și de-a distruge mai repede pentru a se sătura sau pentru a se odihni. De pe urmele lor n'au rămas fapte mari, ci crime.

Eroismul nici nu se poate închipui ca o realizare materială. El naște din spirit, se hrănește din forțe spirituale, și înflorește în spiritualitate. Materia, forța materială este ceva occidental, mijlocul prin care lucrează focul lăuntric.

Astfel în cultul de totdeauna al eroilor omenirea n'a slăvit pe cel ce ucide pe de-aproapele său, pe cel ce varsă sânge, ci pe omul care, în constrângerea dată, pentru biruința binelui, a dreptății așa cum le-au înțeles prin milenii — a avut, mai mult decât alții, puterea sufletească de a privi moartea în față, de-a nu se înfrica de ea, și voința mare de-a învinge pe lângă cei ce jertfă.

Eroismul a fost identificat cu *împlinirea datoriei* între orice împrejurări, cu *lumina* în care cei aleși și-au văzut datoria, cu

jertfa pe care au fost în stare s'o aducă. Răbdarea care stă la temelia oricărei acțiuni deosebite, nu e prea apreciată în cultul eroilor, dar fiecare erou știe că eroismul este, mai ales, îndelungă și groaznică răbdare, că fără ea fapta mare luminată de spirit, nu se realizează.

În acest înțeles cultul eroilor va fi ori când un element de înaltă educație. Chiar când nu vor mai fi răsboaie. Pentru că dacă nu vom mai avea pe eroul luptelor, vom avea mereu între noi oameni mari și sfinți, pe luptătorii pentru mai multă știință, cultură, dreptate, mai mult bine, pe îndelung răbdătorii cari, prin calitățile spirituale ce au, ard de dragostea desăvârșirii vieții omenești.

E un mijloc de educație, deci, și azi cultul eroismului. Numai cât noțiunea eroismului, mai ales în urma războiului mondial, trebuie amplificată, după cum popoarele de după războiu au simțit necesar să lărgească cultul străbun, simbolizând în eroul necunoscut întreg poporul luptător.

* * *

Azi avem cultul eroului necunoscut simbolizând pe toți cei ce au luptat cu arma în mână din rândurile unui neam, simbolul eroului de pe front. Mâne, după un nou prăpăd, vom avea și monumentul eroului necunoscut, care va simboliza populația din spatele frontului. Și e mirare că nu ne-am gândit să-l avem de pe acum, în urma războiului trecut.

În încordarea uriașei măsurări spirituale și materiale prin care a trecut omenirea mai mult de trei ani, eroismul a fost într'adevăr general, dacă prin el înțelegem în primul rând împlinirea datoriei între ori ce împrejurări, și îndelunga răbdare mucenicească. Frontul a trebuit să se razime pe toate privațiunile celor dela spatele lui. Aici a rămas durerea, jalea, sărăcia, lipsa de alimente, nesiguranța, groaza necunoscutului, și toate acestea au trebuit să fie luate în piept de populația rămasă la vetre. O prăbușire a ei, ar fi adus și prăbușirea fronturilor de luptă.

Dar cei rămași s'au înarmat cu îndelungă răbdarea mucenicească, și-au pus în cumpănă toate resursele lor de energie, și ne-au dat eroismul mut al celor ce și-au împlinit, la rândul lor, datoria.

A releva și a lauda, pentru vremi de cumpănă viitoare, ca o pildă de urmat într'o nouă constrângere dată — aceste calități ale spiritului care ne-au dat eroismul trecutului, nu poate fi nici azi o indeletnicire demodată sau primejdioasă, ci un factor real de înaltă educație. A slăvi și a da ca pildă forțele spiritului, *jertfa* ce se aduce pentru desăvârșirea vieții de către cei aleși ai unui neam, ai omenirii întregi, nu poate fi socotită o ațătare la măcel, ci un mijloc de educație a voinții și a spiritului de *jertfă*,

fără de cari, chiar când nu vor mai fi războaie, ci „scuturile vor fi arse cu foc”, cum zice proorocul, — viața omenească nu va putea spori în perfecțiune.

* * *

Și ne gândim mai ales la eroismul de care avem nevoie — chiar acum, în vremuri de pace. De eroismul zilnic, pe care nu suntem bucuroși să-l vedem, să-l apreciem, să-l împintăm, sau chiar numai să-l ajutăm.

Azi, în răsturnarea ordinii etice așa de generale — avem nevoie, ca și pe frontul de luptă, de toate resursele noastre de energie, pentru a ne împlini datoria, în — locul în care suntem puși, între ori ce împrejurări.

È un eroism al zilelor de pace, peste care prea trecem ușor. Ar fi nevoie să fie relevat, în fața adulților, și înaintea tinerilor generații, și eroismul oamenilor dornici și cinstiți de azi, eroism uneori mai greu de realizat, cu mai multă tărie de voință și îndelungă răbdare, decât cel din războiu. Ar fi nevoie să pătrundă la inima tuturor adevărul că ori cine poate fi erou prin împlinirea datoriei între împrejurări cât de grele în vreme de pace, și că numai dintre aceștia se ridică și eroii din zilele cumpenelor grele.

SEVASTIAN VOICU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amurg la țară.

*Un clopot a cântat solemn —
La margine de sat adoarme
Bisericuța cea de lemn.*

*Străine pasări călătoare
Iși taie cale prin abis
Și ochiul soarelui s'a 'nchis.
Pe-un vârf de munte ziua moare.*

Vis pe pământ și 'n ceruri vis.

*Cresc limbi de flăcări dintr'un deal,
Și cântă jalnic un caval.*

*Prin arborii scâldați în rouă
Zefirii tremură sfioși,
In sărbătoarea-aceasta nouă.
Și teii albă floare plouă.*

*Apoi adorm în glastre crinii
Și curg izvoarele tăcerii
Peste boschetele grădinii.*

*Arar, când freamătă pădurea.
Vătaful celor cinci haiduci
Inalță 'n aer dârz săcurea.*

*E cătrănit de-atâta pândă,
De când cutreeră hotarul —
Și nu mai trece cămătarul...*

IUSTIN ILIEȘIU.

Cântec de chitară.

*Am venit și 'n astă seară
S'adun aurul din stele,
Să 'nșir salbă de mărgele
In acorduri de chitară.*

*M'a chemat privighetoarea.
Cerul varsă din potire
Rouă caldă, peste fire —
Scutură salcâmii floarea.*

*Nu te 'ndeamnă azi credința
S'auzi gărla cum se 'ngână,
Să ne prindem triști de mână,
Să ne spunem suferința?*

*N'auzi, noaptea, cum oftează
Liliacu 'ntinerit?
Steaua nopții-ă răsărit
Pește culmi, să țină pază.*

*Am venit și 'n astă seară
Să 'nșir salbă de mărgele.
Moartea visurilor mele
Să o cânt dintr'o chitară.*

IUSTIN ILIEȘIU.

Cântec de primăvară.

*Îar sunt teii-aprinși de floare, zările sunt iar senine,
Mugurii iubirii sfinte înfloresc din nou în mine.*

*Vino! Cerul e o feerie,
Vântul scutură miresme peste țarina pustie.*

*Luna cerne peste dealuri palide mărgăritare. —
Vom slăvi 'nvinși de farmec a nădejzii sărbătoare.*

*Vino! La altarul 'mpăcării
Vom așterne câmpul ुरii cu ghirlănzile iertării.*

*Scântează licuricii peste vârfurile ierbii, —
Credincioși, ca 'n alte vremuri, prin livezi ne-așteaptă cerbii.*

IUSTIN ILIEȘIU.

In slujbă nouă.

Feştanii mari.

De dimineață, în drum spre biserică, îl întâmpinase un creștin care, după ce-i sărută mâna, spuse, cu toată cuviința :

— N'am putut să vă vestesc de cu seară, c'am venit târziu dela hotar, sfinția ta. V'am ruga să osteniți azi până la noi, să ne faceți o feștanie mare. Avem mereu pagube în vite. După juncul de astă iarnă, acum a dat boala în orătânii. Par'că-i ciuma, așa le adună. Azi dimineață nevasta a mai găsit două puice moțate, cu preveșteala pe ochi, țapene.

Părintele Dumitru cunoștea pe om din vedere, din spovedit. Ba, la Bobotează, de bună seama i-a stropit cu aghiazmă casa. Inșă, cum nu-și aducea aminte unde locuște și-i era greu să întrebe, se mulțumi să-i spună :

— Voiu veni.

Feștania mare o făcea cu diacul. Li zicea feștanie mare, deși era aceeaș slujbă în Molitvelnic, pe care, mai prescurtată, o făcea singur la ziua întâi a lunii sub numele de feștanie mică.

— Pe diac l-am vestit și pe clopotar. Poate se va îndura Dumnezeu să mai oprească moartea. Prea multe pagube am avut una după alta.

Dumitru nu-și aducea aminte de pagubele omului, nici chiar de juncul pierit în iarnă, deși creștinul vorbea despre ele ca și când toată lumea le cunoștea. Și, afară de preot, românul nici nu se înșela : întâmplări ca acele din curtea lui sunt evenimente într'un sat. De doi ani în șir i se prăpădiră două vaci, un cal, zece oi, fără a mai pomeni de vietățile mărunte.

— Voiu veni, vorbi din nou preotul, apropiindu-se de ușa bisericii. Afară era un aer limpede și răcoros, un cer senin, și în progadie prunii toți în floare. Părea că nu-ți vine să părăsești biserica aceasta mare și luminoasă de afară pentru a intra în cea mică, de piatră, zidită înainte cu o sută cincizeci de ani.

Voi să-l întrebe ceva pe om: anume, pentru ce spusese că l-a vestit și pe clopotar? Ce amestec avea clopotarul la feștanie? Dar apucase să intre în tinda bisericii și tăcu, închinându-se.

Când trecu pe lângă strana diacului, acesta îi șopti:

— Avem feștanie mare la a Marinii, părinte. Ți-au spus?

— Da.

Preotul, bucuros că aflase numele creștinului, intră în altar. Trecuse o jumătate de an de când era în parohie și se simțea stângenic că nu-și cunoștea parohienii pe toți cu numele și cu locuința.

Slujba începu obișnuit și după Evanghelie, Dumitru eși în ușile împărătești pentru predică. Diacul, din strană, îi făcea semne: arăta praporii, arăta spre eșire, dar preotul nu-l înțelese, — socoti că pentru altcineva le face și își începu cuvântarea.

Mai lungă ca de obicei, — diacul crezu că nu se mai termină și mereu se învățea pe lavița lui, în strană. Din când în când șoptea cu un vecin, se scărpinga în cap și ofta.

La sfârșitul liturghiei, după ce preotul închise ușile împărătești, diacul strigă, cu capul vârit prin ușa dela dreapta!

— Părinte, vestește feștania! Ți-ai uitat să vestești feștania!

Preotul întoarse obrazul și șopti:

— Ce ți-a venit? Ești beat? Când am mai vestit în biserică unde facem feștanie?

Diacul rămase o clipă mut, apoi, izbindu-se cu palma peste frunte, zise:

— Păcătosul de mine! Eu sunt de vină! Trebuia să-ți spun. Am uitat că cu sfinția ta încă n'am făcut feștanie mare și că n'ai de unde ști obiceiul.

Și cum oamenii ieșeau din biserică, diacul își retrase capul din ușe și vorbi:

— Oameni buni, se face feștanie mare la a Marinii, la Ion a Marinii Natului. Multe capete se întoarseră, bărbați mai în vârstă, femei, se opriră în biserică. Diacul intră în altar, unde preotul începu să-și desbrace odăjdiile.

— Nu te desbrăca, zise diacul incurcat. E obiceiul să meargă preotul în toate odăjdiile până la casa creștinului unde se face feștania.

Dumitru nu știa ce să creadă. Mai slujise feștanii mari, adică sfințirea apei, însoțit de diac. Dar, deși le făcea de obicei Dumineca, nu mergea în odăjdii, ci cu patrafirul subsuoară, înfășurat în jurul molitvelnicului, iar diacul ducea cădelnița. După liturghie mergea acasă, prânzea și numai după aceea mergea la feștanie.

Era gata să-l întrebe pe diac ce glume sunt acestea, când clopotele toate începură să răsunе în turn. Întors cu fața cătră

ușile împărătești, văzu pe bătrânii cari desprindeau praporii dela locul lor.

— Dar asta ce-o mai fi? zise el mirat. A murit cineva și-i acum îngropăciunea? Ce posne-s aceste, diece?

Precupaș își duse mâinile în cap. Părea nu numai incurcat dar chiar nenorocit.

— Eu sunt de vină, părințele, păcătosul de mine! Am uitat că n'am mai făcut împreună feștanie mare și trebuia să te lă-muresc.

— Cum să nu fi slujit împreună feștanie mare?

— Vezi că n'am cutezat să-ți spun! Ceeace luai sfinția ta drept feștanie mare, era tot cea mică. Dumniata i-ai zis dela început mare și mare a rămas. Dar nu era. Feștanie mare, la noi, asta este.

— Care? întrebă preotul prostit și rămânând desbrăcat pe jumătate de odăjdii.

Diacul era foarte neliniștit. În biserică, afară, lumea era nerăbdătoare. Nu știa pentruce întârzie preotul în altar. Clopotele cântau, bătrânii cu praporii se opriră în mijlocul progadiei, omul cu feștania tot venia până la ușa bisericii și privea înlăuntru.

Precupaș văzu că nu-i bine, că oamenii ar putea crede te miri ce și-i zise:

— Mă vei pune la ce canon dorești, dar acum odată te rog, sfinția ta, ia repede felonul, crucea, evanghelia și să pornim. Moltvelnicul îl iau eu. Nu mai putem întârzia. Pe drum o să te luminez eu.

— Dar să nu-mi faci o poznă diece, că te pun sub afurisanie, — zise preotul, nedumerit, îmbrăcându-și felonul de care se desbrăcase, luând crucea și evanghelia și ieșind din altar.

Diacul era înainte și începuse să cânte „Sfinte Dumnezeule”. Când îi auziră, când îi văzură, creștinii se liniștiră și, făcând un mic cortegiu în urma celor cu praporii, porniră.

Precupaș cânta întins și arunca priviri în dreapta și în stânga, căutând după vr'un cântăreț de strană care să treacă în locul lui la „Sfinte Dumnezeule” și el să-i poată lămuri preotului cumu-i, după obiceiul dela ei din sat, feștania cea mare.

Dar nu se arăta nici un cântăreț. Bătrânul întindea din grumazii deșirați, hăulind cât se putea mai prelung și se uita cu ochii încruntați, dușmănoși, așteptând inzadar să i se alătore vr'un diecel.

Dumitru din felul cum se purtau oamenii, cum trăgeau mereu clopotele, cum duceau praporii, înțelese că e un lucru obișnuit, cunoscut aici în sat fastul acesta. Incepu să se gândească dacă nu cumva mai este în moltvelnic vr'o rânduială pentru sfințirea apei, care să-i fi scăpat lui din vedere. Dar oricât se gândi, nu află, afară de sfințitul apei la Bobotează.

— Se vede că-i tot feştania pe care am făcut-o și până acum; pe de-asupra pompa asta și trasul clopotelor.

Și se mai liniști.

La o cotitură de uliță dascălul zări pe Ion Dinu, un român albenet, înalt, care cânta uneori în strană „Doamne miluește”. Ii făcu semn, îl strigă cu glas tare. Acela, mirat, abia voi să se apropie. Ce să facă el la feştanie mare? Cine-l poftise? Nime!

— Hai, ajută-mi puțin! zise diacul vesel. Am o vorbă cu părintele. Treci puțin mai înainte și ține-o întins: „Sfinte Dumnezeule!”

Dar Ion Dinu, puțin priceput la cântare, luat acum la re-pezeală, nu putea începe „Sfinte Dumnezeule”. I se făcuse gol în cap, i se uscaseră dintr'odată gâttelejii. Părea că de cându-i lumea nu auzise cântarea asta.

Precupaș fu silit să înceapă iar și să repete încă o bună parte din drum melodia, până ce Dinu câștigă glas și putu să înceapă, uscat și scârțuitor, cunoscuta cântare.

Diacul nădușise, nu de căldură și de cântare, cât mai ales de frica de-a ajunge la casa creștinului fără să-i poată explica preotului despre ce este vorba.

Incepu în șoaptă, erau creștini în jurul lor:

— Feştania cea mare, — feştania dela Bobotează, părintele.

— Ce spui?

— Sfințirea apei celei mari dela Bobotează, cu trei pareții, cu apostol și Evanghelie, cu canonul întreg, cu rugăciunile cele lungi dela o sfințire, așa cumu-i în carte, cum am slujit la râu, a Bobotează.

— Glumești, diece?

— Ba de glumă mi-o arde mie acum! Lasă-mă păcatelor! Destul cazna pe mine că mi-am uitat să-ți spun! Nici un popă străin nu știe ce-i feştania mare la noi. Trebuie să-i spui, și să te dumirește numai decăt.

Dumitru se întuneca.

— Ascultă, diece, ați mai făcut aici în cursul anului sfințirea apei dela Bobotează?

— Cum de nu? De câte ori vr'un creștin a dorit feştanie mare.

— Și e de mult obiceiul ăsta?

— De mult! Eu așa l-am pomenit. Cred că e de când satul.

— Mare păcat, zise preotul.

— Păcat? se miră diacul.

— Păcat și erezie! Să schimbi așa cele rânduite pentru zilele mari! Odată pe an se face sfințirea apei cu canonul cel mare, la Bobotează, în ziua în care se prăznuiește botezul Domnului. Sunt molitvele anume întocmite pentru prăznuirea marelui fapt.

Atunci se sfințesc toate apele. Și aici? Pentru a stropi casa și grajdul unui om, să cânti toată rânduiala aceea de praznic? Ce erezie! Și păcat!

Diacul incremeni.

— Cum, păcat? Să sfințești apa și să stropești pe creștini și dobitoacele lor?

— Li stropești și la feștenia cealaltă, anume întocmită pentru trebuința oamenilor. Acea vom cânta-o, diece! Am mai cântat-o noi împreună!

Precupaș nu se putea dumiri:

— Nu te 'nțeleg, părințele, zise el cu teamă. Rugăciunea, fie dela Paști, fie dela Crăciun, fie dela Bobotează, tot rugăciune, tot sfântă și tot alungătoare de primejdii este. Am mai făcut feștania asta cu popi străini și nime n'a bănuit.

— Nici nu s'au mirat?

— Ba, de mirat, s'au mirat. La început. Dar când au văzut că după feștanie urmează prânz și că mai capătă și șase zloți de argint, au zis *bogdaprostea*, și, după ce s'au dus în parohiile lor i-au învățat pe oamenii lor să ceară și ei feștania asta mare.

Dumitru nu știa că slujba la care mergea era împreunată și cu prânz și că se plătește cu șase zloți de-argint. Simți o bucurie ascunsă: îi era foame și nu avea să mârânce ca la pomeni, într'o casă din care abea scosese ră mortul. Și apoi, șase zloți. Nu erau de lăpădat! Așa nu se plăteau multe slujbe în parohia lui.

— Ascultă, diece, zise el. Că trag clopotele, că aduc praporii, că preotul vine în odăjdii, nu e în sfârșit nici un păcat, nici o erezie. Dar feștania o facem pe cea cunoscută. Nu putem să ne batem joc de tipic, de canoane și de porunci.

Diacul clătină din cap.

— Nu se poate, părințele. Ar cunoaște numai decât și li s'ar părea că e batjocură. Asta nu se poate, chiar dacă ar fi să plătească la fel. Dar nici de plătit nu vor plăti. Toată lumea știe la noi cum e feștania cea mare.

Preotul tăcu, căzu pe gânduri, apoi zise, neliniștit din nou:

— Dar, diece, cum voi eu ceti molitvele dela Bobotează? Cum voi eu zice: *Astăzi* Domnul vine la botez? *Astăzi* s'a sfințit firea apelor? *Astăzi* Iordanul s'a întors înapoi? — Gândește-te și dumneata! Acest *astăzi* e numai odată pe an, în ziua de Bobotează. Și nu voi eu păcătui numai eu, ci și dumneate alături de mine. Facem Boboteaza la sfârșitul lui April! Se poate una ca asta?

Precupaș se gândi puțin. Nici odată nu-i trăzni prin gând, până acum, că s'ar săvârși ceva neingăduit făcând sfințirea apei dela Bobotează în alte zile, în altă parte a anului decât iarna, la sorocul ei.

— La asta nu m'am gândit până acum, părințele, dar după capul meu nu cred să fie greșală, nici eres, cum spui dumneata. E adevărat că acel *astăzi* din rugăciunile ce le cântă popa, nu-i decăt odată pe an și că nu-i acum, nici vara, nici toamna. Nu-i, pentru noi oamenii. Dar pentru Dumnezeu, căruia ne rugăm, nu-i nici azi, nici mâne, nici poimâne, că El n'are zile, nici ani. Pentru el e totdeauna *astăzi*, așa cum ne spunea odată în cazanie un preot învățat care venise dela vlădicie la niște Paști... Și apoi, nu poți supăra pe nimeni. Dacă-i păcat, să fie a celui ce a scos mai întâiu obiceiul ăsta. A popii care a slujit mai întâi în felul ăsta feștania cea mare. Eu așa am apucat-o, Sfinția ta tot astfel. Noi nu putem decăt să ținem obiceiul. Și apoi, nu i-ai fâgăduit românului că-i faci feștanie mare? Apoi, ce crezi că așteaptă el? Toată rânduiala prea bine cunoscută. Nici nu vrem, nici nu-l putem înșela. Omul plătește.

Iar Dinu mai scârțăia. Precupaș, văzu cu mirare că se apropie de casa creștinului și, părăsindu-l pe preot, trecu lângă Dinu și începu să cânte. Se temea să nu-i fi luat românul în nume de rău pentrucă, sporovăind atâta cu preotul, îl lăsase fără cântec pe drum, numai cu Dinu. Iși umflă pieptul și până în curte cântă din rășputeri „Sfinte Dumnezeule”.

Dumitru, — ce era să facă? Văzu că diacul avea iarăși dreptate. Nu-și putea bate joc de oameni, dacă ei pe *aceasta* o știau feștanie mare. Incercă, ajungând la molitve, să nu rostească pe „astăzi”. Iși zicea: „Cum să fac rugăciunea să mintă?” Dar, luat de căldura textului mistic, își uită de precauțiunea dela început și citi cum era tipărit la rânduiala dela Bobotează.

Iar mai târziu, sculându-se dela masa îmbelșugată și su-nându-și în buzunar cei șase zloți de argint, își zicea că prea e scrupulos și că nici nu-i obiceiul rău feștania asta mare. Erau și stăpânii mulțumiți și el și diacul și cei ospățați la masă.

I. AGÂRBICEANU.

Alarma.

Servitoarea intră dis-de-dimineață în dormitor, țipând printre lacrimi :

— Să se scoale domnu', că vin unгурii dela Aiud și omoară pe toți domnii de român din Blaj.

Mă ridic, buimăcit.

Era, desigur, o exagerare în spusele servitoarei, dar și un grăunte de adevăr. Știam, că trupele săcuiești, câtă brumă mai erau, se concentraseră la Aiud și Cluj, având armament, trenuri blindate și mitraliere.

Mă îmbrac în pripă și când să ies, mă intimpină, în poartă, gardistul de serviciu.

— Toți domnii să poftească, numai decât, la sfatul național.

Va să zică : era adevărat.

Toată lumea era în picioare.

În zece minute au luat hotărârile : 1. Se spedează, imediat, curieri pe sate, să dea alarma ; 2. Se ia legătura telefonică cu prefectura din Aiud, făcând-o responsabilă de represaliile ce vor urma, în cazul unui atac, din partea trupelor săcuiești din Aiud.

Cât ai bate în palmi, patru gardiști călări, porniră la sate.

Goarna țipă întâiu alarma în piață, apoi gardiștii plecară în galopul roibilor, dându-se și avizul telefonic, la toate gărzile din împrejurime.

Luăm legătura telefonică cu Aiudul.

— Alo ! Prefectura ?

Spre surprinderea noastră, aflărăm la telefon chiar pe prefectul Iosif Szász, la o oră destul de matinală.

— Da, prefectura. Ce doresc domnii dela Blaj ?

— Domnule prefect, avem informația, că trupele săcuiești din Aiud vor să atace Blajul, cu trenul blindat, în decursul zilei.

Pauză.

S'aude o convorbire scurtă, ce nu se poate distinge la receptor.

— Alo, Blajul. Nu știu nimic, nici eu, nici domnii dela prefectură.

— Informația noastră e alta. Vă rugăm luați toate măsurile să se contramandeze o eventuală ieșire nesocotită. În cinci minute avem concentrat la Blaj, tot jurul, cu arme, muniții, mitraliere, tunuri... (Mitrالية aveam câteva, dar tunuri nici unul.) Alo! Pentru cazul unui atac, răspundeți, cu capul și de orașul Aiud, din care, încă în decursul zilei de azi, praf și cenușe se va alege...

— Răspund, cu cuvântul și cu capul meu, nu e adevărat nimic. Voi ancheta totul, în modul cel mai sever.

— Bine, domnule prefect. Ne vom ținea de vorbă. Și dvoastră și noi!

S'a hotărît, pe urmă, legătura telefonică neîntreruptă, cu Teiușul și Mihalțul.

Goarna ne trezește din consiliu.

Satele din jurul apropiat răspundeau chemării dela centru.

Sătenii, în straietele lor țărănești, aranjați în companii, pășiau militărește, cu puștile la umăr, cu cartușierele la brâu, țipând cu un entuziasm spontan:

— Să trăiască domnii noștri de român! Să vie săcuii dela Aiud, să ne tragem odată seama, noi de noi!

Și tot mai mare era acest Corp de armată improvizat, roind grupuri tot mai compacte, de pe Târnavă și Secaș, până aproape de vatra Murășului.

La gară, cei patru ofițeri luaseră toate măsurile de ordine. Era vorbă, la început, să se dea în vânt podul dela îmbinarea Târnavelor, cu dinamită. Dar ideea aceasta fu abandonată repede, având și noi nevoie de acest pod, după câteva zile. Soluția a doua era mai practică. S'au trimis trei vagoane de povară dincolo de pod, ca măsură de siguranță împotriva trenului blindat. S'a telegrafiat stațiilor din Teiuș și Copșa-mică întreruperea oricărei circulații, până la nou ordin.

Plecarăm acum, liniștiți, spre podul Târnavelor.

Gardiștii noștri săvârșiseră adevărate minuni, în câteva ore. Săpaseră tranșee, în toată rânduiala, într'un unghiu, de ambele părți ale podului. Linia stângă începea de dincolo de Târnavă mică, până la Târnavă mare, dealungul căiei ferate spre Crăciunel, iar flancul stâng pornea dela Târnavă mică spre viile Ciufudului. Aci era centrul de operație. Tranșeul nou săpat se împreuna cu vechiul tranșeu austro-ungar, la poala dealului, deschizând priveliștea până aproape de raza Murășului. Aici se concentrară și mitralierele.

Oamenii lucrau de zor și când noul tranșeu atinse pe cel vechiu, un țipet de bucurie izbucni din deal și lătratul unei mitraliere anunță până departe, în josul Târnavelor, că mânușa

asvârlită s'a ridicat și că Blajul așteaptă, în mod cavaleresc, ieșirea pe teren a adversarului: *care pe care!*

Telefonul dela gară aducea însă vești din ce în ce mai pașnice.

A fost o neînțelegere. Probabil câțiva soldați, amețiți de băutura, riscaseră niște cuvinte nesocotite într'o cârciumă, dar prefectura — mai funcționând încă pe hârtie — își asuma toată răspunderea, că trenul blindat e retras în gara din Aiud, pe o linie oarbă și că nimeni nu s'a clintit din loc.

* * *

Gardiștii noștri însă nu înțelegeau să demobilizeze cu una cu două.

— Noi am făcut patru ani slujba în războiu și dacă ne-am luat odată „Überschwung“-ul, nu plecăm decât după ce ne-am făcut slujba: douăzecișipatru de ceasuri.

Aveau dreptate.

Că nu vor circula trenurile până atunci — nu importa.

Ei spuneau:

— Las' să se oprească odată trenurile și din porunca *noastră*, că până acum se opriau numai din porunca *altora*.

S'a dat ordin gărzilor învecinate să aducă mâncare și băutura pentru gardiștii din tranșee.

Spre seară, când ne inapoiam în oraș, sosiau carele, încărcate cu toate bunătățile.

CCU Central University Library Cluj

* * *

Încă o dovadă de conștiința țaranului, care s'a ales *totuș* cu o convingere precisă, din marele haos al războiului, în care a fost târit, peste voia lui. Războiu le-a trebuit? — războiu să fie!

Mai erau cartușe de prisos, mai era câte un Manlicher...

Vor vedea ei ce vor face cu ele!

Demnitatea omenească a luptătorului, călcată în picioare, pe toate fronturile războiului mondial, revenea, fără răzbunare, reclamându-și totuș răsplata opintirilor și suferințelor lui, după încăierări cu dușmani, cari, în mare parte, nu-i greșiseră cu nimic. Ce motiv aveau să se măcelărească reciproc cu Rușii, cu Sârbii, și mai ales, cu Francezii și Italianii, cari le erau frați?

* * *

În dimineața următoare, gardiștii se inapoiau la vetrele lor concentrându-se mai întâiu în piață și declarând solemn să ia armele, ori-când va fi nevoie.

Veniseră cu un entuziasm fără margini și acum se inapoiau măhniți, par'că, neavând prilejul să dea dovadă de curajul lor, și de dibăcia strategică, câștigată, cu atâta trudă, pe câmpul de măcel, dela Varșovia până la Isonzo și Niș și dela Sulița-nouă până sub zidurile Verdun-ului.

N'am putut descoperi niciodată adevărul deplin în acest conflict diplomatic, care putea lua ușor un desnodământ fatal pentru ceice l-ar fi provocat și ar fi zădărnicit multe din hotărârile generoase, ce s'au luat la Alba-Iulia...

Fapt este, că trenul blindat a plecat dela Aiud, cu destinația să atace Blajul, ajungând până la gara din Teiuș.

Atunci a sosit, la Blaj, avizul telefonic și raportul curierilor de serviciu.

În urma măsurilor de prevenție, ales în urma convorbirei telefonice cu prefectul de Aiud, aventura a fost, desigur, contra-mandată, în momentul din urmă, până a nu luneca pe panta fatală...

Paza bună a trecut și de data aceasta primejdia rea !

AL. CIURA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O întreprindere serioasă.

De scriitorul ceh *Iaroslav Hašek*.¹⁾

S'a întâmplat în Praga. Stam pe-o bancă în parc, cu prietenul meu Meşteck. Meşteck, proprietarul unui teatru de pureci, era rău dispus. De o bucată de vreme a început să se clatine în credinţa sa în viitorul artei sale, a dresurii purecilor. Indoelele astea îl făceau melancolic. Pe drept cuvânt. Circul său fusese victima unei îngrozitoare catastrofe, cu câteva zile mai 'nainte. Un vizitator beat, stăpănit de ideea fixă că reprezentaţia ar fi numai o tragere pe sfoară, a năvălit în baracă şi a snopit în bătai, cu băţul, toată mândreţea scumpă a bărăcii. Purecii s'au respirat în toate direcţiile rosetei vânturilor şi n'au rămas pe urma lor decât microscopic de micile trăsorele, pe cari le trăsuseră ei, spre desfătarea publicului. Toate le-a pustiit beţivanul, până chiar şi sticla măritoare. În cutiuţă zăcea trupul neînsufleţit al micului František, al unui artist incomparabil, sufletul trupei de pureci. Lângă dânsul se afla un alt purece, cu piciorul sdrelit, în nemijlocită apropiere de trăsura răsturnată.

¹⁾ Hašek este unul din cei mai cetiţi autori în Cehoslovacia de astăzi. Renumele şi l-a câştigat cu opera-i satirică „Bravul soldat Şveik”, o descriere psihologică a soldatului ceh de sub dominaţia austriacă, tipul ambuscatului conştient. Râsul sardonice, la adresa stărilor insuportabile din vechia Austrie, alternează cu un umor demn de un Rabelais. Unii compară opera cu „Don Quichotte”, cu toate că nu are o arhitectură bine definită, „Bravul soldat Şveik” fiind scris pentru foiletonul unui cotidian, cu mari intreruperi. Scene caracteristice au fost dramatizate şi se joacă în Cehoslovacia, Germania, Rusia, etc. Spiritul lui Hašek reiese şi din această reuşită schiţă umoristică.

H. P.-P.

„Am nădăjduit să-i curarisesc”, suspină Meşteck, „dar au fost zadarnice toate sforţările mele. Mica Pepina a murit înaintea ochilor mei şi, la urma-urmei, a trebuit să o apăs până a murit”.

Mai apoi mi-a povestit Meşteck, plin de emoţie, despre dragostea acestor două animale mititele şi despre admiraţia, cu care mica Pepina obişnuia să urmărească mişcările micului František, când dansa *delicios*. „Niciodată”, zise Meşteck, „niciodată n'am să mai dau de fiinţe atât de inteligente! Purecilor timpului nostru le lipseşte talentul. Pare că s'a ivit fără de veste o nouă şi mai puţin talentată rasă. Înainte cu câteva zile am cumpărat dela supraveghetorul asilului bătrânilor o sticlă cu pureci. Nici un singur purec n'avea talent! Am luat pureci din prefectura poliţiei, apoi din diferite orfelinate, din căminul englezesc, din pensionatul Eliska Krasnahorska şi din institutul corecţional, pureci din căzărmi şi din oteluri, din liceul de fete, din şcolile de gospodărie casnică şi chiar şi din mănăstirea Sfântului Emmaus, nici unul din toţi purecii aceştia însă nu şi-a adeverit o inteligenţă, nici atâtica. Nu-i vorbă, doi sau trei din ei nu erau lipsiţi de talent, dar n'aveau adevărata poftă — cariera artistică nu le priia. Ignorau gloria, ce-i aştepta şi şi-au văzut de drum, au spălat puţina. Cred că noua generaţie n'are să mai zămislească vre-odată artişti de Italia unor Pepina şi František”.

Aceste amintiri ne transpuse, iarăş, într'o stare melancolică şi am retrăit calea triumfală ce o străbătuserăm, cu circul nostru de pureci, în Boemia, Moravia şi Silezia. La aceasta s'a mai adăogat şi o excursie în Ungaria, de unde însă ne-au dat înapoi la graniţa jandarmii unguri, deoarece susţineau că circul nostru de pureci ar fi o propagandă panslavistă.

În turneul nostru prin Moravia ne-a prilejit preoţimea greutatea şi când m'am dus în curtea părintelui din Helştyn, pentru ca să invit pe domnul părinte la reprezentare, mi-a răspuns părintele: „Nu pot să recomand parohienilor mei întreprinderea dvoastră, fiindcă nu mi se pare ceva solid, pentrucă să dresezi purecii este împotriva firii omeneşti. Îţi aduc aminte că Anselm, călugărul, raportează, cumcă purecii, cari pişcau pe călugări, în Evul mediu, îi ajutau astfel să laude pe Domnul, ziua şi noaptea”.

— „Deoarece ţii preasfinţia Ta pe pureci drept animale sfinte”, am răspuns eu, „apoi îmi iau voia a Vă face atenţi că între purecii circuitului nostru se află urmaşi de ai acelora, cari au pişcat pe micul Isus în staulul dela Vitfleim”. — Cu toate astea a trebuit să ne cărăbănim repede, pentrucă i-a reuşit părintelui să pună 'n picioare ura 'ntregului ţinut, până coala 'n Valahia.

Deodată mă smulse Meşteck din amintirile mele. „Un om răbduriu şi gata de întreprinderi”, îmi zise el, „o să învingă, la urma-urmei, întotdeauna peste prostia omenească; trebuie să ştii numai

de unde să o apuci mai bine. Nu e ușor să născocoști o rață, dar e vorba să te pricepi să faci să creadă pe oamenii cari se uită la ea că nu e rață, că e un iaguar. Oamenii sunt niște capete seci; cu cât mai idioată e o expoziție ce le-o arăți, cu atât mai mult sunt gata să-ți dea banii din chimir. Vreau mereu noutăți”.

„Părerea mea e”, răspunsei eu, „că puțini oameni își formează ei înșiși o părere. Acelora, cari sunt în stare să se gândească, nu le oferă reprezentațiile astea nimica. Dacă au fost reprezentațiile noastre totdeauna bine cercetate, e de aceea fiindcă s'au încrezut oamenii promisiunilor noastre. Mai știi tu când am prins liliacul în șanț și când l-am recomandat mai apoi ca bălaur într'aripat din Australia? Fiecare era curios să-l vadă. Și mai apoi îmi mai aduc aminte cum se băteau, zor-nevoie, oamenii în fața bărăcii noastre — fiecare voia să fie mai întâi în baracă! — pentruca să vadă pe micul Boaconstrictor, care ziceam că ar fi un urmaș al acelui Boa, care a omorât pe Regele Indiei. Și cu toate astea n'a fost decât o viperă de toate zilele! Și mai știi cum ne-a asaltat mulțimea baraca, în vremea când micul Pepicek juca rolul unui orangutan de pe insula Borneo?”

„A, ștregarul!” strigă Meștek, „da' cum l-aș putea uita pe ăla? Cum și-a pus în cap, în seara ultimei reprezentații, să ceară o sporire de leafă de 5 coroane și cum a declarat, că nu va mai juca pe orangutan, dacă nu-i vom da sporul! Și tot mai câștiga, nespălatul, afară de leafă, fructele și dulceturile pe cari i le aruncau oamenii în colivie! Obișnuia să le adune toate în colț și, îndată ce se sfârșia reprezentația și ni se închidea baraca, le vindea pe toate la prăvălia de coloniale de vis à vis. De aceea nici n'am vrut să-i sporesc leafa. Pepicek s'a înfuriat și a început să cânte un șlager (melodie la modă) în mijlocul reprezentației cu orangutanul! Frumoasă treabă; ce mai taravură! Firește, orașul Tabor ne-a arătat ușa! Mai norocoși am fost cu mumia Regelui Richard al III-lea din Anglia, cu toate că a fost numai o fășie de piele de oaie, artistic despăturată. Șase luni a trebuit până ce a ieșit la iveală tragerea pe sfoară. Par'că te mai văd cum stai în fața pielii de berbece și cum ții una din predicile tale mortuare: „Aici vă este dat să vedeți pe unul din cei mai grozavi monștri, cari au stat vre-odată pe un tron! Acest criminal Rege, a cărui ticăloșie, viclenie și cruzime l-au scos din sărite chiar și pe marele Shakespeare — pe acest monstru reșec îl vedeți aici, cu desăvârșire uscat, ca mumie, așa-zicând păstramă”.

— „Mai târziu”, i-am sărit eu în vorbă, „mai târziu a conștitat un prefect pe bunul nostru Richard”.

„De-aici poți să tragi concluzia”, zise Meștek, „că pe lumea asta toate-s cu puțință. Stau să pun rămășag că jumătate din oa-

menii de pe suprafața pământului trăiește din trasul pe sfoară. E vorba numai să oferi publicului mereu ceva nou. Să-i servești întotdeauna cu o mică surpriză — asta-i totul. Să te pricepi numai să îl porți de nas. Trebuie să-i arăți ceva“.

— „Stai pe loc. Nu spune că trebuie să-i arăți ceva“, i-am răspuns, în timp ce desenam cu un baston figuri în nisip. „De ce să-i arăți ceva? Lasă-ne să facem un pas înainte, lasă-ne să nu-i arătăm nimic!“

— „Asta nu merge, dragul meu“, ripostă Meștek, „ceva tot trebuie să arăți publicului, cel puțin o nimica-toată, o pietricică de cremene sau așa ceva. Eu i-am arătat totdeauna ceva“.

— „Nu, nici chiar o pietricică“, am spus eu, poruncitor „asta-i lucru învechit. Încă școala veche! Eu ți-o spun: e păcat să arăți publicului ceva. Asta e atunci adevărata surprindere. Tu spui „cel puțin o pietricică de cremene“. Odinioară obișnuiam să spunem: cremenea asta vine de pe planeta Marte. Și publicul pleca cu convingerea că ar fi văzut ceva și nu era surprins. Dacă n'ar vedea însă *nimic*, atunci i-ar fi surprinderea completă. „Uite“, am zis și i-am desemnat povestea cu bastonul, în nisip:

„Baraca noastră trebuie să fie rotundă și spațioasă. Nici o fereastră, nici o deschizătură în plafon. Înlăuntru trebuie să fie întunec complet.

„Baraca trebuie să aibă două intrări, amândouă ascunse după nește portiere. Pe intrarea de dinainte intră publicul și prin cea din fund iese. Înainte punem inscripții de dimensiuni colosale: „Cea mai mare surprindere a lumii! O surprindere fără de seamă! Femeile și copiii nu sunt lăsați înlăuntru. Militarii cu prețuri scăzute!“ Lăsăm pe oameni, unul câte unul. Eu rămân afară, la cassă și tu înlăuntru, în întunerecul băracii. Indată ce ajunge un mușteriu înlăuntru, îl apuci sdravăn de fundul pantalonilor și de guler și-l svârli pe ușa de ieșire afară, fără ca să spui o vorbă. Un preț de intrare modest și ai să vezi că n'are să-i pară rău nimănui că și-a cheltuit bănișorii. Poți fi sigur că omul dorește seamănelui său tot ce e mai rău și de aceea oamenii, cărora le-am făcut vânt au să ne facă cea mai bună reclamă și au să invite pe ceilalți să vadă și ei odată ce-i înlăuntru. Atunci se va baza întreprinderea noastră pe baze psihologice“.

Meștek stete la îndoială o clipă: — „N'ar fi și mai bine“, zise el mai apoi, „n'ar fi și mai bine dacă fiecăruia care intră i-am mai da câte-o lovitură pe fundușul pantalonilor?“

„Am protestat energic, pentru că ne-ar sta 'n drum, fără să ne folosească, așa ceva, „Toate trebuie să se întâmple cât se poate de repede. Așa că a ajuns mușteriu în baracă, trebuie să și fie afară, înainte de a se fi desmetecit. Asta-i doară adevărata, mare surprindere!“

„Așa e întreprinderea într'adevăr serioasă. Promitem numa. de ceeace ne putem ținea într'adevăr. Le promitem o surprindere și ne ținem de vorbă. Nimeni nu va putea să ne spună deci că umblăm cu șoalda!”

Întreprinderea noastră serioasă a stârnit o senzație uriașei. Ne-am oprit mai întâi în micul orașel de provincie Beneșov, unde se aflau la îndemână toate condițiile unui succes: militarii și un public curios.

Am lăsat să tipărească afișe :

Sensațional! Numai pentru adulți!

O surprindere ne-mai-pomenită!

Nici o tragere pe sfoară! Garantat serios!

Prețul de 20 heleri, nespus de mic, afișele, neobișnuitul unei surprize picante, numai prin adulți — toate acestea au ademenit o mulțime considerabilă de oameni spre baraca noastră. Militari și civili. În mulțime zăreai tineri de 16 ani, hotărâți, ca dacă i-ai întreba de vârstă, să-ți răspundă că ar avea 40 sau 50 de ani, numai să intre înăuntru.

Am început la ora 6. Cel dintâi a fost un domn gras, care așteptase de pe la 5. A sburat prin baraca noastră ca un meteorit. Am auzit cum spunea, afară, publicului: „Admirabil! duceți-vă numai repede înăuntru!”

Cunoașterea mea a psihologiei masselor nu m'a înșelat. Aceia cari au sburat ne-au făcut reclama cea mai minunată. În decursul unei jumătăți de oră au fost expediate afară sute de flăcăi din partea brațelor musculoase ale lui Meștek. Unii au venit de două și de trei-ori. Pe fețele tuturoră bucurie și satisfacție! Am văzut cum și-au adus mulți prietini prietenii, ca să le preaslăvească această grandioasă surpriză.

Dar dacă nu poate Diavolul să vină în persoană, trimite pe un prefect. Prefectul a venit la 7 și jumătate. „Ai concesiie?” m'a întrebat când a intrat. „Poftim înăuntru”, l-am poftit eu. S'a născut o luptă scurtă, prin întunec, între Meștek și domnul prefect. Aducându-și aminte de dignitatea-i oficială, s'a apărat prefectul cu disperare împotriva surprizei grozave, dar și el a sburat — la urma-urmei — pe ușa din fund, în mijlocul mulțimii vesele, care a izbucnit în hohote de râs.

Au venit mai apoi jandarmii, ne-au sigilat baraca și ne-au arestat, pentru insultarea autorităților superioare și pentru vătămare de onoare, corporală.

— „Nici odată n'am să fondez o întreprindere serioasă”, îmi zise, amărit, Meștek, când încercam să ne așezăm comod pe scândurile arestului, „de astăzi înainte o să trăiesc numai din trasul pe sfoară...”

Trad. liberă de H. PETRA-PETRESCU.

Seară de primăvară.

Crucea de pe turnul catedralei
Răstignește 'n ea ultima rază
— Dintr'-un soare,
Ce-a murit în zare
Și-apoi turnu 'ntreg se intristează,
— Și încet, încet se inserează.

Cerul își adună scânteii mici,
Ce-au sărit din focul, stins acum;
Bolta pare-un nor de licurici,
Popsit o clipă, de-un lung drum.

Stradele, la colțuri, se țin strânse
Și cu ele-odată se mai strâng
Doi îndrăgostiți, cu fețe-aprinse,
— De nu știi de-au răs sau dacă plâng!

Intru 'n parcul gol... simt cum mă 'nbată
Un miros de floare răslețită,
Și, în mers, mi 'nșirui viața toată,
— Viața noastră-atât de pustiită!

Am rămas sub bolta de castan,
Inflorită toată și imi pare,
Că mă văd copil, abia de-un an,
Când eram și eu o albă floare.

Mă deștept cu ochiul umezit
Și mă uit la bolta înflorită,
— Preschimbata-acum în candelabru,
Care arde 'ncet, în infinit,
Peste viața noastră risipită!

AL. NEGURĂ.

Viața bisericească a Românilor din Țara Oltului.

Note istorice

de

Ștefan Mețeș,

director al Arhivelor Statului din Cluj,
membru corespondent al Acad. Române.

(Urmare).

„Generalul Bucov fiind și în Făgăraș, multă răutate a făcut neuniților, furci a făcut și le-a ridicat în mijlocul târgului, ca pe ceice nu se vor pleca la unație să-i spânzure și i-au prins și i-au îngrozit și i-au bătut fără de milă și sosind atunci (1761) și vladicul Dionisie dela împărăție a rușinat pe Bucov, zicându-i, că lucră ce nu i-a poruncit împărăția și tot norodul neunit din Făgăraș, care nu era prin acela era fugit să scape de moarte, iar care era unit avea cinste. Și de spânzurat pe nimenea nu au spânzurat, dar foarte cumplit i-au bătut și pe grecii neguțatori i-a globit cu 180 fl. nemțești, cu care au plătit 8 boi grași la cătane... Iară noi am fost rânduiți să mergem la biserică în Beclean. Și cu multă cheltuială am mers în Galați. În Galați era o biserică mică de lemn, veche, proastă și noi cu cheltuiala noastră am făcut asta acolo în sat. Și am umblat la Galați 20 de ani; cine ar putea spune năcazurile și frica trecerei Oltului și cheltuiala, că era podul slab și rupt și ceva de vrea ploua, tot cu luntrea și cu cinul trebuia să trecem și totdeauna să plătim la mers și la întors și pe ulița Galațului era tină mare și ochiuri ca acelea cât multe de a seracilor au perit acolo, și noi și familia noastră cât ne-am chinuit acolo, nu se poate crede.”)

Ortodoxii de aici, în număr de 904 suflete, compuși parte din negustori greci, parte din boieri și Români”, cer voie, încă în 1774, dela Împărăteasa Maria Terezia, ca să-și zidească o biserică, fiindcă cea avută li s'a luat și trebuie să meargă pentru sf. slujbă la biserică în Galați, satul din vecinătate, dar foarte deseori exundând Oltul, numai cu pericol mare s'au de loc nu pot merge acolo, ca să ia parte la slujba bisericească. Regina nu le permite, după ce ceruse și părerea episcopului unit Grigore

Maior, care evident, că a fost contra edificării unei biserici „schizmatice” în Făgăraș.¹⁾

Când a sosit, din mila împărătească a lui Iosif al II-lea în 1781, concesiunea să facă biserică în Făgăraș, bietul dascăl Andrei exclamă: „O ce bucurie, o ce părere bună, o ce dragoste era atunci, preot-protopop era Bucur și cu dascălul Andrei (autorul descrierii). Aceștia și în Galați au petrecut împreună cu noi (jupânii bisericii, negustorii) la toate necazurile... așa am scăpat de Galați și am deschis biserică în casa Borșoșeștilor în ulița Grecilor”. Vestea aceasta bună vrea s'o știe toată lumea, deaceea Andrei scrie: „...Facem înștiințare tuturor, ca să se știe, cum Tatăl, Fiul și Sf. Duh, sfânta Troiță, un Dumnezeu adevărat cu milostire au căutat spre națiunile neuniților, ce se numesc adevărat pravoslavnicii creștini și fiii bisericii răsăritului și prin prea înțeleptul și de mare laudă vrednic împărat Iosif II au ridicat la cinste acest neam și l-a făcut primit asemenea altor neamuri, dându-le slobozenie întărită cu decret ca să zidească biserici și să aibă preoți și toată ținămia legii și a ritului său deplin, să poată avea și împlini după obicei”.²⁾

Iosif al II-lea fusese de 2 ori în Făgăraș, odată ca prinț în 24 Maiu (st. v.) 1773 însoțit de episcopul unit Gr. Maior, a doua oară ca Împărat în 1783 Iunie 4 și desigur că ortodoxii persecutați vor fi eșit, — dacă li se va fi permis, — întru întâmpinarea Domnitorului, care și lor le-a făcut o bucurie mare.³⁾

După ce-au avut permisiunea de edificare, încep cu mare zel să adune tot ce trebuie pentru noua construcție. Toți credincioșii contribuiesc cu ce pot, dar îndeosebi negustorii și meșteșugarii își dau obolul din greu și cu dragă inimă, pentru ca, fie și așa târziu, după 60 de ani, biserica lor proprie de veche și neclintită lege românească să se clădească. Insuși Domnul Țării Românești Alex. Ipsilanti ori Nic. Caragea) contribuie cu 600 de zloți.⁴⁾

Biserica s'a clădit în 1783, având credincioși 251 familii, sub păstoria protopopului Bucur și a preotului Gheorghe Petrașcu.⁵⁾ Bucur, „de-a căruia lipsire tot norodul s'a întristat, fiind om prea bun și dulce la cuvânt”, moare în 1790, iar protopopiatul îl ocupă pâr. Gheorghe până în 1800.⁶⁾

În 16 Iunie 1788 episcopul ort. Ghedeon Nichitici e în Făgăraș, face vizitațiune canonică în toată țara Oltului. Notează în ziarul său despre protopopul Bucur Popovici și popa Gh. Pe-

1) Eugen Gagyî în *Monografia bisericilor, școalelor române din Făgăraș*, de N. Aron, Făgăraș, 1913, p. 206.

2) Pușcariu, *Documente*, I pp. 342—3 și Aron, o. c., pp. 250—1.

3) Bariț, o. c., pp. 463, 470; Turcu, *Excursiune*, etc., pp. 104.

4) Pușcariu, o. c., p. 346; Aron, o. c., p. 254, 202.

5) *Ibid.* p. 260; în 1778 Bucur era în cercetare în Ucea de jos. Iorga, o. c., p. 197 no. 693; în 12 April 1782 e în Brașov. Stinghe, *Doc. I* p. 298.

6) Aron, o. c., p. 260.

traşcu că „au adus amândouă protocoalele (de circulare și de botez) și s'au aflat bune“. Erau deci oameni ai datorii.¹⁾

Din 1788, o conscripție urbarială ne mai dă unele informații relative la situația preoților și bisericilor din Făgăraș. Așa ni se spune că biserica ort. are $\frac{1}{2}$ moșie, după care plătește dare fiscală anual 1 fl. mai înainte da 3 fl. prin învățătorul Andrei Sivailovits. În piața din strada Ilienii popa Bucur are $\frac{1}{2}$ sesie, care a fost a urmașilor popii Vasilache; plătește taxă după ea $12\frac{1}{2}$ cr. Ioan Barani are $1\frac{3}{4}$ sesie, fostă a popii Vasilie, da taxa de $43\frac{3}{4}$ cr. Popa Gheorghe Petrașcu are $\frac{1}{2}$ sesie, fostă a lui Nițu Petrașcu, dă taxa $12\frac{1}{2}$ cr. Venitele bisericii ort. sunt 122 fl., iar a celei unite 60 fl.²⁾

Sub protopopul Gheorghe, în 1791, se ridică turnul bisericii cu 2 clopote mari și sunătoare. Cu toată cheltuiala acestui preot se zugrăvește în 1793, altarul bisericii.³⁾ „om prea bun și osârdios la slujba bisericii“, el moare în 1800 în vârsta de 65 ani, după ce se călugărește sub numele Gherasim ieromonahul.⁴⁾ În 7 Noemvrie 1792 cinstiți negustori, curatori și protopopul Petrașcu au ales un nou preot: Vasile Harompotor, cu care fac următoarea învoială: 1. Nu va trece la lenire (unire?); 2. Va fi „smerit, blând, plecat, cucernic, negâlcevos, nepricinuitor, întru nici un fel de sminteală au scandală, arătându-mă... de beție, de împreunarea cu cei bețivi feritori“ și 3. Va împlini slujba regulat. „Și iarăși la toate strigările și lipsele de orice fel de slujbe ale norodului a acestei parohii nu mă voi lenevi, nu mă voiu trândăvi, nu mă voiu mări, ci precum la bogăți, așa și la săraci, până la cei mai de jos, îndată voiu sări și voiu merge, ori ziua ori noaptea, mai ales la botezuri, la cuminecat, la vremi întâmplătoare, așșderea și la altele.“⁵⁾

Părintele Vasile Harompotor (poreclă unguerească, fiindcă înainte de a face slujbă sau judecată trebuia să-i pui pe masă suma de 3 potori (pitaci), căci altfel nu începea) era un om cu care credincioșii nu se prea puteau înțelege, mândru și iute la fire și apoi omului nu-i prea plăcea să-și facă datoria de preot, așa că cinstiții negustori știau de ce-i pun așa condiții în scris. La urmă părintele trebui să plece din oraș, căci făcuse prea multe. Și iată în ce împrejurări. În 16 Februarie 1805 „gocimani și jurații și cu toată obștea din Făgăraș, de partea legii grecești neunite“ se plâng Consistorului ort. din Sibiu,⁶⁾ amintind că încă din 1804 au cerut „un preot bătrân, ca să ne putem folosi pentru

1) Pușcariu, *Documente etc.*, I, Sibiu, 1889, p. 145.

2) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș, vol. IV, pp. 114—5, 122—3, 140—1, 142—3, 208—210 (și plata diferitelor slujbe bisericesti).

3) Iorğa, o. c., II p. 98, no. 279.

4) *Ibid.*, II p. 97, no. 275.

5) Iorğa, o. c., p. 180, no. XIV.

6) *Ibid.* II pp. 197—8, no. XXVII.

spășenia sufletelor noastre", apoi contra părintelui Vasile Harompotor care la o cerere a lor li-a răspuns, „că n'au putut (da răspuns), „căci mă mir ce mai umblați ca niște prilostiți“, iar a treia oară: „nu vreau să știu de adunarea voastră și de consistoriumul vostru, că barba mea și părul meu este fântâna consistoriumului dela Sibii: când oi avea de acolo poruncă, voi da răspuns“. Preotul Vasile nu și face datoria: nu merge nici la copii „în pericol de moarte să-i boteze. „Când să adună jurați la casa gocimanului, îl chemam, îl poftim ca să vie, și nu vrea a ne cunoaște și a ne ști, și nu vine. Când să adună jurații din obște la casa gocimanului, au zis că ne adunăm ca hora. S'au dus cu puterea ca să ia lada beserecei dela gocimanul, pe care gociman l-au ales și l-au pus obștea, dimpreună cu jurații și fiind și cu voia răposatului Ghiorghe protopop Petrașcu, fiind și părintele atuncea de față... În postul Crăciunului am poftit să ne aducem un preot bătrân, din preoții care singur i-au adus aicea de au slujit, ca după lege, să ne ispoveduim, să ne cuminecăm, și n'au îngăduit, și așa mai toată obștea au rămas nesposeduiți, necuminecați, după cum arată... Murind un om de cinste, fiind din țehul tăbăcarilor, care mulți ani au fost și în slujbă împărătească, anume Stefan Șocheariul, pentru care slujbă s'au milostivit înălțata Cămară de i-au rânduit pensie la jupâneasa dumnealui din susului numit, l-au poftit și l-au chemat pe părintele să meargă să-l îngroape, și n-au vrut, ci au trimis pe un popă dela sate, foarte prost, care n'au știut să slujească după cum s'au căzut, că mai nimic a ceti n'au știut, aflându-se la acea îngropăciune oameni de cinste și de alte neamuri, care, văzând aceasta, ne-au ris și ne-au batjocorit; și așa am rămas rușinați“. Se înstrăinează unii dela biserică. Cer deci „investigatori contra preotului vinovat. Deocamdată doresc, pentru spovedanie „pe cinstit părintele Thoma dela Săcădate, care a slujit mai înainte la Brașov, în locul domnului director“ (Radu Tempea).

Consistoriul cercetând acest caz a dat dreptate credincioșilor din Făgăraș și pe popa Vasile l-au transferat sau destituit, căci de fapt în 1805 nu-l mai întâlnim în acest oraș ci pe altul și anume pe Vasilie Kis, ca administrator (sfântit în 1793 în Ardeal), care păstorește peste 205 de familii ortodoxe.¹⁾

* * *

Peste doi ani Kis e protopop (până prin 1819)²⁾ și împreună cu noul paroh Toma Banciul (cel venit din Săcădate?) încheie, în 15 Sept. 1807, un nou contract, cu dascălul și cantorul Ioan Fogarași: „Invățătura pruncilor singur să aibă voie a ține școală...“

¹⁾ Gagyi în *Transilvania*, 1911, pp. 274—5. Vasile Kis încă din 1804 e numit administrator protopopesc în Făgăraș cf. Voileanu, *Icoane din viața bisericii*, (1804), Sibiu, 1926, p. 10.

²⁾ Vezi despre V. Kis în Aron, *Monografia bis. Făgăraș*, pp. 36—7.

Să fi nitileac la toată slujba beserecei... Preoților să fie plecat și ascultător... Lângă aceasta simbrie să fie dator, când vor avea jurații adunare, a fi mână de ajutor cu scrisoare... Slobod să nu fie a merge pe o zi și două la sate sau ori-unde, fără de știrea și voia preoților și a juraților",¹⁾ În decursul acestui an se și ivește un conflict între popa Toma și „nemeș Ioan Pop Fogoroși, dascăl neuniților Făgăraș”. Acesta, în 17 Noemvrie 1807, să desvinovățește spunând: „...Zăbovindu-mă până a face șatră soției mele, n'am mers la minuta poftei sale... Nu ca la un capelan, ci mai mult ca protopopului meu, cu supunerea cătră Sfinția sa m'am arătat... Mă trag înapoi fiindu-mi frică ca nu și pre mine, precum și pe alții să mă închine dracului, au să zică ca să-mi scobească ciorile ochii, precum mai în trecutele zile au zis cătră niște mueri”.²⁾

Ion dascălul e mai vechiu aici, căci de fapt, în 2 Noemvrie 1796. „înaintea domnului director al școalelor neunite naționalecești Radu Tempea” și protopopului Gh. Petrașcu se face un contract pentru tocmirea învățătorilor Andrei Silailovici și Ion Fogoroși. „Dascălul Andrei să ție strana beserecei cea dreaptă la cântare și Ion Fogoroși de-a stânga. Andrei va avea 25 de zloți pe an. Venitul bisericii se va împărți după timp. Dascălul Ion Fogoroși să aibă a-și lua simbrie dela toată casa pe an câte 6 crețari, neavând a se amesteca dascălul Andrei ceva la lucrul acesta”.³⁾

Ioan Fogoroși iscălește, în 28 Sept. 1798, tot ca „dascăl neunit al Făgărașului”.⁴⁾

Dascălul Fogoroși după ce făcuse destul apostolat în sărăcie și lipsuri, se gândește „acum de 11 ani” de dascălie, deci în 1807, să ceară o urcare a lefiu sale dela cinstiții negustori și conducători ai bisericii, cărora le zugrăvește suferința sa cu aceste cuvinte de duioșie: „Acum mai de 3 ani cu vremea scumpetei acesteia numai cu această simbrioară nu m'am putut ajunge, și încă și altele am lucrat și noaptea și ziua și tot de abia am trăit dintr'o zi într'alta, și m'am și îndatorit dela alții de mi-am încurcat zilele până acum ...De 11 ani n'am trăit ca alți dascăli, ci numai am chinuit, că tocmal și acuş, având puțințel câștig la aceasta Sf. Naștere a lui Hristos, numai odată în trei ani și și acum am avut pagubă ca de Rfl. 4, după cum au fost într'alți ani, fiindcă nu știu din a cui sfātuire au îndemnat pe dumnealui Lachie al dumneaei jupunesei Măriuții Lăchioai de au luat icoana Nașterii din beserecă fără de știrea nimuruia și au apucat înaintea mea cu Nașterea de au umblat și mi-au luat câștigul meu și cinstea mea

¹⁾ Iorga, o. c., II p. 198, no. XXX.

²⁾ *Ibid.*, p. 199, no. XXXII. Vezi lista celor cari au contribuit, la 1809, pentru cumpăraturul „fundușului de școală”: popa Toma, etc. *Ibid.*, I. p. 200, no. XXXVI.

³⁾ *Ibid.*, II p. 191—2, no. XVI. — La 1788 era o școală în Făgăraș a Românilor uniți. *Arhivele Statului, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș, IV p. 208—10.*

⁴⁾ Aron, *Monografia bisericilor din Făgăraș*, p. 57.

mi-a stricat-o; de care eu nu știu să fie aici dascăl afară de mine și afară de Simion".¹⁾

Acest Simion este merituosul Simion Jinarul, care, încă în 1804, scrisese, cu o caligrafie foarte frumoasă, o „Cazanie la copii mici“, ca dascăl neunit în Făgăraș.²⁾ Om bine cunoscut și prețuit în vremea sa, vedem că marele negustor din Sibiiu Hagî Constantin îl angajează la școala sa din orașul săsesc în 30 Octomvrie 1807,³⁾ unde învățând și candidații de preoție,⁴⁾ stă, fiind și diacon arhieresc, 8 ani, până în 1817, când e chemat ca învățător „normalicesc“ la școala din Șcheiul Brașovului.⁵⁾ Un învățător în Noemvrie 1817,⁶⁾ face contract cu obștea bisericii ort. de aici pentru leafa de 400 fl. austr. pe an, „și, pe lângă salaș slobod și 6 stânjini lemne simbrie, în 4 rate“. Condiții: „Să pui la învățătura pruncilor, să aibă datorie a-i ținea pe dânșii la orânduială bună, atât în școală, cât și în biserică, și a-i desbara de vorbe necuviincioase, de jurământuri, de jurături și de vorbe de necinste, de sudalme, nu numai în școală, ci și afară... Greșind copiii, sau în școală sau în sfânta beserică și fiind vrednici de pedeapsă, să li se dea pedeapsa după vârstă și greșală, însă cu luare aminte ca să nu se vateme vre-unul din pricina bății. Dară fiind greșala mai mare, să fie și ișpectorii față când se vor pedepsi. În rândul învățaturii, atât copiii celor bogăți, cât și celor săraci, tot într'un chip să se trăctăluiască... Copii cari cuprind mai cu anevoie învățătura și sânt mai grei la cap, să nu-i silesc nici într'un chip cu bătaia spre învățatură, ci tot cu binișorul, ca să nu capete uriciune spre învățatură“.

Înainte de Simion Jinariul se mai amintesc, spre sfârșitul veacului al XVIII-lea, încă doi dascăli: Toni Nedelcu și Gheorghe Petrașcu, fiul protopopului cu același nume. Dascălul Gheorghe, ca copil a trăit mai mult la curtea boierului muntean Brâncoveanu, unde s'a împărtășit de o creștere deosebită și afirmativ a învățat grecește, latinește, italienește și ceva nemțește. Tatăl său cu sila l-a adus din Țara-Românească și la făcut dascăl în orașul Făgăraș.⁷⁾ Urmează dascălii Vasile Jinariu, Petru Popescu până c. 1850.⁸⁾

In Făgăraș ajunge preot și apoi protopop Simion Jinariul, păstorind cu multă pricepere poporul până pela 1840. Om de școală fiind, punea multă grijă pentru luminarea copiilor ȧeranilor și da

1) Iorga, o. c., pp. 192—3, no. XVIII.

2) Aron, o. c., p. 58.

3) Iorga, o. c., pp. 198—1920, no. XXXI.

4) *Ibid.*, pp. 201—2 no. XXXVII.

5) Bârseanu, *Istoria școalelor române din Brașov*, Brașov, 1902, pp. 15—6 și anexe p. 43 a.

6) Iorga, o. c., p. 207, no. 41.

7) Aron, o. c., pp. 57—8.

8) Aron, o. c., pp. 59—60.

bune povețe preoților și dascălilor de sub jurisdicțiunea sa protopoească. Așa se adresează, în 17 Martie 1820, „din porunca preasfințitului Vasile Moga” episcopul către preoți,¹⁾ vorbindu-le de educația copiilor, dascălii să nu umble pustii... trebuind acuma a umbla pruncii în școală“... „Să învețe pruncii după instrucție, să-i învețe cu slove latinești și ungurești a ceti și a scrie rumânește și să-i învețe catehismul pe de rost tot, și să-l tâlcuiască ucenicilor, spre a-l putea înțelege, să trimită scrisorile pruncilor despre toată luna, împreună cu extractul care trebuie fieștecarele dascăl să-l facă cu slove latinești și să-l aducă iscălit de ceice au fost de față la examen negreșit, pre Dumineca Tomei, ca să se poată vedea aici ce spor au făcut fieștecarele prunc în învățatură și în scrisoare”. Tot în acest an adresează preoților următoarele rânduri prețioase și foarte instructive, cari merită să fie reținute în acest loc: ²⁾ „...Vineri să fie regreație, ca și dascălul să poată veni să-și cumpere din Făgăraș, ce-i trebuie, pe sama casei sale și hârtie pe sânta pruncilor, iară Sâmbăta să învețe copii. Iară care copil poșteaste și vara a învăța la cântări și la scrisoare rumânească și latinească, ca să poată fi și notăraș sau scriitor la sat, și aritmetica și rânduiala sîntei beserici și alții care poștește a primi darul preoției, — acela va veni în școala Făgărașului la mine, ca să le arăt eu ceale trebuincioase, întru care să se poată întru aceia învățatură răzima înaintea Scaonului episcopiei la Sibii, și să poată intra și la cursușul școalei candidaților de preoție mai cu îndrăznire, — nu să se tragă îndărăpt la ușe ca proști; precum am văzut cu ochii mei, fiindcă am fost vreo opt ani diacon arhieresc: și cei învățați, au îndrăznire, iară cei neinvățați bine, să trag la ușe, când intră arhierueul în școală, în capelă, la slujbă. Va veni diacul acela care dorește a primi darul preoției, mai întâiu să vie să învețe, să se tragă la masă, înainte, nu la ușe”.

Părintelui Simion (mort în 1844) îi urmează și-l ajută în slujba preoțească fiul său Gheorghe, care a servit aici 3 ani capelan, 15 ani paroh (1829—1844) și protopop 8 ani (1844—1852). Urmașul acestuia e ginerele său, ca preot și protopop, Petru Popescu, care trece bine peste jumătatea veclui al XIX-lea.³⁾

Aceste sunt puținele știri adunate despre munca preoților și dascălilor ort. în slujba bisericii și poporului românesc, așa de oropsit, din orașul Făgăraș.

¹⁾ Iorga, o. c., II, p. 209, no. LVI.

²⁾ Iorga, o. c., II p. 208, no. LIV.

³⁾ Vezi mai mult în Aron, o. c., pp. 38—42. Despre conflictul lui Gheorghe Jinariu cu credincioșii săi, fiindcă și-a luat soția din Sassebeș în Aron, o. c., p. 37.

Informațiile noastre relative la viața bisericească a Românilor uniți din Făgăraș, între anii 1750 și 1850, sunt foarte reduse, precum era de altfel și numărul uniților în acest timp. Desigur că acest oraș ar fi avut rolul Blajului în viața națională generală, dacă rămânea reședința vlădicilor uniți, așa cum se plănuise în 1721. Unii vlădici au și încercat să dea, prin școală, o importanță remarcabilă acestui târg modest, unde frecări confesionale acute scad, de 200 de ani, buna înțelegere și muha împreună ale fiilor aceluiaș neam harnic și cu frica lui Dumnezeu.

Entuziastul episcop pentru Unire: Grigorie Maior dela Blaj întemeiază o școală în Făgăraș, din care apoi vrea să facă un gimnaziu și în 1774 cere dela împărăteasa Maria Terezia un fond din care să plătească 2 învățători la aceasta școală.¹⁾ Se pare că împărăteasa era dispusă, să dea banii necesari, dar prin o adresă din 17 Sept. 1774, cere Vlădicului răspuns la aceste trei lucruri: 1. Are persoane potrivite și recvizitele necesare, pentru a preda în școală? 2. Nu ar fi mai consult să se așeze o astfel de școală mai la mijlocul țării? 3. Să i se trimită un plan amănunțit despre fundul (intravilanul) cumpărat deja în Făgăraș și o specificare minuțioasă despre toate, câte ar mai fi de dorit.

Episcopul, cu dată din Făgăraș, 29 Ianuarie 1775, răspunde pe larg la toate aceste chestiuni așa de însemnate:

1. Are deja persoane potrivite și capabile a preda, — după necesitățile clerului și poporului românesc — științele trebuincioase la serviciul divin și la slujbele de stat. În privința studiilor, are cărțile obișnuite până acum, iar cărțile scrise după metoda nouă, îndată ce le va primi, se va îngriji, să se traducă în românește și să se introducă pe rând în școală.

2. Făgărașul e cel mai potrivit loc pentru astfel de școli. Școli pentru poporul român din Transilvania, întors în mare parte la sf. Unire, în tot locul sunt necesare, dar mai mult se simte lipsa școlilor în ținutul Făgărașului, în însuși locul catedral al episcopiei, parte pentru numărul cel mare al uniților, parte pentru alte împrejurări. Tinerimea de ambele sexe foarte numeroase în ținutul acesta, locuit nu numai de oameni de rând, ci și de boieri și militari grănițeri, e setoasă după învățătură și dorește cu foc să primească o creștere mai bună. Dovadă școala din Făgăraș în parte deja introdusă, care e cercetată chiar și de fiii neuniților.

Intemeiate și fixate după trebuință, școlile acestea au să închidă calea și să delătore prilejul tinerimei române de-a trece pentru învățătură, în Țara-Românească, de unde se întorc de obicei ca popi și dascăli, aducând cu ei în Transilvania veninul

¹⁾ Vezi articolul lui Ioan Rațiu în ziarul *Unirea* din Blaj cf. reproducerea din Aron, *Monografia bisericilor și școalelor din Făgăraș*, pp. 218—222.

schişmei, prin care se infectează țara în toate părțile, spre cea mai mare pagubă a liniștei publice și a bisericii unite.

Drept aceea, parte pentru a închide drumul impostorilor imigranți și a le pune stavilă, parte pentru distrugerea Babilonului, sau — ce e mai sigur — până se va vindeca răul, școlile ce se vor ridica aici, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor fi un zid puternic în apărarea moralei și un ochiu de pază al patriei.

3. Fundul și casa din Făgăraș vor servi nu numai pentru școli, ci va servi de locuință și pentru episcopul, când se va abate pe aici și pentru vicariul foraneu, care va fi mai mare peste școli și în parte, peste afacerile bisericești.

Fundul cumpărat are lungime de 20 stângini și lățime de 9. În fundul acesta este o casă de piatră cu 2 chilii și cu pivniță, aranjată pentru vicariul foraneu și pentru episcopul, când va veni pe aici. În curte este și altă căsuță umilă de lemn, care deocamdată din necesitate este folosită pentru tinerimea școlară.

În legătură cu acest fund mai sunt alte două de aceeași întindere, care se pot cumpăra cu 500 fl. Aceste funduri fiind loc de frunte — 80 pași depărtare de biserică — se poate zidi foarte bine orice gimnaziu ilustru. Pe lângă aceasta, chiar la poarta cimiterului bisericii se mai află încă un fund de vândut, cu casă dublă și curte destul de comodă pentru 500 fl. Aceasta ar fi locuință destul de potrivită pentru paroh, și într'adevăr necesară, deoarece parohul unit nicăiri n'a putut obține un fund parohial.

Pentru aceasta ar fi nevoie de următoarele :

1. Trei chilii pentru 3 profesori, din cari 2 pentru limbile română, maghiară și latină și unul pentru cea germană.

2. Trei sau patru sali mai largi, care ar trebui acum să se ridice pentru 4 școli.

3. Plată pentru fiecare profesor 150 Rfl. pe an, deci pentru trei 450 Rfl.

4. Cel puțin 100 de școlari mai săraci, dacă nu mai mulți, să se împărțesească de pâine; spre acest scop s'ar recvira la an 600 gălete de grâu, și socotind găleata în preț mediu de 2 fl. ar face 1200 Rfl.

5. Plata vicariului foraneu pe an 300 Rfl. Deci în total ar costa 1950 Rfl., cari s'ar putea scoate, fără nici o scădere sensibilă a erariului, din decimele regiilor celor trei posesiuni: Calbor, Bohoț și Șona, din scaunul Cohalmului, toate trei situate în apropierea Făgărașului.

În ce privește cheltuelile cu zidirea celor 6 sau 7 chilii pe seama profesorilor, acestea mai bine le va putea fixa însuși arhitectul.

Cele trei funduri, ce-ar fi să se cumpere, odată pentru totdeauna, ar costa 1000 Rfl.

Planul acesta cu perspective așa de strălucite pentru viitor nu s'a putut duce la îndeplinire, din cauza Sașilor, — cari recomandă pentru școli Clujul ori alt oraș, — și îndeosebi a factorilor hotărâtori din Viena, cari au abandonat cu totul chestiunea, așa de ardentă și importantă a vlădicului Gr. Maior.

Am văzut, că în vremea când episcopul Gr. Maior voia să facă gimnaziu în Făgăraș, protopop unit era aici Constantin Ioanovici.¹⁾ Sub păstoria acestuia și a preotului unit Gheorghe Pătraș, cinstitul nameasnic al eparhii Făgărașului, din Viștea de jos, deci prin 1782, se zugrăvește tinda bisericii lui Brâncoveanu cu chel-tiuala jupânului Ion Pătraș (tatăl lui Gheorghe) cinstitul meșter bătrân din țehul timarilor.²⁾

Episcopul Grigorie Maior ia parte, în 17 Septemvrie 1784, la introducerea noului prefect în Făgăraș și stă în acest oraș o săptămână.³⁾

În April 1785 protopop unit și vicar e Ioan Halmaghi;⁴⁾ în 1 Septemvrie anul următor, vizitează biserica din Ludișor, notându-și numele pe un *Minologhiu*.⁵⁾ Pe timpul acestui vicar, în 1790 se repară, cu ajutorul de stat de 395 fl. biserica unită din Făgăraș, pe care o clădise Brâncoveanu.⁶⁾ Părintele Halmaghi, în 21 Iulie 1790, împreună cu Ioan Para, vicarul unit al Năsăudului, fac o rugare și-o trimit, prin guvernul ardelean, Împăratului. Ei cereau să li se dea voie, ca, afară de episcopul Bob, să mai trimită și alți deputați în dieta Ardealului, ca să arate suferințele poporului român și să propună și mijloace de îndreptare. Guvernul răspunde că cererea e contra legilor și astfel nu va fi înaintată Împăratului.⁷⁾ În 1796 avem vicar aici pe strajnicul luptător pentru drepturile Românilor Ioan Para, om învățat și îndrăzneț, temperament de luptător, care a bătut la toate ușile, până și la Împăratul din Viena, cerând dreptate pentru neamul său batjocorit. Regretăm că nu cunoaștem munca lui de vicar în cei 11 ani la Făgăraș, de unde apoi trece, în 1807, canonic la Blaj. Se întoarce pe câțiva ani, până în 1815, ca vicar Ion Halmaghi. Apoi bogatul și mândrul vicar Dumitru Pap (1815—27), care se plimba pe străzile orașului cu 4 cai. Constantin Alutan păstorește iarăși vreo 7 ani (1827—34), când pentru meritele sale

1) În 1788 se vorbește de văduva protopopului Const. Ioanovits, care dă taxă 25 fl. pentru 1/2 moșie. *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș, IV pp. 208—10.

2) Iorga, o. c., II p. 95 no. 263.

3) Turcu, *Excursiuni*, etc., p. 104.

4) Iorga, II p. 205, no. 727.

5) *Ibid.*, II p. 126 no. 406.

6) Turcu, *Excursiuni*, etc., p. 110.

7) Păclișanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni în An. Ac. Rom.*, sect. ist. 1923, p. 11—12.

e făcut canonic în Blaj. Incheiem cu amintirea vicarilor, cari amândoi au ajuns canonici la centru: Teodor Serényi (dela 1834—1845) având capelan, pe la 1842, pe Gheorghe Moldovan și Ioan Chirilă (dela 1845—1862),¹⁾ și vicariul I. Antonelli, care în 1869 trimitea lui Cipariu documente istorice spre publicare.²⁾

18. Galați.³⁾

Despre episcopia ortodoxă din satul Galați, în veacul al XV-lea, în care a crezut atâta lume și atâta timp, se poate spune astăzi hotărît și definitiv, că ea n'a existat niciodată.⁴⁾

În veacul al XVII cunoaștem pe popa Ioan, parohul acestei comune, pe care principele Apafy îl ridică la rangul de nobil, în 14 Martie 1668, împreună cu copiii săi: Zaharie, Ioan apoi Stanca, Bucura și Ana cu toți urmașii lor.⁵⁾ Conscriptia lui Klein, din 1733, ne prezintă: preot unit Radu, o biserică, o casă parohială, loc arător de 13 câble și fânaț de 3 care de fân și 93 familii,⁶⁾ în 1750: o biserică, 1 crâșnic, 1 intravilan, arător de 16 câble și fânaț de 5 care de fân și 403 suflete.⁷⁾ În 1758 sunt doi preoți libertini, veniți în comună: Marcu și Radu.⁸⁾ În conscripția din 1761, satul Galați figurează cu datele: 2 preoți ort. cu o biserică și 71 familii, apoi 1 preot unit cu 6 familii, sunt 2 case parohiale, arător de 10 câble și fânaț de 4 care de fân.⁹⁾ Învățătorul Tănase avea, în 1765, grija școli din această comună.¹⁰⁾

Am văzut că Românii ort. din Făgăraș, alungați din biserica lor, se refugiază la Galații din vecinătate peste Olt, unde, în locul bisericii vechi slabă, fac una nouă de lemn, pe care o cercetează vreo 20 de ani. În vremea aceasta aici servia popa ort. Iosif Moldoveanu sfințit în Țara Românească,¹¹⁾ care a trăit și după 1788. Avem o descriere a bisericii din acest an: e din grinzi de brad cu acoperiș de șindilă în mijlocul satului, are 1 clopot și 2 toace de fier și lemn. După spusele bătrânilor din sat, „fundușul” a fost dat pentru „usu sacro” bisericii unite, dar de vreo 16 ani mulți s'au desfăcut de biserica unită și pe popa unit l-au scos din slujbă; popa ort. a folosit locurile bisericii dela câmp, iar cel

1) *Șematismul din Blaj*, 1900, p. 607 și Aron, o. c., pp. 8—9.

2) Cipariu, *Arhiv. pt. filologie*, Blaj, 1869, p. 703.

3) Satul Galați de drept nu aparținea districtului Făgăraș, dar l-am cuprins pentru relațiile bisericesti zilnice avute cu Făgărașul românesc.

4) Iorga, *Revista istorică*, X, Văleni, 1924, pp. 178—9.

5) Pușcariu, *Fragmente istorice, etc.*, pp. 375—8, no. 108.

6) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 42.

7) *Transilvania*, 1901, p. 247.

8) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscriptia dom. Făgăraș, III.

9) Aron, o. c., p. 7 (din 1770) și p. 33.

10) Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici*, p. 365.

11) Cioban, o. c., p. 14.

unit a rămas cu internul".¹⁾ În 16 Iunie 1786 se prezintă la Făgăraș, în fața episcopului Ghedeon Nichitici, popa Ioan Popovici din Galați cu protocolul circularilor care — zice ziarul episcopului — dela 1 Maiu 1786 nu s'au aflat nimica împrotocăluit și cel de botezați s'au aflat de nimic bun. Pentru aceia 20 zile i s'au pus să-l direagă".²⁾

În 1805 avem preot ort. tot pe Ion Popovici (sfântit la Arad în 1798), cu o biserică și 114 familii.³⁾

Protopopul Vasile Kis din Făgăraș, de origine nobil, era din Galați.⁴⁾

În 1795 se vorbește de Gheorghe Comșa feciorul dascălului din Galați, care a studiat la școala din Făgăraș și a scris foarte frumos o carte care se păstrează la biserica din Galați. Alt dascăl normalicesc Bucur Comșa învață copiii satului Galați în casa sa între 1840 și 1860. Episcopul Șaguna dă voie, pe baza diplomei, dascălului Bucur să candideze de preot în 1852, alături de cantorul Petru Neicu și Iosif Pop, la parohia Galați. Reușește însă Iosif Pop.⁵⁾ În 1846 era preot ort. aici Ioan Pap având credincioși 114 familii.⁶⁾

19. Grid.

Cunoaștem în 1726 doi preoți boieri: Drăghici și Stan;⁷⁾ aceștia slujeau și în 1733, Stan unit și Drăghici ortodox; o biserică cu 43 fam., arător de 2 căble și fânaț de 4 care de fân.⁸⁾ Parohia în acest an aparține protopopiatului Veneția de jos. În 1750 are un preot, o biserică cu 178 familii; arător de 1¹/₂ căblă și fânaț de 3 care.⁹⁾ Avem, în 1758, numele preoților boieri de aici: Stan și Bucur Lațcu.¹⁰⁾ În 1761 sunt 2 preoți ort. cu o biserică și 48 familii.¹¹⁾ În 1766 se amintește un protopop ortodox: Bucur, de 68 ani, având și un fiu Lațcu de 16 ani.¹²⁾ În 1788 avea filie Veneția de sus. În anul acesta 15 Iunie vedem că episcopul Ghedeon Nichitici, fiind în vizitațiune canonică în Perșani, i se prezintă aici popii din Grid: „Mateiu Popovici, Radu Moga și Bucur Popovici, s'au aflat aicea supernumerarius fiindcă tatăl său s'a sănătoșat, și se declărăluesc a putea sluji; pentru aceea fiul său numai aicea la vr'un loc se va transferului; au adus pro-

1) *Arhiv. Stat.*, Cluj, o. c., XVIII, pp. 6, 43.

2) Pușcariu, *Documente*, I, p. 146.

3) *Transilvania*, 1911 de Gagy, pp. 44—5.

4) Aron, o. c., p. 36.

5) Aron, o. c., p. 56.

6) *Șematismul din 1846*, p. 152: Vezi chipul bisericii în Aron o. c., p. 22.

7) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscripția dom. Făgăraș, p. 135.

8) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 409.

9) *Transilvania*, 1901, p. 246.

10) Pușcariu, *Fragmente istorice etc.*, 585.

11) Cioban, o. c., p. 62.

12) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făg. vol. XXVIII.

tocolul circularelor și s'au aflat dela 1785 numai una pe 1786, una pe 1787 și trei pe 1788 porunci într'ansa scrise, asemenea cel de botezați, dară n'au fost după formulariu, pentru aceea 2 zile vadea i s'au pus să le direagă¹⁾ In 1805 e preot ort. Bucur Popovici (sfântit în Ardeal în 1785) are o biserică și 126 familii.²⁾ In 1808 e amintit popa Drăghici neam de boier.³⁾ iar la 1846 preotul ort. Ieremia Grid, cu 126 familii.⁴⁾

In 1826 o mică parte au trecut la uniți, cari în 1842 aveau preot pe Gheorghe Grid, urmându-i Ioan Crișan.⁵⁾

20. Herseni.

La anexă se pot vedea numele preoților din 1726. Pe popa Simion de aici, îl întâlnim și în 1729 la soborul protopopesc din Șinca.⁶⁾ In 1733 sunt trei preoți uniți: Simion bătrânul, Simion desigur fiul și Stoica cu o biserică și 57 familii; arător de 1 căblă.⁷⁾ In 1750 erau 2 preoți uniți, o biserică cu 241 suflete, apoi un fund intern boieresc donat bisericii, care a fost înstrăinat, dar în 1751 se restituie, plătindu-se preotului Mihail Pap, 39 fl. 22 denari, o vacă cu vițel și căble de grâu.⁸⁾ In 1758 sunt 2 preoți: Mihai și Iuon Andraș boieri. Cel dintâi stă pe moșia sa boierească, al doilea pe a unui iobag Oprea Bârsan.⁹⁾ Conscripția lui Buccov din 1761 ne prezintă situația astfel: 2 preoți uniți cu o biserică și 19 fam. apoi 1 preot ort. cu 81 familii.¹⁰⁾ Din 1759 avem pomelnicul celor cari au cumpărat un Penticostar cu 9 fl. pentru biserica de aici: popa Mihai cu preoteasa Marica, popa Ion cu soția sa Eva, Gheorghe popa Oancea, etc.¹¹⁾ In ziua de Crăciun 1787 popa David Rinea de aici cumpără o Cazanie cu 9¹/₂ fl. argint dela Șerban al popii Iuon Andreiaș.¹²⁾ Părintele David în 1791 cumpără un Mineiu cu 22 fl.¹³⁾

Învățătorul Ion Grama, conducea, în 1765, școala acestui sat.¹⁴⁾

Din 1789 avem câteva informațiuni: ¹⁵⁾ Biserica unită a fost din sus a satului. Sunt 2 preoți uniți: David boier și Mihai fiul clădită din piatră în 1759; ortodoxii încă au una în partea

1) Pușcariu, *Documente pentru limbă*, I. p. 143.

2) Gagyi în *Transilvania*, 1911, pp. 274—5.

3) Pușcariu, *Fragmente istorice*, p. 770 (aici se dă genealogia acestei familii de preoți).

4) *Șematismul din 1846*, p. 179.

5) *Șematismul din Blaj*, 1900, p. 608.

6) Pușcariu, *Fragmente*, p. 547.

7) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 409.

8) *Transilvania*, 1901, p. 246.

9) *Arhiv. Stat.*, Cluj, Cons. dom. Făgăraș, III p. 660.

10) Cioban, o. c., p. 62.

11) Ioțga, o. c., II pp. 112—3, no. 345.

12) *Ibid.*, II p. 112, no. 342.

13) *Ibid.*, p. 112, no. 343.

14) Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici*, p. 365.

15) *Arh. Stat.*, Cluj, o. c., XIV pp. 232, 284, 288—92.

popii Simion și acesta fiul popii Lațcu. Stola preotească e: dela botez-copil 6 cr., cununie 12 cr., morți: sub 7 ani 25 cr., peste 7 ani 50 cr., morți cu sărăcustă 2 fl. 30 cr., cei săraci cu sărăcusta 1 fl. 40 cr., înmormântări, afară de parohie, 7 cr., binecuvântarea fructelor noi 1/2 cr., o liturghie 12 cr., sfințirea apei pentru femeile după naștere 1 1/2 cr., pentru morți în postul mare 6 cr., 1 parastas 1 1/2 cr., la umblatul cu cruce câte 1 1/2 cr., sfeștanie 6 cr., sărindar 6 fl. 40 cr., maslu 12 cr., la Crăciun 3 cr., Paști 3 cr., Rusalii 1/2 cr., Postul Sf. Petru 1/2 cr., postul Sf. Maria 1/2 cr., Bobotează 1 1/2 cr., Ziua Crucii 1 cr., prescuri peste tot anul în preț de 20 fl.¹⁾

Biserica ort., cu hramul Sf. Gheorghe, a fost sfințită în 4 Iunie 1793 de episcopul Gherasim Adamovici, „fiind atuncia mai înainte preot neunit sfintei biserici și satului în partea neunită eu preotul Simion Todericianul”.²⁾ În 1805 e filia Toderiței, are preot pe Stan Misa (sfințit la Arad în 1800) cu o biserică cu 52 familii. În 1846 e tot depedinte de Toderița cu același număr de familii.³⁾

Uniții aveau pe la 1842 un preot Gheorghe Rîzna, urmat de Gheorghe Făt.⁴⁾

21. Holbav.

În 1733 are preot neunit pe Coman cu o biserică, casă parohială și 24 familii; fânaț de 1 car de fân.⁵⁾ În 1750 sunt 120 suflete ort. cu un preot și o biserică,⁶⁾ iar în 1761 e tot un preot ort. cu o biserică și 51 familii.⁷⁾ La 1757 e aici popă Stan, care descrie ciurma ce-a băntuit satul în acest an.⁸⁾ Când vine Ghe-deon Nichitici episcopul în vizitațiune canonică, la Perșani, în 15 Iunie 1788, se prezintă din Holbav și popa Ioan Popovici (sfințit în Țara Românească în 1758); fără să aducă protocoalele circularelor și botezaților, zicând „că n'au fost de nici o treabă.”⁹⁾ Acest preot, în 1803, a fost delăturat din slujbă din cauza uniților. În 1805 e preot ort. Ioan Popa (sfințit în Arad la 1803) cu o biserică și 177 familii,¹⁰⁾ la 1846 slujește aici ca preot ort. Samuil Mija având credincioși 117 familii.¹¹⁾

1) Iorga, o. c., II pp. 113—4, no. 348.

2) Gağyi in *Transilvania*, 1911 pp. 274—5.

3) Gağyi o. c., pp. 274—5.

4) *Șematismul din Blaj*, 1900, pp. 608—9.

5) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 409.

6) *Transilvania*, 1901 p. 246.

7) Cioban o. c., p. 62.

8) *Biblioteca Academiei Române*, secția mss. no. 2178 f. 30 cf. Furtună, *Preoțimea românească în sec. 18-lea*, p. 137 (se da aici fotografia frumoasei scrisori a păr. Stan).

9) Pușcariu, *Documente*, I, 143.

10) Gağyi, o. c., pp. 274—5.

11) *Șematismul pe 1846*, p. 179.

22. Hurez.

În 1717 se pomenește aici popa Ion,¹⁾ iar în 1729 popa Oprea.²⁾ După conscripția episcopescă din 1733 e popă unit tot Oprea, bigam cu o biserică și 45 familii.³⁾ În 1750 funcționează 2 preoți cu o biserică și 200 suflete.⁴⁾ În 1751 e popa Samuil.⁵⁾ La 1758 sunt 2 preoți boieri: Samuil Sas și Nica venit din Margineni, li se face câte o zi de clacă.⁶⁾ În 1761 sunt 2 preoți ort. cu 50 familii și 1 preot unit cu o biserică și 30 familii.⁷⁾ În 1805 era filia Riușorului ort., biserică zidită în 1795 cu 49 familii.⁸⁾ În 1816 (ori 1855) e amintit popa Rafail eromonah.⁹⁾ În 1846 e tot filia Riușorului ort. cu 49 familii.¹⁰⁾

În 1842 de prot unit David Liancul, căruia îi urmează Daniil Pop.¹¹⁾

23. Iași.

Popa Petru, noul preot din acest sat plătește, în 29 Decembrie 1668, taxa obișnuită de 30 fl. cetății Făgăraș, cu prilejul trecerii sale dela iobăgie la slujba altarului.¹²⁾ Protopopul Radu din Iași scrie, în 9 Maiu 1678, un act de mărturie al unor nemeși unguri din Făgăraș.¹³⁾ În 1733 e preot unit Matei, având o biserică cu 52 familii.¹⁴⁾ În 1750 sunt 2 preoți uniți cu o biserică și 225 suflete,¹⁵⁾ iar în 1761 avem această situație oficială: 1 preot ort. cu o biserică și 70 familii, apoi 2 preoți uniți cu 3 familii.¹⁶⁾ Episcopul ort. Dionisie Novacovici, numește din Sibiu, la 1 Iunie 1762 de preot în Iași pe Iuonaș.¹⁷⁾ În 1767 biserica se predă uni-

¹⁾ Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni*, II, pp. 114—5, no. 352. Pentru preotul din 1726 vezi tabloul dela anexă.

²⁾ Pușcariu *Fragmente istorice despre boierii din țara Făgărașului*, p. 547.

³⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 410.

⁴⁾ *Transilvania*, 1901, p. 245.

⁵⁾ *Arhivele Statului*, Cluj, Conscrip. dom. Făgăraș III.

⁶⁾ Iorga, o. c., II, pp. 59—60, no. 124.

⁷⁾ Cioban, o. c., p. 62.

⁸⁾ Gagyi, o. c., pp. 274—5.

⁹⁾ Iorga, o. c., II, p. 96, no. 286.

¹⁰⁾ *Șematismul din 1846*, p. 178.

¹¹⁾ *Șematismul din Blaj*, 1900, p. 609—10.

¹²⁾ Szádeczky, *Apaffy Mihály fejedelem udvartartása*, I, p. 10.

¹³⁾ Iorga, *Acte românești privitoare la legăturile Secuilor cu Moldova în Buletinul comisiei istorice*, II, București, 1916, pp. 257—8, no. LXXVII.

¹⁴⁾ Bunea, *Episcopul Klein*, p. 410.

¹⁵⁾ *Revista Transilvania*, 1901, p. 246.

¹⁶⁾ Cioban, o. c., p. 62.

¹⁷⁾ Bunea, *P. P. Aron și D. Novacovici*, p. 254.

tilor,¹⁾ iar în 1779 se restituie ortodoxilor.²⁾ Cu prilejul vizitațiunii canonice a episcopului Ghedeon Nichitici din Iunie 1787 vedem că parohia era condusă de un preot slab și desordonat, căci iată ce însemnare ni s'a transmis despre el: Popa Ioan Bucur, n'a venit. Nefiind acesta nici acolo (Făgăraș) nici aicea în Avrig, s'au hotărât să fie canonit cu arest de 3 zile la pâne și apă la protopopul locului; iară de n'ar urma după porunca protopopului, atuncia dl. fibirău are comisie să-l strângă la aceasta și după aceea pentru protocoale ca și cu alții să se urmeze.³⁾

La 1842 era preot unit aici: Ioan Florea cu 475 credincioși.⁴⁾

24. Ileni.

În 1726 sunt doi preoți boieri: Vasii și Coman Cornea.⁵⁾ La soborul protopopesc, din 2 Maiu 1729, ținut în Șinca, iau parte ca membri doi preoți uniți din comuna aceasta: Ioan și Vasilache;⁶⁾ în 1733 aparține protopopiatului din Veneția de jos cu 1 preot unit: Vasilache cu o biserică și 66 familii și Coman, preot ortodox.⁷⁾ La 1750 sunt 2 preoți uniți cu o biserică și 316 credincioși.⁸⁾ În 1758 avem doi preoți boieri: Vasilache Cornea și Gheorghe Cornea. Stolă primeau: dela fiecare casă 6 cr., 1 ferdelă de ovăs și 1 zi de clacă.⁹⁾ În conscripția lui Buccov din 1761 avem: 2 preoți ort. cu o biserică și 111 familii și 2 preoți uniți cu 2 familii.¹⁰⁾ În 1763 popii Gheorghe și Vasilache cumpără un Triod cu 12 fl.¹¹⁾ Școala o conduce, în 1765, învățătorul Șerban al popii Gheorghe.¹²⁾ Pe la 1770 funcționează preotul Ioan Cornea.¹³⁾ În 1803 trec toți ortodoxii la uniți.¹⁴⁾ Preoți uniți sunt: dela 1816—1841 Nichita Metea, dela 1838—1853 Sandru Metea având cooperatori pe Ion Metea.¹⁵⁾

1) Turcu, *Excursiuni, etc.* p. 108.

2) Turcu, *o. c.*, p. 109.

3) Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, p. 147.

4) *Șematismul din Blaj*, 1900 p. 629.

5) *Arhivele Statului*, Cluj, Conscripția dom. Făgăraș.

6) Pușcariu, *Fragmente etc.* p. 547.

7) Bunea, *Episcopul Klein*, p. 409.

8) *Transilvania*, 1901 p. 245.

9) *Arhiv. Stat.* Cluj, *l. c.*, III, pp. 242—3.

10) Cioban, *o. c.*, p. 62.

11) Iorğa, *o. c.*, II, p. 117, no. 361.

12) Bunea, *Aron și Novacovici*, p. 365.

13) *Șematismul din Blaj*, 1900 p. 610.

14) Gagy, *o. c.*, p. 274.

15) *Șematismul din Blaj*, p. 610; în 1838—9 biserica unită s'a zugrăvit sub preoții Nichita și fiul său Alexandru Nichita. Iorğa *o. c.*, II, p. 116 no. 359.

(Va urma).

In Ravenna.*)

Și m'a suit pe treptele altarului, arătându-mi, prin vâl, cum pe bolta absidei e reprezentată Schimbarea la față : „La mano del Padre eterno” ieșind din nori, indică o cruce, între brațele căreia „in un piccolo cerchio” chipul lui Isus. Lângă cruce Moise și Elie, apoi trei oițe cari închipuesc pe Petru, Iacob și Ioan. Din jos e San Apollinare, rugându-se între alte oițe și flori, pe o pajiște verde. Pe pereții laterali : la stânga, împăratul bizantin Constantin VI. Pogonatul, dând ss Reparatus și Maurus diploma cu privilegiu pentru biserica revennată ; la dreapta cele trei jertfe biblice, a lui Abel, Melchisedec și Avram, amintind taina Cuminecăturii. Iar pe arcul triumfal, deasupra altarului : Christos cu simbolurile celor patru evangheliști, apoi iar oițe ; „dodici pecorelle che escono dalle città sante Betlemme e Gerusalemme”, adecă apostoli și arhangheli. Reluarăm plimbarea. Pe pereții naii principale sunt in efigii circulare imaginile unui șir de episcopi de Ravenna... O lumină mistică ninge prin ferestrele de pseudo-alabastru, „perché l'abastro é troppo caro”. De-alungul pereților, fără glas, sarcofage cu sfinți și episcopi locali. La o inscripție în zid m'a oprit mai îndelung : fără chibrite mi-o cetea, pipăind unde i se părea nesigură cu degetele ; ultimele fire de lumină mă lăsau să-l controlez : „† Otho III Romanorum Imperator Germanorumque ob patrata crimina austeriori disciplinae sancte Romaldi obtemperans emenso nudis pedibus ab urbe Roma ad Garganum montem itinere basilicam hanc (el cetea italienește : ánc) e coenobium clasense XXXX diebus poenitens inhabitavit et hic cilicio ac voluntariis castigationibus peccata sua expians augustum dedit humilitatis exemplum et imperator sibi templum hoc et poenitentiam suam nobilitavit anno p. C. M...” Și cum stăteam noi așa, aplecați, prin întunec, asupra pietrii acesteia care povestea despre

*) Vezi Nr. 4—5, pg. 279.

ispășirea cine știe a căror păcate ale împăratului romano-german, la anul când mare parte din oameni credea că o să se prăpădească lumea, conform predicilor din biserici, pentru multele și nemaiauzitele greșeli, o șuviță subțire din apele evului mediu se abătu peste noi, aducând miresme tari din ciocotele credințelor și necredințelor *Dark Ageului...* Lângă altar, în nava din stânga, un frumos baldachin, pe colonete canelate în spirală: altarul sf. Elencadie; iar în mijlocul bazilicii un altar mic, care vorbește de conversiunea sf. Romuald, fondatorul Camaldulezilor (sec. X)... Nevasta paznicului veni să se închine și să se roage... La începutul celor două năi laterale sunt patru coloane mici de porfir și patru mari de bianconero oriental, cari odată susțineau baldachinul altui altar. Aci pavimentul e săpat: două rânduri de mozaicuri suprapuse; și apă... Paznicul își desfășură elocința: că odinioară era aproape un port mare, care cuprindea sute de corăbii; apa se sbătea sub zidurile bisericii; azi nu mai e... și așa mai departe. Terenul s'a ridicat de atunci. Un râu din împrejurimile acestea, când scad apele, desgolește niște resturi dintr'un apaduct de-al lui Traian... Când să ies mi-a îmbiat cartoline cu mozaicuri, fotografii din Ravenna, șcl. L-am refuzat cordial, spunându-i că n'am venit pentru fotografii. Răsplătit, mi-a deschis poarta principală de gratii înflorite sub iedera neagră... și iar m'am găsit singur în mijlocul câmpurilor romagnole.

Am pornit pâș-păș spre Ravenna ascunsă în ceața toamnei, la vreo șase kilometri. Cu sufletul încărcat de noua minune ce o simți prin vâlul serii și de grija ce tremura în gura paznicului pentru comorile lui — pe care-l asemănam cu bătrânul, cunoscutul paznic neamț dela cetatea Sucevii, mort de curând, pe care tot așa, într'o noapte de vară, îl lăsarăm sus, singur între ruinele și pietrele lui sfinte.. Și lin începu un ecou de clopote din campanilă: de sus, deasupra Romagnei, pogorau cercuri sonore de aramă, ca fumul peste capul meu. Sunau cuprinsurile toate; și mult îmi răsunară în minte... Nu întâlnei decât un car cu două roate cât toate zilele, tras de doi boi foarte mari, vineți, cu capul scurt și puternici, cari pufăiau aburi calzi... Și cum n'aveam ce face mă gândeam:

T'amo, o pio bove; e mite un sentimento
Di vigore e di pace al cor m' infondi...

și-mi părea că după acest bou, pe care-l admiram eu, și-a copiat Carducci poezia; ori boul era numai o vedenie în „divina liniște verde a câmpului” cețos și pustiu?

San Apollinare in Classe, zidită sub paza și osârdia bogatului vistiernic Iulian Argentariul, a fost târnosită la 549, de arhiepiscopul Maximian.

Însă mai înainte episcopul Ecclesius fusese trimis la Constantinopol, într'o afacere de-a lui Teodoric; când se întoarse

(526), aducea de acolo și porunca să se înalțe, tot sub grija lui Iulian Argentariul, altă bazilică la Ravenna. Aducea daruri bogate dela Iustinian împărat și soția lui Theodora, pentru aceasta. Astfel luă ființă San Vitale. Sfințirea, cu mare pompă, se făcu la 547, tot de către Maximian. Și el se duse la Constantinopol, rugându-l pe împărat să-i dea trupul sf. Andrei, fratele sf. Petru pentru Ravenna; însă nu-i fu permis. Atunci el, într'o noapte de veghe în mănăstire, lângă moaște, scoase tiptil foarfecele de sub haină și tăie barba sfântului, întorcându-se barem cu atâta la dornicii ravennați.

San Vitale poartă un suflu nou, de renaștere, în arhitectorica Ravennei, obișnuită cu planul roman. Are baza octogonală, cu presbiter și absidă, care cuprinde altarul, prelungite spre răsărit; portalul e așezat strâmb, din cauza străzii, probabil, care trecea prin acel cartier imperial. Imprejurul octogonului, mai ridicat, aleargă un coridor larg, arcuit, peste care stau logile matroneului; iar deasupra centrului o cupolă pe tambur, destul de îndrăzneată, construită din tuburi de teracotă. Acest plan, dominat de cupolă, va deveni propriu artei bizantine; deși demult încă, în epoca romană templul Minervei Medica la Roma, și cu vreo sută de ani înainte Sf. Laurențiu la Milano, manifestă o tendință în acest sens. Sf. Sofia vine câțiva ani mai târziu, tot sub Iustinian, ca o încoronare superbă a acestui stil, influențat mult de arhitectura siriacă.

Intri din curtea înverzită, pe o ușe practică laterală... Răcoare. Prima impresie: eleganță sveltă. O puzderie de arcuri, mari, mici, se întretaie în linii de curcubeie. Și ochii s'avântă spre cupolă: lumină. Apoi caută mozaicurile, vestitele mozaicuri din San Vitale. Până pe plaiurile ardeleni se duse știrea despre splendoarea acestui locaș. Și mi-l făuream, după fotografii, discret, c'un aer misterios de bisericuță românească, de sus până jos numai sfinți afumați de feștile fumegânde, împărțiți în pervazuri deosebitoare. În spirit autentic bizantin. Și cum, anume par'că pentru sărbătoarea mea, pânzele de ceață se subțiară, lăsând un mănunchiu de raze aurii să străbată prin ferestrele înguste, au găsit lumină, strălucire... Cât de discordante și, față de restul fastului bizantin, sărace, sunt frescele cu îngeri și alte dichisuri baroce, fără conținut, dela 1780, ale bolognezilor Barozzi și Gandolfi și ale venetului Guarana! Poate se va descoperi vreo modalitate spre a le îndepărta, restabilind, parțial, ansamblul originar... Să le lăsăm, — absida și presbiterul. Aci sunt mozaicurile. La deschiderea arcului triumfal, pe o bandă policromă, în efigii, Isus, cu barbă — tip istoric — apoi apostolii și la capete ss Gervasiu și Protasiu, fiii sf. Vitalis. Presbiterul: sus pe boltă Mielul simbolic, ținut pe mâni de patru îngeri, frumos armonizat cu flori, fructe, podoabe scumpe. Loggietele triforate ale matroneului — de

aci azistau patricienele ravennate la sfânta slujbă — au pe laturi cei patru evangheliști cu semnele lor, șezând, într'o atitudine curat bizantină. Sub balustrada matroneului, în cele două lunete : la dreapta, Abel și Melchisedec, simboluri ale Cuminecăturii ; la stânga, Avram care, împreună cu soția sa, ies din casă și dau de mâncare celor trei îngeri, apoi sacrificarea lui Isac. Pe urmă Isaia și Ieremia, Moise cu rugul arzând, primind legile pe muntele Sinai. Pe scoica absidei Christos, apollinic, în purpură, pe globul humii, între doi îngeri, îi întinde coroana de martir sf. Vitalis — care se crede c'ar fi fost îngropat de viu într'un șanț unde azi stă biserica eponimă — în timp ce din stânga Ecclesius îi prezintă biserica fondată de el... Apoi, *last not least*, Iustinian și Theodora. Așezate pe pereții absidei, unde-i mai multă zi, aceste două mozaicuri singure, fără tiradele grandilocvente ale istoriografilor bizantini — ar fi în stare să transmită viitorilor orbitoarele reflexe ale somptuoasă luxuriante din Orașul Împăraților, scăldat de cursul de safir al Bosforului și de vălurele perlate ale Propontidei. Ca o reverberație, prin veacuri negre, a diamantinei curți din Bizanț. Nici când în Occident n'a lucit atâta soare ca din cadrele aceste două. Occidentul a dat albele, seninele temple grecești ; misticele biserici gotice, infiorate de simțiri tainice ; apoi entuziasmantele și „artisticele” clădiri ale Renașterii, ca să decadă, urât, în vacuitățile reformate, — însă ceeace, urcată pe niște scări înalte, poate să-și ticluiască fantazia muritorilor despre împărăția cerească, numai Orientul a străluminat. Văpăi sunt cele două mozaicuri. Și noaptea trebuie să lumineze, de soarele acumulat de peste zi. Ele reprezintă imperialii cari participă în chip simbolic la târnosirea bisericii. La stânga : pe un fond de aur, unde fiecare pietricea e o scântei vibrantă, împăratul Iustinian, în purpură și aur, cu pantofi de purpură ; pe umărul drept c'o agrafă care încheie tunica, amintind trandafirii ce-i poartă azi femeile frumoase, tot acolo dintr'un rubin colosal incercuit de smaralde și mărgăritare ; pe cap coroana împărătească, numai nestimate ; în jurul capului nimbul, căci dela însuș Dumnezeu capătă bazileul dreptul stăpânirii ! O față bronzată, sigură, cu buzele strânse nemilos, privindu-te ac — nu ca 'n celelalte portrete. Poartă în mâni patera sacră, cu darurile liturgice. E precedat de Maximian arhiepiscopul, în patrafir, cu crucea în mână : o figură înaltă, slabă, chel, bine caracterizat, concordând cu descrierea lui Procopiu. Lângă el, fețe bisericești, în alb, cu Evanghelia, cădelnița, țintate cu pietre scumpe. De-a dreapta împăratului curteni și ostași... Apoi pe perețele din dreapta : Theodora. Veșmânt de purpură, până la pământ ; la poale adorarea celor trei magi, ca unei mame divine a imperiului. Înaltă, o siluetă de chiparos pe un cer de aur. Nimbată și ea, cu coroană în două colțuri, peste pletele-i negre, grele, răsare serioasă din cascada de perle, cari, joc sglobiu de mielușei de zăpadă, o

inundă cu ploaia lor de lacrimi albe, purtând un potir de aur în mâni. Obrazul, oval ca mărgăritarul rar, de spumă, cu buze senzuale și nări tremurânde, cu doi ochi mari, mari cât cerul, visători, pierduți. Ochi de halucinată, cu albul persuaziv, absenți. Ar părea un crin sfios, dacă n'ar fi imaginea îmbătătoare a curtezanei care a apărut condusă de mamă-sa în Hypodrom, cerșind mila; a dansat c'un vâl mic, rupt și el, aplaudată frenetic; s'a dat oricui o plătea; s'a înamorat de o brută, Eccebolus, târându-se după el până în Alexandria Egiptului; a urmat, apoi, temătoare, propovedaniile sfinților de acolo; a îndurat foame, sete, bătai, spurcări, rușine, umilire; s'a întors la Bizanț și într'o zi a zărit-o Iustinian, nepotul lui Iustin împărat, încându-se în oceanul ce patimi ce fulgerau ochii ei fascinanți și nu s'a mai putut desdătușa. Ridicată pe tron lângă el, în pofida curții, ea știu să-și facă ascultată vocea, ținând laolaltă cu soțul ei, care uneori șovăia, cărma printre talazurile iscate de Roșii și Verzi și toate neamurile barbare cari mușcau din imperiu. A murit de moarte năpraznică, cum năpraznică-i fusese viața. Din patul de meretrice s'a înălțat pe altare, să fie sfințită de fumul de tămâie. (Par'că alți sfinți n'au fost putreziți de vicii înainte de a-i lovi bagheta lui Dumnezeu!) Și numai pentru binevoitoarea ei frumusețe — căci scrie Procopiu, care dealtcum nu-i avea la rânză pe cei doi soți, că „era de o frumusețe așa de mare, încât nimeni n'ar putea-o înfățișa nici prin chip, nici prin cuvinte” — care se poate ceti și din mozaicul din San Vitale, ar fi deslegată de toate acuzele ce i le îngrămădesc și ei, și lui Iustinian, peste ființa lor morală, oameni, cari, poate sub raportul moralei, nu sclipesc așa cum sclipesc arta acestor mozaicuri. Lângă ea servitori și femei de curte, în bogate mătăsurii verzi, roșii, cu aceleași pieptenături-cununi în jurul frunții, aceeaș expresie stilizată, — un serv dă'n lături perdeaua care astupă ușa — trec toți în procesiune, spre biserică, pe lângă o fântână de abluțiuni. Intregul grup pare o ceată grabnică de căprioare, oprită de cine știe ce sgomot, întoarsă brusc, cu ochii mirați „spre public”, gata să dispară într'un salt agil...

Sunt, fără indoială, cele mai de seamă și ca valoare artistică, dar mai presus de toate, documentară, mozaicuri din acest „Pompei italo-bizantin”.

AUREL DECEI.

(Va urma.)

Lupta pentru organizarea asigurărilor agricole în Franța.*)

Fiecare risc are în Casă fondul lui special, care servește exclusiv la repararea pierderilor provenite din sinistrele acelui risc.

Proprietarii agricoli sunt datori să facă anual declarație despre valorile lor asigurate. În caz de tăcere o comisiune de doi membri fac evaluarea proprietății nedeclarate. Asupra acestor declarații consătenii au drept de contestații, asupra cărora hotărăște comisiunea de doi membri.

Sinistrații sunt ținuți să facă în primele 48 ore, după sinistru, o declarație la primărie despre pagubele suferite și valoarea acelor pagube. Primăria anunță prefectura, care dispune în termen de 8 zile facerea expertizei, de un agent evaluator de înțelegere cu interesatul. Despăgubirile sunt calculate la sfârșitul fiecărui an după fondurile disponibile în casă.

Propunerea Rey-Lachièze lasă determinarea condițiilor de aplicare și de funcționare a asigurărilor agricole unui regulament de administrație publică.

Obiecțiunile ce se pot aduce acestui proiect cu toată marea lui valoare economică și socială sunt numeroase.

Amestecul statului în asigurare, după acest proiect, este prea mare. Fondurile asigurărilor sunt separate total de bugetul Statului, însă administrația asigurărilor nu este autonomă. Cu toată economia care o aduce folosirea în largă măsură a funcționarilor Statului, prea multul amestec al acestor funcționari în mersul asigurărilor este dăunător.

De altă parte folosirea organelor politice, în special a prefectilor în determinarea comisiunilor de impunere, în numirea experților, în despăgubirea sinistraților, are un rezultat negativ. Asigurările agricole nu pot fi decât dăunate prin amestecul politiceii.

*) V. a. 1928, pg. 870 și a. 1929, pg. 38 și 185.

Nu rezolvă situația acelor cultivatori cari sunt deja asigurați la o societate și obligați un șir de ani să plătească o primă de asigurare.

Proiectul Rey-Lachieze deși susceptibil de îmbunătățire a fost respins de comisiunea camerei să-l examineze, pe cuvântul că nu introduce obligativitatea asigurării, cu aceeaș ușurință cum fuseseră respinse alte proiecte pe cuvântul că introduseseră acea obligativitate.

A patra clasă cuprinde toate proiectele întemeiate pe libertatea în asigurare și în alegerea căei asigurării.

În această clasă am putea distinge trei sisteme și anume: a) când Statul crede că datoria sa este să organizeze un institut public de asigurare; b) când Statul ajută întemeierea de asociații de asigurări mutuale; c) când Statul favorizează institutele libere de asigurare prin avantajii financiare sau fiscale.

Cel mai vechiu proiect de asigurări facultative organizate de Stat este propunerea *Vacher* făcută în ședința din 29 Iulie 1879 a camerei franceze.

După acest proiect se institua un serviciu de asigurări mobiliare și imobiliare pe lângă Ministerul de Agricultură și de Comerț, sub controlul și supravegherea Statului, pentru asigurarea contra incendiului, grindinei, mortalității vitelor, înghețului, inundației. Asigurarea de Stat era facultativă, din două puncte de vedere: 1. oricine poate refuza beneficiile acestei instituții; 2. acel care se asigură are facultatea de a deveni propriul său asigurător pentru o parte a lucrului asigurat.

Prima este plătită de către asigurați la sfârșitul exercițiului, ea este uniformă în fiecare ramură de industrie și pentru toți asigurații, în oricare regiune a Franței unde asigurarea este stabilită.

Proiectul păcătuiește prin rolul dublu de asigurător și de supraveghetor al asigurării pe care îl dă Statului și prin nerespectarea principiilor primordiale ale asigurărilor — prima uniformă, neproportională cu riscul.

În regimul libertății, fără o organizare temeinică a oficiului de asigurare, concurența între instituția publică și instituția privată va fi totdeauna fatală celei dintâi, fiindcă totdeauna instituțiile private vor ști să se mlădieze, potrivit-se tuturor împrejurărilor, tuturor necesităților, tuturor intereselor și vor câștiga cât mai mulți aderenți.

Ca o completare a asigurării obligatorii care nu garantează despăgubirea decât în limita sumelor disponibile, propunerea *Daynand*, de *Cassagnac*, pe care am expus-o mai sus, introducea o asigurare facultativă.

Această a doua asigurare avea rol atunci când fondurile asigurării obligatorii nu erau indostulătoare pentru despăgubirea daunelor în totalitatea lor. În acel caz suma convenită se com-

plecta din fondul asigurărilor facultative, format dintr'o primă de 20 centime adiționale la principalul contribuției fonciare nezdite. Acest fond era administrat tot de Casa de depuneri și consemnații.

Asigurarea facultativă din propunerea Daynand, de Cassagnac, este, de fapt, un fel de reasigurare cumpărată de asigurat el însuși, un mijloc acoperit de a-l face să plătească o supraprimă în schimbul unei garanții, poate încă incompletă.¹⁾

Ideia caselor de asigurare de Stat întemeiate pe libertatea asigurării este veche în Franța. Ea este o combinație hibridă între ideia asigurării de Stat care a stăpânit spiritul public francez în prima jumătate a veacului al nouăsprezecelea și ideia libertății susținută de teoreticienii revoluției și politicienii republicani stăpâniți de marile ideale ale anului 1789. Această nouă idee este hibridă fiindcă asigurarea de Stat, asigurarea ca serviciu public, implică principiul obligativității, iar principiul libertății respinge orice amestec al Statului în economia privată și în raporturile economice dintre cetățeni.

Intâia încercare de organizare publică în Franța privitoare la asigurările agricole a fost Casa generală de asigurări agricole întemeiată de Napoleon al III-lea.

Încă din anul 1850 Principele preșident primise un memoriu care conținea un proiect de organizare obligatorie de Stat a asigurărilor agricole, după care a mai primit și altele, iar Consiliile general esușinuseră cu tărie între anii 1847—1855 ideia asigurărilor de Stat. În fața acestor stăruinți repetate, Napoleon a încercat să dea Franței în 1857 o instituție publică de asigurări agricole obligatorii. În acel timp situația asigurărilor agricole era puțin îmbucurătoare, iar pagubele suferite de agricultură deosebit de mari. Ideia Împăratului și a Consiliului de Stat era să se institue asigurarea obligatorie care „nu avea în ea nimic cu totul nedrept și care era mijlocul cel mai repede, cel mai sigur, poate, pentru a întemeia instituția pe care o cere de mult timp industria agricolă”. Autorii proiectului pentru a evita obiecțiunile și protestările cari s'au ridicat ori-de-câte-ori s'a vorbit de asigurările agricole, au crezut că e mai bine să pregătească și să câștige spiritele cu încetul, fiindcă, după părerea lor „asigurarea forțată ar putea prileji o turburare de natură să compromită succesul operației”. Au renunțat pentru început la principiul obligativității, instituind o Casă publică pentru organizarea asigurărilor agricole. Acest proiect se prezenta sub condiții capabile să convingă pe toți: asigurarea nu era obligatorie, libertatea cetățenilor părea deci respectată; nu făcea asigurarea de incendiu, recunoscându-se că societățile particulare satisfac suficient acoperirea acestui risc, nu se refera decât la două riscuri — înghețul și inundația —

¹⁾ G. Arnaud op. cit. pg. 283.

pentru care inițiativa privată nu încercase nimic și alte două — grindina și mortalitatea vitelor — față de care inițiativă privată s'a arătat relativ neputincioasă. Totuș proiectul a întâmpinat o atât de mare împotrivire, încât Impăratul Napoleon III s'a văzut silit să renunțe și la al doilea principiu: asigurarea de Stat. Însă fiindcă el dorea cu orice preț să-și realizeze intenția de a organiza asigurările agricole, în locul unei Case de Stat, a făcut o casă particulară, cu caracter oficios, sub numele *Casa generală de asigurări agricole*, cu capital de un milion de franci, pentru asigurarea contra grindinei, înghețului, inundației, mortalității vitelor. Această întreprindere se prezenta sub protecția împăratului, capitalul ei fiind acoperit aproape în întregime de împărat și oamenii săi de-aproape, iar administrația ei sub de-aproape supraveghere a guvernului și conducerii administrației publice.¹⁾

Cu toată protecția împăratului, cu tot sprijinul autorităților publice, cu toate precauțiunile luate pentru ca instituția nouă să nu întâmpine mari dificultăți dela început, Casa generală de asigurări agricole a mers din deficit în deficit, capitalul ei a trebuit să fie sporit pentrucă primul capital a fost în întregime epuizat, a trebuit în urmă să i se acorde casei împrumuturi pentru a face față obligațiilor sale, până când nemai putând înfrunta greutatea, în 1869 și-a încetat operațiile.²⁾

Aproape în aceeaș concepție, mai bine poate studiată în detalii, a fost mai târziu prezentată camerei franceze în ședința din 28 Martie 1893, propunerea *Jonnart*.

Propunerea nouă voia „să organizeze un sistem de asigurări care să aibă ca țintă interesul asiguratului și nu acel al asigurătorului — contrar practicei urmate de Societățile de asigurare —; care să prezinte toată siguranța din punctul de vedere al conservării și repartiției fondurilor vărsate de interesați — diferând prin aceasta de aceea a mutualelor existente —; care să coste cât mai puțin cu puțină — grație intervenției administrative a Statului —; cari nu numai că nu înăbușă spiritul de prevedere — ca nefericitele paliative de ajutoare ministeriale sau ca asigurarea obligatorie — dar, din contră îl naște și îl desvoltă —; care să nu fie oneroase pentru Stat, care în fine să nu angajeze responsabilitatea Statului — ca asigurarea de Stat”.

Deopotrivă ridicându-se contra Societăților comerciale, ca și asigurarea de Stat, propunerea *Jonnart* refuză sprijinul financiar al Statului și nu face să intervină administrația publică decât pentru micșorarea cheltuelilor de administrație. Fără obligativitate și fără organizație de Stat, propunerea *Jonnart* se întoarce la vechile case de ajutor care funcționau în câteva județe (casa ar-

¹⁾ *Alfred Thomereau* Les assurances agricoles, état actuel de la question Paris, 1894, pg. 38—44.

²⁾ *Idem*, idem pg. 48—50.

denilor înființată în 1803, casa Marnei înființată în 1804, casa Meusei înființată în 1805 și casa Sommei înființată în 1819). Aceste Case de binefacere distribuiau ajutoare membrilor lor sinistrați, proporțional cu încassarile lor, provenite din colecte, subvenții și daruri.¹⁾ Propunerea Jonnart răspândește astfel în întreaga țară acest fel de case, fără să cerceteze dacă aceste Case își împlinesc cu adevărat scopul, dacă satisfac sau nu marile interese ale agricultorilor, dacă sunt legal îndreptățite și dacă sunt viabile. Propunerea adaugă nou acestui sistem o Casă centrală.

Deși contra subvențiilor de Stat propunerea Jonnart găsește că măcar un șir determinat de ani ajutoarele distribuite de către Stat sinistraților pot fi vărsate la Casa centrală, pentru a-i constitui un fond de primă rezistență. Această Casă e pusă sub patronajul Statului, e administrată de un director numit de Ministrul agriculturii, la propunerea unui Consiliu de administrație alcătuit din Ministrul agriculturii ca președinte de drept, din cinci senatori aleși de Senat, cinci deputați aleși de Cameră, din directorul agriculturii din Ministerul agriculturii, din directorul controlului administrațiilor financiare, din directorul general al contabilității publice din Ministerul de finanțe, din trei membri ai Consiliului superior de agricultură aleși de colegiul lor și din directorul Casei de depuneri și consemnații. Un consiliu de oficialități administrative, care nu are alt merit decât funcțiunile de membru în el sunt gratuite.

Cassierul Casei centrale este de drept directorul Casei de depuneri și consemnații.

Casele județene vor primi și cotizații individuale din partea membrilor. Aceste cotizații sunt variabile. Tarifele diferențiale vor fi stabilite după statistica sinistrelor întâmplate. Cotizațiile vor fi adunate prin grija comunei și vărsate percepteurului regiunii.

Casele județene funcționează ca societăți mutuale.

Sinistrele sunt constatate și pagubele evaluate de comisiuni locale alcătuite din primarul comunei, ca președinte, trei cultivatori din comună, aleși de Consiliul comunal din sânul său și controlorul contribuțiilor directe dela acea circumscripție. Casele județene plătesc indemnitațiile, fiind socoteală de mărimea cotizațiilor plătite de sinistralat, nu de importanța pagubei.

Casele județene sunt administrate de un consiliu și un director numit de prefect după propunerea Consiliului de administrație, alcătuit din prefect ca președinte de drept, din membri consiliului general, din șapte notabili desemnați pe trei ani, de prefect și din cassierul plătitor general al județului.

Propunerea Jonnart satisface toate obiecțiile care s'au adus propunerilor precedente. Asigurarea oferită nu e obligatorie, e

¹⁾ *André Chovel* De l'assurance par l'Etat. St. Etienne, 1897, pg. 144.

facultativă, nu e o asigurare de Stat, asigură contra grindinei, înghețului, epizotiiilor și inundațiilor, adică contra riscurilor nereclamate de întreprinderile private, cotizațiile sunt variabile și proporționale cu riscurile, introduce institutul mutual de gradul al doilea.

Propunerea Jonnart însă nu poate da garanța că Casele județene vor întruni un număr îndestulător de membri, nici că daturile și subvențiile ce constituiau puterea vechilor Case județene vor acoperi sumele necesare despăgubirei; nu poate da garanța că administrarea organelor județene va diferi mult de aceea a organelor de Stat, că asigurarea județeană, adică va fi mai bună ca organizarea de Stat; propunerea Jonnart nu poate da garanța că politica va fi înlăturată din operațiile asigurării oferită de ea, că nu va face apel în măsură mai mare la bugetul Statului, nu poate da garanție că sistemul mutual cu două grade va putea fi aplicat, adică, că casele departamentale (județene) vor vărsa o parte din încassarile lor, și în câtime suficientă pentru ca Casa centrală să poată funcționa; propunerea Jonuart, în sfârșit, nu poate da garanța că populația satelor va putea face deosebire între un angajament de Stat și un patronaj administrativ, și nu va arăta o totală desamăgire retrăgând total încrederea sa casei de asigurare județene, când sumele adunate vor fi neindestulătoare.¹⁾

Dar un însemnat proiect în această grupă este proiectul de lege depus de *Viger*, ca ministru de agricultură, în ședința Camerei franceze din *24 Aprilie 1894*. Faptul că s'a depus în această chestiune și un proiect din inițiativă guvernamentală dovedește că problema asigurărilor agricole devenise o problemă care pasiona întreaga opinie publică franceză.

N. GHIULEA.

(Va urma.)

¹⁾ *Raymond Auguay*. La question des assurances agricoles au point de vue économique, technique et pratique, Paris, 1895, pg. 86.

Mișcarea culturală.

Idei, oameni, fapte.

Serbările Unirii.

Anul acesta, implinindu-se întâiul deceniu dela unire, serbările unirii s'au desfășurat cu mare fast. Încă la 1 Decembrie 1928, unirea Ardealului a fost prăznuită în mod deosebit de către despărțămintele Astrei și de către autorități, pe lângă o mare asistență a publicului. Serbarea oficială a fost amânată pentru primăvara anului acesta, întocmindu-se un bogat program. La 10 Maiu — ziua în care s'au concentrat comemorarea unirilor succesive și a altor date importante din istoria neamului, — s'au desfășurat mari serbări la București. Pentru Ardeal s'a ales ziua a doua de Rusalii, când la Alba-Iulia a fost un adevărat pelerinaj al neamului din toate provinciile Țării, în frunte cu ținuturile de dincoace de Carpați, din cari au venit să-și manifeste voința nestrămutată de-a păstra unitatea politică sute de mii de oameni: tineret, intelectuali și țărani. A fost cea mai grandioasă manifestare a solidarității românești și o dovadă pentru vecinii cari uneltesc împotriva unității Statului român, că neamul nostru va fi ori-când gata să-și apere cu ultima energie realizarea dreptății istorice, înfăptuită înainte cu zece ani.

Au fost de față, pentru a mărturisi legătura indisolubilă dintre popor și Dinastie, M. S. Regele Mihai și toți membri Dinastiei, însoțiți de înalta Regentă, de membri guvernului, de parlamentari, de reprezentanții vieții publice. Masa uriașă a poporului a primit pe Copilul Rege și pe toți membri Dinastiei cu o rară însuflețire și bucurie, cu un entuziasm viguros care a dovedit din nou dinasticismul și credința poporului nostru față de patrie. A fost o grandioasă manifestare a elementului alcătuitor dela țară, acela care o va și apăra la vremuri grele. Și este cu totul indiferent dacă minoritățile conlocuitoare au stat de-o parte. Au putut

ele înșile să vadă și să se convingă că România mare nu s'a făcut din grația lor, nici nu va fi nevoită vreodată să le ceară concursul pentru a fi păstrată. — Poate chiar abținerea de-acum, — văzând marea putere a românismului, le va ajuta să-și schimbe în viitor atitudinea față de Statul român, revizuindu-și conștiința și mentalitatea de azi, — mentalitate prin nimic îndreptățită, dată fiind atitudinea statului român în problema minoritară.

Vorbirile festive ale celor doi înalți regenți, — I. P. S. Patriarhul Miron în Biserica Incoronării și S. Buzdugan în sala Unirii, s'au completat în mod fericit, trecând peste importanța cuvântărilor ocazionale de-adreptul în rândul celor istorice. Ele au cuprins legitimarea actului istoric al unirii, principiile după cari s'au făcut realizările de ordin național, social, economic, cultural etc. în noul Stat român, în vreme de zece ani, realizări cari ne îndrituiesc să stăm cu fruntea sus în fața judecății popoarelor civilizate. — Vorbirea primului ministru, dl Iuliu Maniu, a cuprins o reprivire asupra luptelor românilor din Ardeal și o făgăduială de a ne jertfi toată energia pentru fericirea Patriei.

Defilarea tinerimii, a poporului, a conductului istorica, a armatei a fost un spectacol înălțător. Timpul n'a permis să defileze decât puține județe. Pentru noi a fost un nou izvor de optimism, pentru reprezentanții străinătății o dovadă de marile forțe ale națiunii noastre.

Ținem să amintim aici cu laudă că între cei cari au defilat a fost și o echipă de „Șoimi”, a subsecției de educație fizică a Secțiunii medicale și biopolitice a „Astreii”.

Societatea noastră culturală a fost reprezentată printr'o delegație a comitetului central, în frunte cu cei doi vicepreșidenți, și a avut două puncte în programul festivităților: desvălirea tablelor comemorative din sala Unirii și deschiderea Muzeului Unirii, organizat de „Astra”.

Societatea noastră, în fața acestei desfășurări de forțe a cunoștinții naționale, a avut clipe de mândrie și satisfacție, știind că prin activitatea ei culturală și națională de peste 60 de ani, a contribuit în mare măsură la elaborarea acestei cunoștințe naționale. Și-a văzut legitimată munca sa culturală de după unire și a simțit imperios necesitatea de a intensifica această muncă în direcția deșteptării și organizării prin cultură a tuturor energiilor latente încă în sufletul național.

Tr.

Comemorarea Unirii la Academia Română.

Cel mai înalt așezământ cultural al nostru, Academia română, a comemorat în ședința solemnă de 11 Maiu împlinirea întâiului deceniu dela unire. La ședința festivă au asistat M. S. Regele, întreaga Familie Regală, Înalta Regență, guvernul și toate personalitățile marcante ale vieții noastre publice, pe lângă membrii Academiei.

Di *Em. Racoviță*, președintele înaltei instituții, a ținut discursul festiv, aducând omagii Dinastiei care a prezidat la înfăptuirea unirii. A răspuns I. R. Alțea Sa Principele Nicolae, membru al Înaltei Regențe.

Au urmat vorbirile, în numele provinciilor, ale următorilor membri ai Academiei române: *I. Al. Brătescu-Voinești*, în numele Vechiului Regat, *Sextil Pușcariu*, în numele Ardealului, *I. Nistor*, în numele Bucovinei și *St. Ciobanu*, în numele Basarabiei.

A fost una dintre cele mai mărețe solemnități în cadrele Academiei.

Cu prilejul împlinirii întâiului deceniu dela unire era plănuț să se țină și o ședință solemnă a Parlamentului, în care să vorbească reprezentanții diferitelor provincii. S'a renunțat însă la acest program și astfel incinta Academiei a fost singurul loc unde s'au auzit glasurile reprezentanților tuturor provinciilor cu prilejul înălțătoarelor serbări.

Credem că a fost și un omagiu adus Academiei române, care, dela înființare a ales între membri săi, cărturari din toate provinciile românești, realizând ea întâia oară, pe terenul activității culturale, colaborarea în cadrele aceleiași organizații românești, a românilor de pretutindenea.

Și un omagiu și o recunoștință pentru marele rol ce l-a avut în unirea politică, unitatea culturală a neamului, unitate care a premers cu câteva veacuri înființării Academiei române, dar în slujba căreia s'a pus și a muncit, dela întemeiere, înalta noastră instituție de cultură.

Incununarea unității culturale la care au colaborat cărturarii români din veacurile trecute până azi, prin realizarea unității politice și de Stat, nu se putea sărbători mai sincer și mai solemn decât în incinta Academiei, de către urmașii acestor cărturari cari au crescut, prin veacuri, conștiința națională, a unității neamului românesc, triumfătoare în zilele noastre.

Cronica dramatică.

„Crina“, piesă în cinci acte de dl D. Psatta. O situație penibilă. Prima piesă originală din anul acesta s'a prăbușit șgomotos, sub avalanșa de teorii vechi, deitate într'un stil sforăitor și găunos, de sub care personajele abia estomplate, — sau văzute strâmb de autor, — n'au mai putut fi salvate de sub dărâmături. Și-am fi dorit să putem spune vorbe frumoase; era doar prima piesă originală primită de noul director și ea trebuia să marcheze priceperea sa. Să nu se creadă că e vinovat comitetul de lectură și numai el. Legea teatrelor dă puteri nelimitate directorului, care se pronunță în ultima instanță asupra lucrărilor trecute prin comitet. Dovadă cele 35 de piese originale, admise de comitetul de lectură al teatrului național din București și pe care dl Rebreanu le-a găsit mucegăite în bibliotecă. Nu știu referatul comitetului de lectură la piesa dlui Psatta, dar știu că în Ianuar 1929 domnia sa făcea parte din comitetul de lectură și asta e destul de concludent. Cum s'a admis piesa nu ne interesează și din moment ce a văzut lumina rampei 'avem singura datorie de a judeca lucrarea în lumină obiectivă.

Dl Psatta a cetit mult, chiar foarte mult și, furat de mulțimea cunoștințelor,

face în cinci acte atâta teorie, încât atmosfera piesei devine inăbușitoare, persoanele dispar, ideea generatoare rămâne în stare embrionară, conflictul alunecă pe lângă persoanele principale și se deslănțuie șgomotos și trivial între persoanele secundare și întreaga alcătuire dramatică rămâne complet nulă din punct de vedere teatral. Înainte de a trece la o analiză succintă trebuie să relevăm un fapt bizar: „Crina“ s'a jucat numai de două ori și în două feluri. Al doilea spectacol a suferit atâtea tăeturi și modificări, încât spectacolul s'a scurtat cu o oră întreagă. Și atunci una din două: ori comitetul și direcția nu pricep nimic și abia după spectacol au văzut nuilitatea piesei; ori s'au recomandat mai înainte tăeturile și autorul nu le-a respectat, cece ne demonștră harababura dela teatrul din Cluj. Pentru că este cu desăvârșire inadmisibil ca o piesă jucată Marți, să fie complet modificată Sâmbătă. Asta înseamnă că pe scena teatrului național din Cluj nu se face artă, ci ciubotărie actoricească. Este în adevăr un caz fără precedent. Dar chiar așa, amputată în cabinetul de operații directorial, „Crina“ n'a putut suporta al treilea spectacol. Moartea ei prematură ne induioșează pentru neo-

bișnuită competență a noului director, care, și cu piesele originale, a nimerit-o ca „Eremita cu oiștea în gard”.

Mai întâi este cu totul nejustificat numele piesei. Crina este o biată fetiță ștearsă până la dispariție, care suportă cu resemnare valul de teorii răsuflate și banale pe care eroul principal, — amozul, — i le debitează somnoros uneori, declamator și plângăreț alteori și totdeauna când ea, ca orice femeie, așteaptă o vorbă de dragoste sau o mângăiere catifelată, tânărul actor-poet-socialist-apostol, ca o bibliotecă ambulantă, deschide robinetul unei teorii, sub care biata fată rămâne fără glas. Eroul principal, actorul-poet-socialist, în intenția autorului, este un om cinstit, hotărât sentimental și corect. Așa rezultă din tiradele și teoriile pe cari le debitează. Dar asta numai în vorbă. Când e pus să acționeze lucrează diametral opus teoriilor: e cinstit, dar în casa lui are un trișor; e prieten cu un trișor din banii căruia își face haine; se sacrifică afirmând că el trișează, dar ține mai departe legăturile cu el; iubește pe Crina, fată naivă și cinstită, fiind bolnav de-o boală urâtă și dezastruoasă, pe care nu i-o declară decât după ce ea o află prin alții; fulgeră contra duelului în fața unei panoplii, — un întreg arsenal de arme, — din care smulge două pistoale pentru a se duela, fără martori, deci asasinat.

Prin urmare, rolul titular „Crina” este cu desăvârșire insignifiant și numai creionat. Rolul personajului central, actorul-poet, neverosimil și negativ în fapte. Contradicție flagrantă între ce vrea și ce este. Conflictul fals și diluat, într-o mare de teorii. Acțiunea monotona în primele două acte, iar când personajele prin nerv și verb ajung triviale și urlătoare. Scena penultimă din actul 4 și scena dintre tată și fiu din actul 5, sunt de o brutalitate și trivială fără precedent, dar totodată deplasate și inutile.

Când eroul nebunește, autorul îl pune să facă poezie în proză și ține o conferință de un sfert de oră.

Singurul personaj care stă în picioare, având osatura solidă, e un cinic amoral, care s'a bucurat și de o interpretare perfectă. Dl Ion Tâlvan a făcut din el o creație desăvârșită și, — lucru bizar, — între mulții oameni cinștiți din piesă, trișorul rămâne personajul cel mai simpatic. Acesta să fi fost oare scopul autorului? Dna Atena Dumitrescu n'a putut face nimic din Crina, cu tot talentul de care dispune. E moartă fără putință de trezire. Dl Psatta a fost ori monotona în teorii, ori declamator și patetic. Nu ne-a emoționat de loc și nu ne-a putut face să compătimim cu dsa.

Din restul ansamblului remarcăm în primul loc pe doșoara Marcela Borsa și dl Iosif Vanciu. O figură corectă și reușită ne-a dat dl Potcoavă. Acțiunea deslănțată ne-a dat o interpretare în felii, care nu se lipeau, cu o atmosferă fluctuantă, într'un decor îngrijit.

„Crina” este o precipitată cădere.

Mătușa lui Carol, comedie în trei acte, zice programul teatrului, făcând o regretabilă confuzie între *comedie*, un gen superior și *farsă*, un gen mai simplist. Credem că această confuzie a fost voită și premeditată pentru a salva — cel puțin până la spectacol, — sănătatea șubredă a repertoriului din acest an.

Grosolana și naiva farsă străveche, — „Mătușa lui Carol” se juca fără succes acum 25 ani și pe atunci chiar, mirosea a cadavru, — s'ar putea juca într'un teatru de vară, bând un pahar cu bere, dacă ești în stal, sau mâncând semințe, dacă ești la galerie. Dar, pe scena unui teatru național cu menirea de a ridica gustul artistic este o ofensă adusă intelectualilor și un ultragiu adus artei și instituției. Această uriașă prostie, vrednică de mentalitatea analfabeților, este

mai prejos de orice critică și analiză, artistică sau literară.

Cele două argumente pe cari se sprijină apărătorii acestei aberații de repertoriu sunt pur și simplu idioate. „Se joacă și la Berlin cu mult succes” ripostează domniilelor cu aplombul criticilor de artă. Dar nu spun că la Berlin, unde sunt peste 30 de teatre, se joacă pentru un anumit public; și nu pe scena unui teatru de primul rang. Berlinul cu atâtea teatre își poate permite să aibă și teatre de suburbie, dar un teatru național nu se poate cobori la nivelul artistic al mahalalei. „Face sețele bune”, răspunde direcția, răsând satisfăcută. Cu acest argument, — coborându-te adecă la nivelul artistic al galeriei, care se bate cu mâna peste burtă hohotind tâmpit la toate opintele burlești de pe scenă, — s'ar putea aduce doi clowni, — și dl Iosif Vanciu a prins nota, făcându-și un cap de circ și modelându-și vocea ca în arenă, — sau vreo 20 de dansatoare cu picioare apetisante și îmbrăcate cât mai rezumativ. S'ar atrage mult public, rețetele ar fi excelente și direcția ar fi satisfăcută.

Dacă publicul vine la teatru pentru piese de nivelul literar și dramatic ca acel din „Mătușa lui Carol”, înseamnă că mentalitatea lui este înapoiată și analfabetică din punct de vedere literar și

artistic și teatrul național trebuie să-l ridice pe acest public, să-l educe și să-l formeze gustul, nu să-l menție la nivelul scăzut de acum. Acum câțiva ani s'a jucat o altă farsă de Bisson, „Dispărut”, după care o doamnă dintr'o lojă își arăta încântarea că dl Vasilescu „a fost adorabil când s'a desbrăcat”. Dl Vasilescu rămânea în ismene pe scenă. Această mentalitate trebuie schimbată și doamnele, cari țin să vadă lîngerie intimă la bărbați, pot avea alt prilej decât scena teatrului național!

Și în „Mătușa lui Carol”, dl Vasilescu — și mi se pare în afară de text — și-a expus pe scenă chiuloșii de mătășă și sânul fals, la care galeria s'a topit de răs. Ne miră că talentul dlui Vasilescu și situația sa în scara erarhiei artistice nu l'a oprit să accepte acest rol pe care l-a oprit să accepte acest rol pe care l'a jucat cu mijloace superficiale și de efect foarte ieftin. A fost o mătușă-nobilă foarte mahalagioaică. Și toată piesa se sprijină numai pe interpretarea personajului central: această improvizată mătușă. Din restul ansamblului am remarcat frumoasa apariție a dnei Antonescu în rolul mătușei veritabile.

Cu un singur cuvânt putem spune că „Mătușa lui Carol” e o nouă pată pe frontispiciul teatrului național din Cluj. **VLADIMIR NICOARĂ.**

Cărți.

Ovidiu Hulea: *Invierea*, poem dramatic în 3 acte, în versuri. Dl Ovidiu Hulea e cunoscut prin versurile tipărite în diferite reviste și foiletoane ale ziarelor din Ardeal, adunate și în volum. O deosebită, însemnată au poeziile sale publicate în anii războiului mondial, înainte de intrarea în acțiune a României. Ele cuprind simțirea româ-

nismului ardelean de atunci și unele erau cutezătoare.

În „*Inviere*” autorul rămâne tot poet, deaceia își și intitulează ultima lucrare „poem dramatic”. Actele sunt tablouri. Acțiunea se petrece într'un sat românesc dela frontiera de Vest, în noaptea invierii și în ajunul intrării trupelor românești, în drumul ofensivei spre

Tisa. Preotul, fata lui, cantorul, prescurărița, gărzile românești, apar fie care în haina de poezie și de idealism, care nu e numai o imaginație poetică, ci oglindește starea reală sufletească de atunci a populației, în toate păturile —, așteptând „sosirea României”. Se știe că în aceste părți România sosise abea la cinci luni după unirea cu România. Inaintarea armatei române a fost reținută de absurda „linie demarcațională”. — În vremea asta resturi de armată ungurească, cete de secui, terorizau satele românești de dincolo de linie. — Alungate din Oradea-mare, resturile armatei ungurești tăbărașă asupra satelor dela Apus, mai încercând o rezistență, silind pe români și gărzile noastre să lupte alături de ei, brutalizând, ucigând pe fruntași. În satul unde se petrec scenele poemului dramatic, gărzile românești refuză ori ce ajutor, preotul e legat și escortat, iar fata lui, ajunsă în mâinile colonelului, e eliberată de gardiști. Aceeași gardiști pleacă să elibereze pe preot, în vreme ce întâile trupe românești intră în sat, aducând și pe preotul eliberat din mâinile ungurilor.

Poemul se citește cu plăcere. Dl O. Hulea s'a ferit de prea mult patos, — deși însăși acțiunea dramatică e puțină. Ca lucrare ocazională pentru serbările unirii va aduce reale servicii, ținând seamă pe de-o parte de faptul că afară de poemul „Unirii” de Z. Bărsan, nici un scriitor ardelean n'a mai încercat să îmbrace în vesmântul artei simțirea românească din marile zile, iar pe de altă parte de calitățile literare ale poemului, calități care abundă. Deși subiectul e patriotic, simțirea e sinceră, îmbrăcată în frumoase versuri, și numai rare ori întâlnim „vorbe mari”, de cari alți autori nu se pot despărți când subiectul îi pune să vorbească în numele celor mai alese sentimente: iubirea de

neam și patrie. — Pentru generația tinăvă lucrarea dlui O. Hulea are și o latură educativă-națională. Și ar fi de dorit cât mai multă literatură în legătură cu marea epopee a neamului, pe care mulți au uitat-o sau n'au cunoscut-o.

„Invierea” a fost pusă în repetiție la Teatrul național din Cluj, având să fie reprezentată cu prilejul serbărilor unirii. În ultima clipă a fost scoasă din repetiție, din motive pe care nu le cunoaștem. Cele arătate în presă: uniformele militare ungurești,uciderea unui colonel ungur etc. — de natură, se zice, de-a supăra pe minoritari, — nu pot fi acceptate. A.

Livia Rebreanu-Hulea: Răvașe în tabără. E a doua ediție a unui caet de versuri, mult gustate de publicul ardelean, înainte cu zece ani, și cari și azi și-au păstrat toată frăgezimea de atunci. Versurile au fost publicate mai întâi, partea cea mai mare, în foiletoanele cotidianelor noastre, mi se pare că mai ales în acele ale „Românului” din Arad. „Răvașe în tabără” sunt inspirații din vremea războiului mondial, pornite din realitatea simțirii românești de atunci, ca și din aceea omenească, în general, rănită de marele prăpăd. E durerea și jalea celor rămași acasă, fără sprijinul părinților sau al soților plecați în războiu, e dorul românesc ce se călătorește dela front în Ardeal și de-aici în Galiția și pe alte depărtate câmpuri de bătae, e nădejdea în venirea zilei celei mari, e suferința discretă, fatalistă, în fața mării nenorociri ce s'a abătut asupra lumii. Versuri cari intrec cu mult valoarea celor ocazionale, remarcând un talent poetic real. Iată de pildă poezia.

Basmul stelelor :

„Minunată-i noaptea asta!
Bolta-atât de instelată,

Firea-atât de liniștită
N'am văzut-o nici odată.

Dar un basm îmi vine 'n minte.
Stând cu ochii, duși in stele:
„Când se stinge-un om din lume
Pică una dintre stele”...

Basm duios, dar nu-l pot crede
Astăzi, când în toată clipa,
Peste-atâtea mii de oameni
Moartea-și fâlfae aripa.

Căci, privește! bolta rece
Poartă-aceeași bogăție...
— De-ar fi drept ce spune basmul
Bolta-ar fi acum pustie.

În „Mireasa” e răvașul fetei dela sate
către iubitul de pe front...

„Și... ce să-ți spun? Că satul
Și casele-s pustii?
Chiar vântul par'că spune
De-a lumii vijelii...
Că hora, șezătoarea
De mult au încetat,
Că toată veselia
Din vremuri, — s'a curmat?

În rugăciunea „Lângă altar” poeta
cere, în strofa finală:

Și 'n clipa sfântă, când păcatul negru
Își domolește groaznica furtună,
Înaltă, Doamne, peste lumi și neamuri
Biruitoare, flamura străbună.

Iar în „Așteptare” nădejdea româ-
nească strigă tare:

„Trecură luni, ba ani de așteptare,
Dorind și Ei și Noi s'apar' o stea —
Dar steaua Noastră încă nu răsare.

...Din umbra nopții, care-i tot mai
îngrea —

V'a răsări în loc de stea, un soare
Și mii de ochi ce-azi plâng va 'nsenina.

Sunt, credem, dintre cele mai bune
versuri cari s'au scris în Ardeal în
vremea războiului mondial, poezii care-s
proaspete și azi, care, prilejite de im-

prejurări, au conceput discret, delicat,
simțirea românească și umană.

În partea a doua a caetului „Re-
verii” poeta aduce o colecție de poezii
lirice, de-o spontaneitate care vădește
simțirea adevărată și puterea de expre-
siune a talentului real.

„Intinde-mi mâna să ți-o strâng
De cea din urmă dată,
Intinde-mi mâna să ți-o strâng
Și las' la pieptu-ți cald să-mi plâng
Iubirea sfărâmată.

Ci în amurg, când pribegești
Stinger peste coline,
Ci în amurg când pribegești,
Și visuri gingașe-ți urzești
Să te gândești la mine.

Sau:
Glasul vremii îmi vorbește:
— Uite, toamna 'n prag sosită...
Printre ramuri vântul cântă
Arii triste de 'ngropare...
Le 'nțelegi?
Și-ascultă încă:
Inima ce te iubește
Azi mai mult ca nici odată
Te dorește...
Deci așteaptă:
Vine...

Recitind caetul de versuri al
doamnei Livia Rebreanu-Hulea, avem un
singur regret: că autoara ce începuse atât
de promițător de mulți ani, nu mai scrie.

În poezia „Pace” pare să avem
explicarea:

„Atâta vrajă, pace,... soare
În sufletu-mi s'a revărsat,
Intregul șir de ani de sbucium
Ca 'n vis urât s'a distrămat.

Intinerită, cu ochi limpezi,
Ascult al firii vecinic cânt...
Dar dorul vostru, puii mamei
Îmi trage-aripa spre pământ.

A.

I. Agârbiceanu : *Arhanghelii ed. II. 2 vol.* În editura „Universală-Alcalay” București, a apărut în ediția a II-a, în două volume, romanul „Arhanghelii” de I. Agârbiceanu. Această apariție așa de târzie a ediției a doua, la *10 ani dela epuizarea primei ediții*, ar fi un prilej nimerit să vorbim din nou despre felul cum e tratată la noi cartea literară Ediția întâie, apărută, cu o retipărire din „Luceafărul” la 1914, la izbucnirea războiului mondial s'a desfășurat aproape întreagă în Ardeal, într'un restimp relativ scurt. Dela 1918 până la 1929 nu s'a găsit o singură editură românească să pună din nou în circulație romanul, deși se cerea din multe părți.

Una din lucrările principale ale scriitorului ardelean, Arhanghelii, cuprinde un colț de viață dela noi, a minerilor din Munții Apuseni, cu lupta pentru aur, care pune stăpânire pe cei ce exploatează băile, cu viața dezordonată, ce trece dintr'un extrem în altul, de petrecanie și de mizerie, cu istoria alor trei familii cari se nenorocesc în această luptă, al cărei centru de gravitație e mina de aur „Arhanghelii”. Este remarcabilă ca descriere prăznuirea Paștilor, cu petrecania de trei zile în sir : personalitatea puternică a lui Iosif Rodean, tragedia vieții lui. Nu e romanul unei persoane sau al unei familii, ci a unei întregi colectivități a cărei fericire și izvor de viață e baia de aur; e romanul minei de aur „Arhanghelii”.

Nu numai ca valoare literară, ci și ca o lucrare documentară asupra unui ținut românesc și a unei populații a parte, „Arhanghelii” vor rămânea în literatura noastră, și e o pierdere că el a fost vreme de zece ani de negăsit pe piața cărții românești.

Tr.

Codrul Cosminului. Anul IV și V. (1927—28) Buletinul „Institutului de istorie și limbă” apare într'un volum de 650 pp., cuprinzând un vast material de studii și documente, cu colaborarea membrilor Institutului de sub conducerea d-lui Ion I. Nistor, prof. universitar și membru al Academiei române.

Nouile universități românești, înființate după unire, au introdus laudabilul obiceiului de a aduna în diferite anuare și publicații lucrările profesorilor pe specialități, așa că la sfârșitul fiecărui an rămâne o mărturie despre activitatea științifică a profesorilor universitari, în afară de operele independente pe cari le publică. Astfel e „Codrul Cosminului” la Cernăuți, „Dacoromania” și „Buletinul Institutului de Istorie” la Cluj, și altele.

Aceste publicații științifice au ajuns cunoscute și în străinătate și ele rămân o dovadă despre munca intensă și înalt științifică ce se desvolaltă la nouele universități românești.

În volumul de pe anii 1927 și 1928, Buletinul dela Cernăuți aduce următoarele studii principale : A. Ieșanu : „Doctrina spiritistă a lui Hașdeu”; N. Grămadă : „Contribuții la istoria cărții și a scrisului în evul mediu”, un studiu de 140 pp.; S. Reli : „Inceputurile catolicismului austriac în Bucovina” (17 pp.) V. Morariu : Inceputurile nuvelei germane, au studiu de 170 pp.; Ion I. Nistor : „Grigore Vodă Ghica”, 44 pp.; S. Reli : Politica religioasă a Habsburgilor față de biserica ortodoxă din Bucovina, 106 pp. — Buletinul cuprinde o mulțime de articolașe mai mărunte, dări de seamă, documente.

Materialul va fi cercetat în primul rând de specialiști, dar ori care intelectual român îl poate citi cu folos, îmbogățindu-și cunoștințele.

N. Colan. Biblia și intelectualii. Colecția: Problemele vremii. La Sibiu, în jurul „Revistei teologice”, a început să apară sub îngrijirea d-lui N. Colan, profesor de teologie și rectorul Academiei teologice, o nouă publicație periodică: Problemele vremii. Întâiul număr: *Biblia și intelectualii* de N. Colan, începe cum nu se poate mai bine această publicație. Autorul face juste și reale constatări când evidențiază că intelectualii români sunt foarte puțin cunoscători ai cărții vieții care este s. Scriptură. Pe când intelectualii altor popoare, îndeosebi anglo-saxonii, citesc zilnic Scriptura, noi ne mulțumim cu cunoștințele din liceu, și cu ce auzim citindu-se în Biserică din Evanghelie și Apostol, — când se întâmplă să cercetăm casa Domnului.

În renașterea spirituală, religioasă de azi din Europa, în întoarcerea spre cultivarea vieții sufletești, noi nu vom putea intra câtă vreme cartea adevărului și a vieții rămâne necitită de intelectualii români.

Autorul, într-o formă care încurajă savanțlăcul, dă o lămurire clară asupra S. Scripturi, arată cărțile canonice din Testamentul vechiu și nou, citează păreri și constatări făcute de bărbați iluștri, cari n'au fost teologi, asupra indispensabilei și fundamentalei hrane sufletești care se cuprinde în Biblie. Se constată adevărul că, în vreme ce alte codice religioase se învechesc, nu se mai înțeleg după o trecere de ani, Biblia, în ori ce limbă tradusă, rămâne mereu vie, proaspătă, imutabilă ca adevărul vecinic pe care îl cuprinde. Combate câteva păreri eronate cu cari, de-obicei, cearcă să se scuze cei ce nu pun nici un preț pe sf. Scriptură.

În partea a doua a broșurii autorul dă citate caracteristice din Biblie, începând cu cărțile lui Moisi până la scrisorile Apostolilor. Exemplele date le credem potrivite pentru a deștepta in-

teresul intelectualului român față de sf. Scriptură. — Publicația se adresează în primul rând intelectualilor noștri și o recomandăm cu toată căldura.

Când o lume întreagă simte la noi necesitatea unui nou temei etic al vieții particulare și publice, e bine să se știe că el nu se poate pune, decât așa cum s'a pus și la alte popoare: prin apropierea sinceră și familizarea cu Cartea Vieții celei adevărate, profund și înalt omenești. Învățătura, filozofia regenerării etice e în Biblie; mijloacele acestei înoinri le deține Biserica. Fără ele ori ce sbatere spre înălțimi, e zadarnică.

A.

Gen R. Rosetti: Rapoarte daneze asupra războiului din 1877—78. După informațiile asupra războiului din 1877—78, din rapoartele ofițerului norvegian Gunnar Flood și cele culese din presa spaniolă de dl N. Iorga, — publicate în memoriile Secției istorice a Academiei. Dl R. Rosetti dă, în aceleași memorii, câteva rapoarte asupra războiului româno-ruso-turc făcute de căpitanul danez *Hedemann*. Ofițerul nu raportează separat despre armata română, nici după informațiile marelui Stat major român, ci după ale celui rusesc. Se cuprind totuși în ele știri destul de prețioase, câteva inedite, asupra activității armatei române. — Cât privește comandamentul Prințului Carol al României, *Hedemann* „semnează un lucru inedit și anume că Domnitorul adresa rapoarte scrise marelui Cartier rus, și citează chiar dintr'un asemenea raport”. Dl Rosetti se întreabă dacă nu vor fi păstrate în scrisorile rămase dela Regele Carol ciornele lor? Publicarea lor ar fi, în acest caz, de mare interes.

N. I. Dumitrescu: „Strigoii”. În colecția „Din viața poporului român”, a

Academiei a apărut în fascicula XXXVIII : o culegere folklorică „Strigoii”, datorită d-lui N. I. Dumitrescu. Colecționarul e... șef de gară, dar are frumoase calități de colecționar, în primul rând o mare dragoste pentru credințele populare și un frumos stil de povestitor.

„Deși prin serviciul ce-l ocup — scrie d-sa — n'aș avea ce căuta să mă vâr printre alții — cari au mai mult drept să răscolească această comoară a poporului nostru, totuși, fiindcă îmi place și mi-e greu să mă despart de ea, după o muncă de peste douăzeci de ani, cat să mă recreez și acum, scriind, cum pot, producându-mi astfel astfel cea mai plăcută liniște după atâta sbru-cium de peste zi”.

Frumoasă mărturisire.

Într'un articol introductiv autorul arată ce crede poporul despre strigoi, din cine se fac strigoi, cum se compoartă ei față de cei vii, cum, acești din urmă se pot scăpa de nenorocirile pe cari li le aduc *strigoii* sau *moroi*. Urmează apoi întâmplări cu strigoi, auzite de autor dela izvoare directe.

E o credință generală în popor, odată cu mult mai lătită decât azi, dar și acum se mai întâmplă să-i desgroape pe unii morți și să-i „dreagă”, pentru a le lua puterea de strigoi.

„Oamenii răi, cei ce au făcut fapte rele în viață, și mai ales femeile care umblă cu necuratul, cu descântecile, după șase săptămâni dela moarte se fac *moroi* ori *moroaice*.

„Se mai fac moroi ori strigoi, că tot una e și lunatecii, cei ce se spânzură, cei ce se omoară, cei ce bagă vrajbă între oameni, cei fioroși, precum și cei născuți cu chitie pe cap (căiță), ori îmbrăcați într'o cămașă.

Și pentrucă după moarte ei se prefac în strigoi și fac câte și mai câte năsbătii celor vii: ba mâncând inima la neamuri, de intră moartea în ei și se

sting murind, ba, le mor vitele și hoarele, — oamenii cată să stângenească astfel de fapte nesocotite ale lor.

Să nu uităm întâiu asta: acuma unii se știu că sunt născuți cu chitie pe cap, ori îmbrăcați în cămașă, și știindu-se că s'au născut astfel, spre a-și feri neamurile, mai târziu, adică după moartea lor, de nenorociri, căci odată morți și prefăcuți în strigoi, ei nu se mai pot ține să nu facă rău, lasă vorbă până nu-și dau sufletul, că, după ce vor muri, să fie *dreși*. Și dresul se face astfel: când se inmormântează, li se umple gura, nasul, urechile, buricul și ochii, cu *pietricele* și „*tămâie*”. Apoi li se infige o *undrea* în buric.

În articolul introductiv sunt adunate aproape toate credințele, în legătură cu strigoii, din Oltenia. Urmează apoi povestirile auzite de autor în diferite comune din Oltenia. Fiind scrisă cu multă vervă, broșura se citește cu plăcere și interes, nu numai de către folkloriști.

I. T.

Pr. Hugas Ingigian : Valahia și Moldova. În memoriile Secțiunii istorice a Academiei române se publică, într'o fascicolă de 64 p. partea privitoare la Valahia și Moldova, din lucrarea în 11 volume a călugărului armean mechtarist *Hugas Ingigian*, „Geografia celor patru părți ale lumii”, tipărită la Veneția dela 1802—1808.

Partea privitoare la principatele române e tradusă de dl H. Dj. Sirouni și prezentată Academiei de dl N. Iorga. În prefață H. Dj. Sirouni arată că între scrierile părinților mechtariști armeni, apărute la Veneția și la Viena, suni multe părți și date privitoare la Valahia și Moldova. Pentrua se vedea legăturile dintre noi și Armeni, d-sa își propune să traducă și să dea publicității extra-sele privitoare la români și la România. Se știe că Armenii, emigrați în diferite

timpuri, s'au așezat și în principatele române, mai ales în Moldova.

Lucrarea ce ni se înfațișează azi cuprinde date de-acum 130 ani asupra Valahiei și Moldovei. Pagubă că traducătorul nu dă nici o informație asupra izvoarelor de informație a păr. Ingigian. A trăit el și în principate? Și-a adunat datele dela conaționalii săi aflători aici? A cunoscut însuși izvoarele istorice românești, precum și descrierea Moldovei a lui Dimitrie Cantemir? Materialul tratat presupune aproape toate aceste izvoare. E împărțit în 12 capitole, în care vorbește despre: Numele și granițele Țării, Intindere și populație, Munți, râuri și locuri, Climă și bogății, Comerț, obiceiuri și limbă, Date istorice. Guvernarea, Sigilul țării și titlurile Domnului, Venitul Țării, Oștirea, Religia și Mitropolia, Impărțirea. Autorul cunoaște discuția din timpul său asupra originii numelui țării românești și a poporului. Știe că suntem născuți din amestecul a trei popoare: Daci, Romani și Slavi. Despre populația pe care o socotește în amândouă principatele, după conscripții ale vremii, la un milion, spune că „scade din zi în zi, cu începere dela începutul veacului trecut. Numărotarea lui Const. Mavrocordat“. Oamenii fug de conscripții temându-se, nu fără motiv, de noui biruri. Moldova se hotărește cu *Nistrul* la răsărit. Hotinul, Soroca sunt cetăți moldovenești.

„Cele două principate sunt dintre provinciile cele mai fertile și cu reputație mai meritată în lume. Nu există o

provincie asemănătoare în toată Turcia europeană. Pământul câmpiilor, în special în Valahia, este moale și îngrășat. Cu puțină muncă se obțin produse abundente“...

Sunt multe cunoștințe de detaliu, ale căror izvoare autorul nu le indică nicăiri: despre climă, sămănături, recoltă, animalele țării, specialitățile de oi, cornute, cai, comerț etc.

Dă și informații eronate, adeseori contradicțoare, cum sunt acele asupra țaranului. Intr'un loc spune că sunt voinici și sănătoși, că casele nu-s dese, afară de „gasă“, — totuși afirmă că nu prea sunt bătrâni de 70 ani și că „poporul de rând este inapt spre artă și cu caracter slab, prin urmare meseriașii sunt în genere străini“. (Afirmatia poate vrea să fie o explicație pentru mulții neguțători și meseriași armeni ce s'au stabilit în Moldova.)

Știe de Radu Negru dar scrie: „Se pare că acest Radu *era un descendent al domnitorilor slavi*, cari stăpâneau Serbia... După numele lor se *cunoaște că erau slavi* și întrebuntau limba slavă în ordinele și poruncile domnești... *Pare că boerii țării, nobilii țării, țineau de Slavi*, iar pământeni vlahi, de neam roman, cari erau masa poporului și tot odată pătura de jos, se supuneau celorlalți“.

Despre limbă: „Limba lor este italiană, amestecată cu slavonește“.

Dintre județele Moldovei dintre Prut și Nistru sunt amintite: Soroca, Orheiul, Lăpușna. S. V.

Reviste.

Ramuri, 1905—1929. Număr festiv. Numărul festiv al revistei „Ramuri“ din Craiova, apărut într'un volum de 200 pp. format mare, în ediții pe hârtie canadian, velină și chanix, cu coperta

de G. Brătescu-Voinești, sub supravegherea artistică a pictorului Mircea Olarian, constituie o biruință strălucită a artei grafice române și în special a tipografiei „Ramuri“, unde a fost executat.

Prin cele două institute de arte grafice, Ramuri și Scrisul românesc, Craiova e în fruntea artelor grafice române. Gust artistic, pricepere tehnică și simț de jertfă pentru perfecționarea artei tiparului la noi, a hainei de serbătoare pe care o așteaptă de mult cartea românească, cel puțin principalele opere ale literaturii și științei românești. Între cele două institute, unul mai vechiu, dar completat și îmbogățit, și altul mai nou — „Scrisul românesc” — se pare că se dă chiar o luptă de emulație binefăcătoare. Așa a apărut creația atelierelor Ramuri și se și anunță o nouă lucrare în același gen, ce se va tipări în atelierul Scrisului românesc.

Dintr-o astfel de sănătoasă și nobilă întrecere, de sigur că artele grafice nu vor avea decât de câștigat.

Numărul festiv al revistei „Ramuri” e lucrat cu mult simț artistic. Multe din articole au fost totodată și problema de rezolvire grafică-tehnică, ca de-o pildă admirabila pagină ce cere articolul dlui N. Iorga: „Rolul Sămănătorului”, titulele, noile aliniate, desenele din corpul articolelor, dela începutul și sfârșitul lor. Sunt date portretele conducătorilor și colaboratorilor revistei dela întemeiere până azi, iar ca suplimente artistice întâlnim în corpul revistei următoarele reproduceri după lucrările pictorilor:

Opișan, Rădulescu: Cap de expresie; E. Stoenescu: Portretul prof. C. Fortunescu și I. I. C. Brătianu (gravură de Mircea Florian); Horațiu Dimitriu: Maestrul Enescu; M. Olarian: Iarnă; I. Nițescu: Portret; Teodorescu-Romanoti: Flori; M. Olarian: Portretul dl S. Făgețel (gravură); O vedere de altă-dată a Craiovei, — desen inpeniță de M. Olarian după pictorul Valeri; G. Billek: desen; Un Hrisov din 1770 reproduc după original de Costin Oper; gravurile și desenele sunt de: M. Olarian, I. Ni-

țescu, C. Oper, Nadaia Bulighin, G. Billek, F. Troghalsca.

Realizarea tehnică-artistică, cu concursul atâtor colaboratori, face din numărul festiv al „Ramurilor” un volum cu care se poate mândri ori-ce salon sau bibliotecă.

Cuprinsul literar-științific aduce încălțiturile aproape a tuturor colaboratorilor revistei în decursul celor 25 ani de apariție, în frunte cu dl N. Iorga, care a avut și direcția revistei dela 1915—1927.

În articolul introductiv: *Un popor*, dl C. Ș. Făgețel povestește, impresionat de amintiri, începutul și drumul cu multe peripecii al revistei, vreme de 25 ani. — T. Argezi publică frumoase versuri: *Orașul medieval*.

„Abia se scoală vântul. În fund un
[ultim cer.
Văzduhul se închide cu lacăt și ză-
[voare.
Ce pregătește, iute, un val de in-
[tristare
Le pare hotărâtă în schituri, în mister.

Dl N. Iorga, în articolul „Rolul Sămănătorului”, trece într-o revistă critică activitatea dela revista „Sămănătorul” față de atacurile nepricepuților sau invidioșilor de azi și de ieri, și marele îndrumător cultural n'are de-a regreta, nici de-a retracta nimic din ceea ce s'a lucrat la „Sămănătorul”.

Dl N. Iorga scrie, vorbind de cei ce atacă „sămănătorismul”: „Ceilalți, cărora câțiva ani mai puțin decât conducătorii mișcării „Sămănătoriste” le-ardă, după a lor părere, o înfățișare de tinerețe, desmințită prin părul lor alb, ne aduc, pontifical, învinuiri pe care, după multă trudă, au ajuns a le subsemna sub trei condeie:

Eram, suntem, rămânem: țărâniști.
Eram, suntem, rămânem: etnici.
Eram, suntem, rămânem: etici.

DIN. Iorga arată la ce se reduc aceste... acuzații și pune în lumină adevărată duhul din care pornea literatura dela „Sămănătorul” și exagerările intenționate ale adversarilor față de exclusivismul ce ar fi existat la aceea revistă. „De fapt”, scrie autorul, „nu eram cu toții decât expresia mai mult sau mai puțin reușită, a unei puternice, nebiruante tendințe: a poporului românesc doritor de a arăta că în cultura umană, după atâtea copie pregătitoare, e în stare a da și el ceva.

„Sămănătorismul a fost și etnic, nu cu o teză, ci în mod firesc: „Ființa unui neam sdrobește orice constrângeri și trece peste orice zăgazuri. Ea se manifestă în literatură prin efectul înșuși al unor legi naturale, pe care nimeni nu le poate înfrânge. Ori cât ai fugi de tine, de ceea ce ești în sângele tău și tot te vei regăsi”.

Iar cât privește „morală” din opera literară, dl N. Iorga scrie, cu drept cuvânt, — ca un mare cunoscător a literaturii mondiale:

„În calitatea noastră de critici, ne-am exercitat dreptul de a constata că anume scrieri au darul prețios de a crește vitalitatea unei națiuni și de a contribui la fericirea omenirii, — e aceasta un păcat? Dacă da, atunci îl împărțăm cu multă lume de aiurea și din cea mai bună”.

„Dar în materie de etic și neetic, nu poate exista o operă literară în adevăr sănătoasă, — și sănătatea nu e numai în corpul nostru una din principalele condiții ale frumuseții ineseși — care să nu radieze din ea „morală”.

Urmează articolul „Amintiri” de I. Agârbiceanu, unul din a cei dintâi colaboratori ai „Ramurilor”. În „amintiri” se schițează o vizită la d-sa a tinerilor redactori ai revistei, acum 25 ani.

O „pildă pentru generația tânără de azi” aduce dl *Vintilă Brătianu*, într'un

articol de apreciere asupra lui *Eugeniu Carada*.

Spațiul nu ne permite să insistăm asupra restului articolelor, multe și valoroase. Să notăm aici: *I. M. Marinescu*: Nenea Dumitru; *I. G. Duca*: Priviți viitorul cu încredere; *C. Argetoianu*: Pe drum de seară; *S. Braburescu*: Pe margini de prăpaste; *S. Mehedinți*: Ce așteptăm dela olteni?

N. Bănescu: Câteva date asupra Hanului Colței; *C. Farago*: Nu mi-am plecat genunchii; *G. Ionescu-Șișești*: Roma; *C. Petrescu*: Oraș strein; *N. Crainic*: Nor; *Al. L. Moldovan*: Câinele schiop; *Pamfil Șeicaru*: O severă disciplină de doctrină: revista „Ramuri”; *P. Partenie*: Amintiri despre începutul Ramurilor; *I. U. Soricu*: Țară nou; *I. Dongorozi*: În cursul superior; *Caton Teodorian*: Gândiri; *A. Cotruș*: Transilvaniei; *Șt. Bălcești*: Cântec din tipografie; *O. Ghibu*: După 20 de ani; *Al. Iacobescu*: Elegii etc.

Ag.

Viața românească Nr. 12. Apărut în Februarie, ultimul număr din anul trecut al „Vieții românești”, se deschide cu un fragment de roman, lucrare postumă a novelistului Stejar Ionescu. — Aflăm din însemnarea dlui Ionel Teodoreanu, că fragmentul de roman „Game” se va publica și în Nr. viitor, și apoi d-sa, dl Ionel T. „va încerca să schițeze linia de curgere pe care ar fi avut-o acest rău calm și curat”, sprijinindu-se pe ceea ce Stejar Ionescu a realizat și pe informațiuni pe care a binevoit să i le dea soția lui... Cu alte cuvinte dl Ionel Teodoreanu va *continua* romanul început de Stejar Ionescu! Incercarea poate fi, desigur, interesantă... dar... literatură? unii autori cred că literatura nu-i decât exercițiu și combinație?

E un număr fără versuri, cari sunt din zi în zi mai rare în literatura ro-

mână. Înțelegem versul bun. În schimb aflăm o nouă contribuție în proză a dlui Const. Kirîțescu: „Nenea Iancu Dărăscu”, din lumea de altădată, amintiri bine prinse din mediul pe care autorul îl va înfățișa într'un întreg volum: „Între Apostoli”.

Mai de mult, în anii de înflorire ai revistei ieșene, erau bine împărțite rolurile colaboratorilor și ale redactorilor: prozatorii scriau numai proză, poezii numai versuri, criticii numai dări de seamă sau studii și articole literare estetice.

De vreo câțiva ani — după războiu — rolurile redactorilor și colaboratorilor au suferit o confuziune: fiecare redactor se pricepe la critica literară, dacă e vorba să recenzeze pe un alt tovarăș de redacție. N'are nici o importanță în ce s'a specializat: vers, proză, eseu! Dacă apare un volum al colegului de redacție se schimbă imediat în critic și va publica recensia în revistă, încă în numărul viitor. I se va face acelaș serviciu, îndată ce va face și el să-i apară volumul.

E o dulce fraternizare între prozatori, romancieri, poeți și critici, încât te impresionează până la lacrimi. O bună purtare și o simpatie în familia redacțională, cum rar s'a mai pomenit. Ba, uneori, pare-ni-se și pe la „Gândirea” s'a mai văzut fenomenul nou și occidental.

În acelaș număr începe un studiu interesant dl Radu Dinicu: „Judecători și judecăți de altădată”.

Dl M. Ralea se indignează, la Miscellanea, de manifestul „Crinului alb”. Nu prea are motive. Și d-sa a coborât în arena publicisticii românești tot ca un ... copil teribil, și credem că lasă deschis drumul săgeților când nu vede în manifestul „Crinului alb” decât: „o

criză de fiziologie care să ia drept revelație a secretului cosmic, în loc să ducă la o căsătorie (fetele sunt mai fericite), sau la o simplă petrecere”. (Sublinierile sunt ale noastre N. R.)

Am analizat altădată acest manifest; i-am arătat părțile de întuneric, ca și cele de lumină. Am accentuat și noi că esențialul în noua orientare idealistă nu e vorbă, ci *faptă*. Dar credem că avem o datorie oare-care de a crede, până la dovezi contrare, în sinceritatea oamenilor.

Catedra an. II Nr. 6—7. Apare la Galați, sub conducerea institutorului D. I. Faur. E o revistă care aduce material potrivit pentru șezătorile culturale ținute cu elevii școlilor primare. Publică poezii potrivite pentru declamat, dialoguri, trialoguri, bucăți în proză potrivite pentru a fi citite la șezători sau în clasă, — unele originale, cele mai multe adaptări după diferiți autori români sau străini. — Astfel în acest număr dublu, aflăm bucata „Nevoia”, un dialog între tată și fiu, cu indicații de predare pe scenă; „O ispravă a lui Ion Chiorul” după I. H. Fabre, „Deputatul” o prelucrare după nuvela lui D. D. Pătrășcanu, „Hâmpăratul” după Vasile Pop, și „Vlad Țepeș” în șase scenete, — toate potrivite pentru reprezentațiile cu elevi. De astfel de material se resimte multă lipsă în aranjarea șezătorilor culturale la școlile sătești, și revista aduce bune servicii. Elevii o pot abona cu 60 lei anual. N'ar trebui să lipsească din biblioteca nici unei școli primare. Publică material variat în ficare număr, din care se pot alege bucățile cele mai potrivite pentru diferitele festivaluri școlare. Sunt lucrări fără pretenții literare, la înțelesul copiilor și a publicului sătesc.

Dela „Astra“.

Comunicarea dlui dr. S. Stanca făcută la secțiunile „Astrei“.

Sedința dela 28 April. Membrii Secțiunilor „Astrei“ s'au intrunit Vineri într'o ședință plenară pentru a răspunde unei adrese a Comitetului central în legătură cu ediția a II-a a „Enciclopediei române“. Au luat cuvântul dñii G. Racoviță, Sextil Pușcariu, P. Roșca, N. Bogdan, S. Oprean, S. Popa, ajungându-se la o părere unanimă care a fost comunicată comitetului central.

Cu acest prilej dl dr. S. Stanca și-a ținut comunicarea asupra Mănăstirii Râmețului, pe care a fost împiedecat să o facă la data anunțată înainte.

După actele descoperite în timpul din urmă în legătură cu luptele ce s'au dat între ortodoxi și uniți în anii 1821—26 în jurul proprietății acestei mănăstiri, se cunosc acum mai multe date importante din trecutul ei. După dl N. Iorga Mănăstirea Râmețului era în ființă pe la 1448 și probabil că s'a ținut de domeniul Stremțului. Dela 1670 s'a păstrat o inscripție slavonă. Într'un decret al reginei Izabela dela 1557 se vorbește despre drepturile străvechi ale mănăstirii. La 1681 mitropolitul Teodosie trimite mănăstirii un antiamis. E un străvechiu locaș de închinare ortodox.

După conscrierea din 1760 mănăstirea are pământ, vite. Călugării sunt ortodoxi. După unire se încep certele confesionale în jurul presiunii mănăstirii, în care se amestecă și episcopia catolică din Alba-Iulia și autoritățile civile. Călugării ortodoxi sunt alungați și înlocuiți cu uniți; poporul nu-i primește. Generalul Bulov pune să se ardă mănăstirea, — averea ei trece la episcopia romano-catolică de Alba-Iulia. După revoluția lui Horea la 1792 guvernul aprobă reclădirea, dar nu ca mănăstire, ci ca biserică parohială. Pe lângă ea se înființează o școală românească. — Incep alte lupte confesionale. Cantorul Al. Gavrilă trece la uniți cu vreo 30 neamuri ale sale și cere biserica pentru uniți. Urmează un nesfârșit șir de investigații, rapoarte, ale autorităților civile și bisericești, până când la 1826, prin hotărârea guvernului, biserica rămâne definitiv în posesiunea ortodoxilor.

Comunicarea a fost interesantă nu numai ca un crâmpieiu istoric, ci și ca un document de limbă a cancelariilor bisericești dela începutul sec. XIX și a poporului din acele regiuni. Petițiile făcute de credincioși, citite de dl Stanca, cuprind o vâjnoasă și colorată limbă populară.

• Sedința plenară a Secțiunilor Astrei.

Sedința I. Marți, la 21 Maiu, s'a ținut, subt prezidenția dlui Vasile Goldiș ședința I. a secțiunilor „Astrei“, în sala de sedințe a Secțiunilor.

Dl V. Goldiș deschide ședința la orele 10 și jum. — Luându-se în considerare importanța celor două conferințe de intrare ca membri activi ai secțiunilor, a dlor *Emil Pop* și *Vasile Vlăicu*, secțiunile hotărăsc ca ele să fie ținute cu prilejul ședinței festive a secțiunilor ce va avea loc la adunarea generală a Asociațiunii din acest an (8 Septemvrie), când ele ar putea fi rostite înaintea unui public numeros.

Secretarul dă citire adresei firmei editoare Krafft și Drotleff, prin care invită secțiunile „Astrei” să colaboreze la noua ediție a *Enciclopediei române*, delegând din ședința plenară a secțiilor doi membri în comitetul de redacție și unul în comitetul executiv tehnic al *Enciclopediei*.

Dl I. Lupaș crede că e bine ca secțiile să primească invitația, având în vedere folosul ce-l poate aduce redactării Enciclopediei colaborarea noastră, mai ales la capitolele ce privesc Ardealul.

Propunerea e primită cu unanimitate. Dl *Dr. V. Onișor* propune în comitetul de redacție din partea secțiilor, pe dnii *Sextil Pușcariu* și *I. Lupaș*, iar în comitetul executiv tehnic pe dl *I. Agârbiceanu*.

Secretarul dl I. Agârbiceanu dă citire raportului general despre activitatea secțiunilor dela 1 Iulie 1928—20 Maiu 1929. Raportul se publică în întregime în Nr. administrativ al „Transilvaniei”.

În 14 capitole dsa arată rezumativ activitatea secțiunilor în cursul anului; lucrările, discuțiile și hotărârile secțiunilor în legătură cu următoarele: Lucrarea în pregătire „Ardealul românesc”, Oficiul de desfacere al publicațiilor „Astrei”, înființat din inițiativa Secțiunilor, Activitatea membrilor în ședințele plenare ale Secțiunilor, Secțiunile și revista „Transilvania”, Conferențe populare model, Secțiunile și biblioteca poporală a Astrei, Biblioteca „Astra” pentru intelectuali, Bibliotecile Secțiunilor, Subvențiile dela centru. Conferențe. Noua subsecție de educație fizică și începutul activității ei. Ediția a II-a a Enciclopediei române și colaborarea secțiilor.

Raportul a sfârșit în concluzii dintre cari asupra unora s'a hotărât acum (colaborarea la „E. R.” și conferențiarul dela adunarea generală), iar celelalte se vor discuta în ședința II-a. Raportul a fost aprobat de ședința plenară și la propunerea dlui I. Lupaș s'a mai relevat în el comemorarea de 1 Decemvrie la Sibiu și Cluj și scoaterea în număr festiv dublu a rev. „Transilvania” cu prilejul împlinirii alor 10 ani dela unire.

Ședința a II-a. Miercuri, 22 Maiu. Dl V. Goldiș deschide ședința la orele 11. Se citesc rapoartele scrise ale singuraticilor secțiuni. Dl *Al. Borza* dă citire raportului secțiunii *științelor naturale*, din care se constată că membrii secțiunii s'au angajat la

o colaborare intensivă la lucrarea Secțiilor „Ardealul românesc“. Intre timp intervenind proiectul guvernului de a pregăti o monografie asupra Ardealului cu prilejul serbărilor Unirii și secțiunile, în ședință plenară hotărând că colaboratorii lucrării proiectate de ele sunt liberi să trimită materialul scris de ei pentru lucrarea guvernului, au colaborat aici dintre membri secțiilor dnii I. Popescu-Voitești, Victor Stanciu, Al Borza, V. Bologa, dimpreună cu membrii secțiunii geografice G. Vâlsan și R. Vuia.

Pentru biblioteca secțiunii sunt pregătite două broșuri scrise de membrul I. Pap-Câmpeanu.

Membrii secțiunii au ținut conferințe în cadrele „Extensiunii universitare“. În cursul anului dl I. Popescu-Voitești, ocupat intensiv cu alte lucrări, renunță la locul de președinte al Secției, fiind ales dl *Victor Stanciu*. Secțiunea a censurat lucrarea dlui V. Nandriș „Plantele medicale“ de publicat în „Biblioteca „Astra“ unde mai așteaptă să fie tipărită și lucrarea membrului I. Prodan: „Flora Câmpiei Ardealului“.

Dl *Dr. E. Dăianu*, citește raportul *Secțiunii istorice* din care se constată că secțiunea a scos în ediția a doua lucrarea dlui I. Lupaș: „Epocele principale din Istoria Românilor“, prima epuizându-se complet în cursul unui an. Membrii Secțiunii au colaborat la revista „Transilvania“, au făcut comunicări în ședințele plenare ale secțiilor, conferințe la 1 Dec. 1928. Au colaborat la revistă sau au ținut comunicări și conferințe dnii T. V. Păcățean, I. Lupaș, S. Dragomir, D. Teodorescu, E. Panaitescu, S. Stanca. Membrii Secției au ținut conferințe și în cadrele Extensiunii universitare.

Dl *Dr. L. Daniello*, secretarul *Secțiunii medicale* biopolitice, a citit raportul asupra bogatei activități a Secțiunii și în anul acesta. Secțiunea a ținut numai în regiunea Cluj 76 conferințe populare, cercurile culturale ale Secției din celelalte orașe au ținut peste 100, rapoarte detaliate nesusind încă, cifra lor exactă nu se poate da. — Pentru aceste conferințe a fost editată o planșă murală în culori, — ravagiile alcoolismului, — executată după compoziția pictorului Damian, care a obținut premiul I la concurs. Secția a organizat un concurs de copii la Sărmaș. Pentru concurs populația a fost lămurită prin conferințe repetate în toate satele din plasa Sărmaș, prin șezători, cu mamele, ținute de dnele preotese după invitația și cu îndrumările date de Secție. Cu prilejul concursului s'au distribuit premii în valoare de 20.000 Lei...

Secția a continuat și în anul acesta publicarea „Buletinului eugenic și biopolitic“. — Secțiunea a inițiat la Cluj înființarea unei filiale a Societății pentru profilaxia tuberculozei. Cu concursul Primăriei și a publicului filiala a adunat în scurtă vreme o sumă de aproape 3 sferturi de milion, cu care în curând se va pune în funcțiune cel dintâi dispensar antituberculos în Cluj.

Secția, în legătură cu lupta împotriva tuberculozei, a organizat o serie de conferințe în luna Febr., la Cluj și a publicat articole în presa locală.

Pentru începutul activității subsecției de educație fizică Secția a organizat în cursul anului în lunile Martie, Aprilie, Maiu o serie de conferințe bine cercetate.

A organizat o echipă care s'a manifestat la diferite festivaluri, cum și la 20 Maiu la Alba-Iulia. — Subsecția având nevoie de o arenă sportivă, s'au făcut intervenții pentru câștigarea terenului necesar, unde se va clădi un stadion pentru educația fizică, igienică a populației dela sate. Realizarea e așteptată în curând, datorită dlui *Dr. Iuliu Hațieganu*, care a pus, *cu rară marimozitate, la dispoziția Secției pentru acest scop suma de un milion Lei.*

Dl V. Goldiș mulțumește pentru frumoasa activitate a Secției, iar dlui I. Hațieganu i se aduc mulțumiri la procesul verbal.

Secretarul citește raportul *Secțiunii juridice*, condusă de dl *Dr. V. Onișor*. Secțiunea a organizat o serie de 6 conferințe, ținute de dnii membri V. Onișor, Ion Mănescu, Petre Poruțiu, Al. Ulvianu, Romul Boila, Traian Pop, în sala de ședințe a Secțiilor, tratând vaste probleme juridice, pe lângă o frumoasă și selectă asistență. Dl V. Goldiș laudă activitatea Secției și mulțumește membrilor conferențieri.

Secretarul citește raportul *Secției feminine*, iscălit de dna *Maria B. Baiulescu* și secretara *E. Orghidan*, din care se constată o bogată activitate a Secției. Au ținut conferențe dna Baiulescu despre „Protecția familiei țărănești” și „Femeia română din Scheii Brașovului”, dna Elena Maissner „Lupta contra imoralității”, dna Maria Dr. Pap „Lupta contra plăgilor sociale”, dna Izabela Sadoveanu „Protecția copilului”. Au lucrat și în comune, după directivele Secției: dna Maria Iepure, dna Maria Sălăgean-Buteanu, dna Livia Boila etc.

Secretarul dă citire raportului *Secțiunii literare-filologice a Astrei*. Se arată că lucrarea proiectată de Secție: „Antologia scriitorilor ardeleni”, de sub conducerea dlor G. Bogdan-Duică și N. Drăganu, cu colaborarea membrilor G. Giuglea, Al. Ciura, nu s'a putut începe din cauza lipsei de fonduri, comitetul central neputând trimite din subvenție nici suma cerută pentru copierea textelor. Secția în cursul anului a ținut trei ședințe, a primit demisia din postul de secretar a dlui S. Popa și l-a încredințat pe dl I. Agârbiceanu. Membrii ei au colaborat la revista „Transilvania”, au făcut comunicări în ședințele plenare, au ținut conferințe: d-nii G. Bogdan-Duică, G. Giuglea, N. Drăgan, I. Agârbiceanu, Al. Ciura, H. Petra-Petrescu. În cursul anului secția a pierdut pe valorosul său membru *Ion Gorun*, a cărui activitate a fost apreciată într'un articol din „Transilvania”.

Dl V. Goldiș arată pierderea suferită de „Astra“ și asistența se ridică.

Secretarul citește raportul în scris către Secțiune în ședința dela 7 Maiu, în care s'au completat cele 2 locuri vacante de membri activi, prin moartea regretaților *Valeriu Branișce* și *Ion Gorun*.

Cu acest prilej secțiunea a reparat o greșală, datorită căreia dl *I. U. Soricu*, distinsul literat ardelean, ales membru activ încă în 1921, și care fusese omis din tabloul membrilor, pe ultimii ani, a fost pus la locul ce i se cuvine, între membri activi. Nou membru activ a fost ales la secție dl *Al. Lupeanu*, cunoscutul publicist și scriitor popular.

Dl. V. Goldiș, cu aprobarea unanimă a ședinței plene, proclamă de membri activi ai Secției literare pe dñii *I. U. Soricu* și *Al. Lupeanu*, cu observația că față de dl Soricu nu s'a purces la o alegere nouă, ci s'a reparat o greșală regretabilă.

Secția propune ca *membrii corespondenți*, fiind nevoiți să țină seamă de regulament, pe următorii domni, pe cari ar fi fost bucuroasă să-i poată avea dela început între membrii activi: *Lucian Blaga*, *Ștefan Bezdechi*, *Teodor Naum*, *Ovidiu Hulea*, *Teodor Mureșan*, *Alexandru Hodoș* și *Ion Breazu*.

Cu asentimentul unanim al ședinței plene dl V. Goldiș îi proclamă membri corespondenți ai Secțiunii literare-filologice.

Dl *Sabin Opreanu*, raportează verbal asupra activității Secțiunii geografice etnografice.

Trecându-se la concluziile raportului general, nediscutate în ședința I, secțiunile propun: Bugetul lor pe anul 1930 să fie cel din ultimii 2 ani, dar cred potrivit ca On. Comitet Central să prevadă numai o astfel de subvenție care să și poată fi vărsată Secțiilor pentru trebuințele lor. Aceasta pentru ca fiecare Secție să-și poată întocmi lucrările răzimată pe o situație financiară reală.

Secțiunile roagă On. Comitet Central să afle mijloace pentru reeditarea broșurilor epuizate din Biblioteca populară a Astei și căutate și azi, să mărească Biblioteca. Cu umanitate Secțiunile își mențin punctul de vedere din anul trecut ca publicațiile Astei să nu fie desfăcute gratuit. Subliniază necesitatea menținerii oficiului de desfăcută și a intensificării mijloacelor lui în răspândirea cărții bune în straturi largi ale poporului.

Epuizându-se ordinea de zi și propunerile, dl V. Goldiș mulțumește Secțiilor pentru activitatea lor în decursul anului și declară ședința plenară închisă.

Bibliografie.

„Revue de l'Alliance française“, Avril 1929 (Paris, VI, Boulevard Raspail 101); „Scrisul nostru“, rev. lit. lunară, a. I, nr. 5 (Maiu) Bârlad; „Reclama“, rev. p. desv. publicității în România, Apr. 1929, nr. 1, a. 1, Craiova și București III, str. Schitul Maicelor 8; „Propilee literare“, a. IV, nr. 1 și 2—3, București; „Năzuința“, Craiova, a. VII, nr. 8; „Revista Internazionale d'Agricoltura“, III parte, bollettino mensile di statistica agraria e commerciale, Roma, 1929, a. XX, nr. 5; „Klingsor“, Brașov, a. VI, nr. 6; „Cele trei Crișuri“, Oradea, a. X, nr. 3—4; „Ritmul vremii“, București, a. V, nr. 5; „Tribuna Banatului“, Timișoara, a. IV, nr. 9; „Neamul românesc pentru popor“, a. XVII, nr. 11 (gara Chitila); „Pe drumuri noi“, Brașov, a. I, nr. 4; „Peninsula balcanică“, București, nr. 1—2, 3; „Astra Dobrogeană“, bulet. ofic. al Asociațiunii, etc. Constanța, str. Ion Lahovary, 106, a. I, nr. 1, 4 Maiu; „Fântâna Darurilor“, București, a. I, nr. 5 și 6; „Falanga“, a. III, seria II, nr. 55, București; „Buletinul Inst. de literatură“: Gheorghe Marinescu; „Răsboiu și pace“, roman de L. Tolstoi, conferință, 1929, broș. 24 pag.; „Invățătorul“, Cluj, a. X, nr. 3—4.

Cărți și broșuri: Dr. G. Preda, medic psihiatru: *Criza de autoritate*, Sibiu, 1929, Tip. tipogr. „Arhidiecezane“, pag. 48 (fără preț); I. U. Soricu: *Influențe românești în folklorul unghuresc*, Sibiu, 1929, Tip. „Dacia Traiană“, pag. 52 (40 Lei); Nic. Bălănescu: *Fascismul*, conf., Extras din „Anuarul Ateneului Român“, București, 1929, 12 pag. — „Alba-Iulia“, din trecutul și prezentul orașului, cu 65 fot. și un plan al orașului. De Virgil Cucuiu, prof. la lic. „Mihai Viteazul“, Alba-Iulia (40 Lei); „In luptă cu ispita“, indemnuri sufletești pentru ostașul român, de protopop militar Ion Dăncilă. Sibiu, 1929, Tip. Școlii milit. infant., nr. 2 (40 Lei).

Din lipsă de spațiu suntem siliți să intrerupem articole începute în numărul precedent. Cerem scuze, atât autorilor, cât și cetitorilor. Numărul viitor, dublu (7—8), va corecta această greșală.

Atragem atenția cetitorilor noștri că va apare:

„Enciclopedia Română și Dicționarul Politic“,

publicată sub conducerea d-lui **N. Iorga**, rector la Universitatea din București și „Institutul Social Român“.

Ediția a II-a a operei:

„Enciclopedia Română“,

publicată din însărcinarea și sub auspiciile „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ de **dr. C. Diaconovici**.